

”ROKOTE RIKOLLISUUTTA VASTAAN?”

Käsityksiä rikollisuuteen vaikuttamisesta kriminaalihuollon toimijoiden lehtikirjoituksissa 1953 – 1967

Heini Tuulia Lehtonen

Pro gradu – tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Sosiaalityö

Kevät 2008

TIIVISTELMÄ

”ROKOTE RIKOLLISUUTTA VASTAAN?”

Käsityksiä rikollisuuteen vaikuttamisesta kriminaalihuollon toimijoiden lehtikirjoituksissa 1953 – 1967

Heini Tuulia Lehtonen
Sosiaalityön Pro gradu – tutkielma, 117 sivua.
Jyväskylän Yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Kevät 2008
Ohjaaja: Professori Mikko Mäntysaari

Tämän tutkimukseni aiheena on 1950- ja 1960- luvuilla suomalaisen kriminaalihuoltotyön virallisena tahona toimineen Vankeusyhdistyksen julkaiseman ”Rikollisuutta vastaan” – lehden artikkeleissa esiintyneet käsitykset rikollisuuteen vaikuttamisesta. Tarkastelen sitä, millaisia käsityksiä rikollisuuteen vaikuttamisesta esitetään liittyen rikollisuuden ennaltaehkäisyyn sekä siihen vaikuttamiseen kriminaalipoliittisin keinoin, joista tärkeimpinä voidaan mainita rangaistusjärjestelmä sekä kriminaalihuoltotyö. Olen kiinnostunut siitä, miten nämä käsitykset esiintyvät tutkimusajankohdan yhteiskunnallisessa ja kriminaalipoliittisessa ilmapiirissä. Etenkin pyrin tulkitsemaan, miten kriminaalipoliittisen hoitoideologian vaikutus näkyy artikkeleiden kirjoittajien käsityksissä tarkoituksenmukaisesta rikollisuuteen vaikuttamisesta. Lisäksi kiinnitän huomiota myös näiden käsitysten perusteluihin. Lähdeaineistona käytän vuosina 1953 – 1967 ilmestyneen ”Rikollisuutta vastaan” – lehden tekstejä. Kirjoittajina ovat toimineet pääosin Vankeusyhdistyksen johtokunnan jäsenet ja muut yhdistyksen toimihenkilöt. Tutkimukseni lähtökohta on historiallinen. Metodisena taustana olen tukeutunut hermeneuttisuuteen pyrkimyksissäni tulkita ja ymmärtää historiallisia tekstejä.

Tutkimustuloksina esitän tutkimusajankohtani keskeisen näkemyksen olleen se, että rikollisuuteen vaikuttamisessa on suuntauduttava nuoriin. Tämä käsitys näyttäytyi vahvana puhuttaessa niin rikollisuuden ennaltaehkäisystä, kuin siihen vaikuttamisesta sen jälkeen kun rikos oli jo tapahtunut. Tärkeänä nähtiin rikoksen syiden tunnistaminen ja pyrkiminen ennaltaehkäisyyn sekä korjaavaan työhön näiden syiden poistamisen kautta. Nuoria rikosentekijöitä pyrittiin ymmärtämään heidän heikoista sosiaalisista lähtökohdistaan käsin ja tehokkaimpana tapana vaikuttaa heidän rikollisuuteensa pidettiin kasvatuksellisia ja huollollisia seuraamuksia. Toisaalta tärkeänä pidettiin myös kovien pakkorangaistusten mahdollisuutta silloin, kun kyseessä olivat aikuiset rikoksenuusijat. Tällöin korostettiin myös sitä, että vaikka yksilöllisiä seuraamuksia ja huoltotyötä pidettiin edistyksellisinä, myös rangaistuksen yleisestävä vaikutus haluttiin säilyttää. Hoitoideologia näyttäytyi käsityksissä voimakkaana mitä tuli yksilöllisiin seuraamuksiin, rikosentekijän tutkimiseen sekä kasvatuksellisuuteen. Myös käytetty terminologia oli usein lainattu lääketieteestä, mikä oli osin ominaista hoitoideologian aikakaudelle. Keskeisimpinä perusteluina esitetyille rikollisuuden vaikuttamisen keinoille esitettiin yksilön oma paras sekä tehokas yhteiskunnan suojelu.

Asiasanat: Vankeusyhdistys, Rikollisuutta vastaan, 1950- luku, 1960- luku, hoitoideologia, kriminaalihuoltotyö, kriminaalipolitiikka

1. JOHDANTO.....	6
1.1 KRIMINAALIHUOLTO JA KRIMINAALIPOLITIikka KÄSITTEINÄ.....	7
2. TUTKIMUKSEN TAVOITE, AINEISTO JA MENETELMÄLLISET VALINNAT.....	9
2.1 TUTKIMUKSEN TAVOITE	9
2.2 LÄHDEAINEISTO.....	11
2.2.1 Aineiston hankinta ja analyysi.....	12
2.2.2 Kriittistä ja eettistä pohdintaa.....	14
2.3 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTA JA METODINEN TAUSTA.....	16
2.3.1 Historiantutkimuksellinen lähtökohta.....	16
2.3.2 Hermeneutiikka tutkimuksen metodisena taustana.....	18
2.3.3 Hermeneutiikka ja historismi.....	19
2.3.4 Hermeneuttisuus tässä tutkimuksessa.....	23
2.4 KATSAUS AIKAISEMPAAN TUTKIMUKSEEN.....	23
3. VANKEUSYHDISTYKSEN TOIMINNAN TARKASTELUA SUOMEN YHTEISKUNNALLISESSA JA KRIMINAALIPOLIITTISESSA ILMAPIIRISSÄ 1870 – 1970	29
3.1 1800- LUKU: KOHTI UUTTA RIKOSLAKIA JA VANKEINHOITOA KLASISMIN HENGESSÄ	29
3.1.1 Vankeusyhdistyksen perustaminen.....	30
3.1.2 Uusi rikoslaki ja vaivahoitoasetus.....	32
3.2 VUOSISADAN VAIHDE JA 1900- LUVUN ALKUPUOLI	33
3.2.1 Vankeusyhdistys vuosisadan vaihteessa.....	33
3.2.2 Hoitoideologian alkava vaikutus Suomessa.....	35
3.3 1920- JA 1930- LUVUT TOIMINNAN ”VEDENJAKAJINA”.....	36
3.4 MUUTOSTEN AIKAA 1940-LUVULLA.....	40
3.5 VANKEUSYHDISTYS JA KRIMINAALIHUOLTO 1950- JA 1960 – LUVULLA.....	43
3.5.1 Suomalainen yhteiskunta tutkimusajankohtana – Hyvinvointivaltion kehittyminen.....	43
3.5.2 Lainsäädännön uudistuksia.....	45
3.5.3 Vankeusyhdistyksen toiminnan suuntaviivoja.....	46
3.5.4 Yhteenvetoa tutkimusajankohdan kehityksestä.....	49
3.6 KRITIIKISTÄ REFORMIIN – SIIRTYMINEN KOHTI UUTTA JULKISOIKEUDELLISTA KRIMINAALIHUOLTOYHDISTYSTÄ.....	50

4. ”RIKOLLISUUTTA VASTAAN” – LEHTI VUOSINA 1953 - 196755

<u>4.1 LEHDEN AKTIIVISIA KIRJOITTAJIA.....55</u>	55
<u>4.2 KÄSITYKSIÄ LASTEN JA NUORTEN OLOSUHTEISIIN VAIKUTTAMISESTA RIKOLLISUUDEN ENNALTAEHKÄISYNNÄ.....57</u>	57
<i>4.2.1 Lastensuojelun sekä muun sosiaalihuollon tärkeäksi koettu rooli rikollisuuden ennaltaehkäisyssä.....61</i>	<i>61</i>
<i>4.2.2 Ohjatut harrastusmahdollisuudet vastauksena nuorten ongelmiin?.....65</i>	<i>65</i>
<u>4.3 RIKOLLISUUTEEN REAGOINTI JA VAIKUTTAMINEN – AJATUKSIA KRIMINAALIPOLIITTISISTA SEURAAMUKSISTA JA RIKOKSENTEKIJÖIDEN KOHTELUSTA.....70</u>	70
<i>4.3.1 Rangaistusseuraamuskeskustelu keskeisenä pohdittaessa rikollisuuteen vaikuttamista.....70</i>	<i>70</i>
<i>4.3.2 Rikollisuuden yksilöllisten syiden selvittäminen osana rikoksentekijän ”diagnoosia” ja seuraamusta.....72</i>	<i>72</i>
<i>4.3.3 Ehdollinen rangaistus, ehdonalainen vapaus ja pakkolaitokseen määrääminen keskustelussa yksilöllisistä rangaistusseuraamuksista.....81</i>	<i>81</i>
<u>4.4 NUORISOVALVONTA YHTENÄ TUTKIMUSAJANKOHDAN TÄRKEIMMISTÄ KRIMINAALIHUOLLON TYÖMUODOISTA.....89</u>	89
<u>4.5 TYÖ – KAIKILLA TIELLÄ PITÄJÄ95</u>	95

5. TULOSTEN TARKASTELUA.....99

AINEISTOLÄHTEET:.....106

LAIT JA ASETUKSET.....111

KIRJALLISUUS:.....112

”Niin kuin äkillinen kipu paljastaa ihmisruumiissa kauan hiipineen sairauden, samoin saattaa rikoksen ilmitulo tuoda myös julkisuuteen jo ehkä pitkänkin aikaa jatkuneen ihmisen moraalisen luisumisen. Ja kuten taudin parantamiseksi on välttämätöntä löytää sen alkusyy, niin rikollisuutta vastaan taisteltaessa on myös tunkeuduttava sen aiheuttajiin ja nämä poistamalla yritettävä saada tämä yhteiskuntaa haittaava ilmiö rajoittumaan mahdollisimman vähiin.”

Ylijohtaja Valentin Soine ”Rikollisuutta vastaan” - lehden ensimmäisessä numerossa 1953.

1. JOHDANTO

Tutkimukseni aiheena on vuonna 1870 perustetun Vankeusyhdistyksen vuosina 1953 – 1967 julkaisemassa ”Rikollisuutta vastaan” - lehdessä esiintyneet käsitykset rikollisuuteen vaikuttamisesta. Tarkastelen niin keskustelua rikollisuuden ennaltaehkäisystä kuin siihen vaikuttamisesta rikoksen jo ilmettyä. Keskeisessä roolissa on suhtautuminen rikollisiin ja rikollisuuteen, jota kuvastaa harjoitettu kriminaalipolitiikka. Tähän liittyen pohditaan rangaistusjärjestelmää sekä siihen uusien, lakisääteistyvien tehtävien myötä yhä tiukemmin kietoutuvaa kriminaalihuoltotyötä.

1950- ja 1960-luvut olivat mielenkiintoista aikaa Vankeusyhdistyksen ja suomalaisen kriminaalihuoltotyön historiassa. Sodat olivat ohi, mutta niistä oli jäänyt yhteiskunnalle huomattavia muospaineita. 1940-luvulla tähän tarpeeseen pyrittiin vastaamaan muun muassa uudella nuoria lainrikkoojia koskevalla lainsäädännöllä, jonka toimeenpanoon hyväntekeväisyystyönä toimintansa aloittanut Vankeusyhdistys osallistui omaksumalla lakisääteisiä tehtäviä. 1950-luvulle asetetut työn kehittämisen ja laajentamistavoitteet olivat tämän myötä suuret. Kriminaalihuoltotyöllä oli kuitenkin monenlaisia ongelmia toimintaresurssien ollessa varsin puutteelliset yhteiskunnan nopeissa muutoksissa ja rikollisuuden kasvaessa. 1960-lukua kutsutaan jo kriminaalihuoltotyön kriisivaiheeksi. Keskustelun kohteena oli koko oikeusjärjestelmä, johon kohdistettiin runsasta kritiikkiä. Pian tämän jälkeen seurasi rangaistusjärjestelmän reformi, johon liittyi useita lakimuutoksia sekä Vankeusyhdistystä seuranneen Kriminaalihuoltoyhdistyksen muuttaminen julkisoikeudelliseksi vuonna 1975. (Huhtala 1984).

Tutkimusajankohtanani Suomessa vaikutti hoitoideologiana tunnettu kriminaalipoliittinen suuntaus, joka on antanut mielenkiintoisen tarkasteluviitekehyksen tutkimilleni lehtikirjoituksille. Hoitoideologiaan kuului rikollisuuden voimakas ”lääketieteellistäminen”: pyrkimys nähdä rikollisuus sairautena, johon voitaisiin tarjota hoitoa, jolla rikollinen ”parannettaisiin”. Rikollisen teon sijaan huomio oli kääntynyt tekijään. Myös hoitoideologiaan kohdistettiin voimakasta kritiikkiä 1960-luvulla, jolloin kritisoitiin etenkin siihen liittyvää pakkoauttamista sekä vankeusrangaistuksen keskeisyyttä. (mm. Foucault 1980; Laine 1991).

1.1 Kriminaalihuolto ja kriminaalipolitiikka käsitteinä

Voin sanoa tämän tutkimuksen lähteneen liikkeelle teoreettisesta kiinnostuksestani kriminaalihuoltotyötä kohtaan. Kriminaalihuoltotyö ei kuitenkaan varsinaisesti ole tutkimukseni *kohde*, sillä se on yllä mainitsemani lehtikirjoituksissa esiintyvät käsitykset. Kriminaalihuoltotyö on keskeisimpiä käsitteitäni, sekä ”ympäristö” tutkimukseni aiheelle ja kohteelle. Näin aluksi pyrin lyhyesti selventämään niin kriminaalihuoltotyön kuin myös kriminaalipolitiikan käsitteitä, sillä niiden ymmärtäminen on hyvin oleellista tutkimukseni lukemisen kannalta.

Vuokko Karsikas (1986, 5) määrittelee *kriminaalihuoltotyön* yhdeksi kriminaalipolitiikan keinoista rikollisuuden kontrolloimiseksi. Sillä pyritään siis vaikuttamaan rikoksen vähentämiseen lähinnä rikoksen uusimisen estämisen kautta. Toinen kriminaalihuoltotyön päätehtävistä on sananmukaisesti rikosentekijöiden huolto. Tämä tarkoittaa yleisesti ottaen sosiaalisten tukipalveluiden tarjoamista rikoksiin syyllistyneille ja siitä epäillyille. (Karsikas 1986, 1).

Kriminaalihuoltotyö on siis yksi kriminaalipolitiikan käyttämistä keinoista. *Kriminaalipolitiikalla* taas tarkoitetaan sitä yhteiskunnallisen päätöksenteon kokonaisuutta, joka koskee rikollisuutta tavalla tai toisella. Se voidaan nähdä sellaisena rikollisuutta koskevana päätöksenteon osa-alueena, joka on tekemisissä yhteiskunnallisten arvojen, päämäärien ja moraalin kanssa. (Laitinen & Aromaa 1993, 26). Kriminaalipolitiikka voidaan ajatella myös osaksi muuta yhteiskuntapolitiikkaa *kontrollipolitiikan* kautta. Kontrollipolitiikasta puhutaan, kun halutaan korostaa julkisen vallan valvontatehtävää. Kriminaalipolitiikka taas on se osa kontrollipolitiikkaa, joka liittyy juuri rikoksen ja rikollisuuden valvontaan ja kontrolliin. (Laitinen & Aromaa 1993, 25 - 26).

Laitisen ja Aromaan (1993, 26) mukaan kriminaalipolitiikka ei ole irrallinen kriminologiasta eli rikollisuuden tutkimisesta, sillä ne molemmat kohdistuvat samoihin asioihin. Kriminologia tarkoittaa sananmukaisesti käännettynä oppia rikoksesta (Laitinen & Aromaa 1993, 25.) Lappi - Seppälän (2006, 4) mukaan kriminologian tutkimuskohteeksi määritellään useimmiten rikollisuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Pohjoismainen kriminologia on ollut sosiologispainotteista, mutta sen lisäksi tutkimus on ottanut vaikutteita esimerkiksi sosiaalipsykologiasta, sosiaalipolitiikasta, kasvatustieteestä,

taloustieteestä ja tilastotieteestä. Historiallisesti kriminologian eri kehitysvaiheissa suuri vaikutus on ollut myös antropologialla, biologialla, perinnöllisyystutkimuksella, psykologialla ja psykiatrialla. Näin ollen kriminologiaa voidaan pitää tieteenä, joka on ammentanut sovelluksia rikollisuustutkimukseen eri tieteenaloilta. (Lappi - Seppälä 2006, 4-5).

2. TUTKIMUKSEN TAVOITE, AINEISTO JA MENETELMÄLLISET VALINNAT

2.1 Tutkimuksen tavoite

Tämän Pro gradu – tutkimukseni tavoitteena on tutkia suomalaisen kriminaalihuoltotyön toimijoiden piirissä esiintyneitä käsityksiä, uskomuksia ja asenteita liittyen rikollisuuteen vaikuttamiseen. Tarkemmin olen rajannut tutkimukseni koskemaan vuonna 1870 perustettua Vankeusyhdistystä ja sen julkaisemaa ”Rikollisuutta vastaan” – lehteä, jota yhdistys julkaisi vuosina 1953 – 1967 toimiessaan virallisena kriminaalihuoltojärjestävänä tahona. Kyse on siis siitä, miten kriminaalihuollon toimijat ja vaikuttajat ovat itse nähneet tehokkaan rikollisuuden vastustamisen, millaista kriminaalipolitiikkaa; ennaltaehkäisyä, seuraamuksia ja kriminaalihuoltotyötä he ovat kannattaneet. Olen kiinnostunut näiden käsitysten esittelyn lisäksi myös siitä, miten niitä on perusteltu julkaisussa, jonka yksi keskeinen tarkoitus on ollut asenteiden muuttaminen suopeammiksi kriminaalihuoltotyötä kohtaan.

Taustalla artikkeleiden tulkinnassa vaikuttaa tutkimusajankohdan suomalainen yhteiskunta, sen kehitys sekä kriminaalihuoltotyöstä puhuttaessa etenkin vallalla ollut kriminaalipoliittinen ilmapiiri. Erityisen kiinnostunut olen ”hoitoidologiaksi” (Laine 1991) tai ”sosiologiseksi koulukunnaksi” (Pellinen 1992; Utriainen 1992) tai ”pakkohoitoidologiaksi” (Anttila & Törnudd 1983) kutsutun kriminaalipoliittisen suuntauksen vaikutuksesta. Suuntaus nosti rikoksen tekijän ja hänen ominaisuutensa aikaisemman rikollisen teon tilalle rangaistuksen määräytymisperusteeksi. Se korosti vahvasti rangaistuksen erityisestävää vaikutusta, yksilöllisiä rangaistuksia sekä ylipäättäänkin rikosentekijöiden ”parantamista”, kuntouttamista” ja ”kasvattamista” rankaisemisen ohella tai sen sijaan. Tavoitteena voidaan katsoa olleen rikollisuuteen vaikuttaminen yksittäisten rikollisten uusintarikollisuuden ehkäisemisen kautta. (Anttila & Törnudd 1983).

Suomi oli vielä tutkimusajankohtanani tunnettu verrattain kovien rangaistusten ja yleisestäävyyttä korostavan kriminaalipolitiikan maana. Vankiluvut olivat korkeat verrattuna muihin pohjoismaihin, joissa oli jo siirrytty enemmän tai vähemmän hoitoideologian mukaisina pidettäviin kuntoutuksellisiin rangaistuksiin. (Christie 1968; Anttila 1971). Myös muissa länsimaissa kehitys tähän suuntaan oli edennyt huomattavasti nopeammin. (esim. Raynor 1985; Garland 2001). Suomessakin rikoslakiin tuli 1930- ja 1940- luvuilla sellaisia muutoksia, jotka sisälsivät elementtejä erityisestäävyydestä ja rikollisten kuntouttamispyrkimyksistä. Tämä näkyi ennen kaikkea siinä, että rangaistuksiin liitettiin kriminaalihuollollisia toimenpiteitä. (Pellinen 1992, 37 - 48). Kriminaalihuoltoa järjestävän Vankeusyhdistyksen piirissä alettiin käydä kasvavaa keskustelua siitä, millainen olisi kannattavaa kriminaalipolitiikkaa juuri Suomen olosuhteissa.

1950- ja 1960-luku ovat tutkimusajankohtana mielenkiintoisia edellä kuvatun kriminaalipoliittisen pohdinnan lisäksi myös yhteiskunnallisista olosuhteista katsottuna. Tuolloin oli selvitty sodasta, ja teollistumisen ja kaupungistumisen myötä hyvinvointivaltio alkoi kasvaa ja vahvistua. Tämä näkyi lainsäädännössä ja sitä kautta monen sosiaalihuollollisen organisaation, jollaiseksi Vankeusyhdistyksen on luettavissa, toiminnassa. Myös Vankeusyhdistyksen historiassa vuosikymmenet ovat erittäin mielenkiintoisia ja merkittävien muutosten aikaa. Yhdistys alkoi saada enemmän sijaa oikeusjärjestelmän osatoimijana lakisäateisten tehtävien myötä, ja näin ollen sen profiili perinteisestä hyväntekeväisyydestä alkoi muuttua kohti ammatillisuutta. Kansainväliset yhteydet aukesivat ja myös Vankeusyhdistyksessä alettiin tehdä vertailua sekä pohtia ulkomaisten käytänteiden kelpoisuutta myös suomalaisessa kriminaalihuollossa. Noina vuosikymmeninä koettiin myös kriisi, joka johti peripohjaiseen keskusteluun lainsäädännöstä, rangaistusjärjestelmästä ja kriminaalihuollon järjestämisestä.

Tutkimustehtävä

Tutkimustani ohjaavat kysymykset voidaan jakaa seuraaviin kolmeen osaan. Kysymykset eivät ole toisistaan erillisiä, vaan liittyvät olennaisesti samaan ilmiöön, rikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja rikollisuuteen vaikuttamiseen.

1.) Pyrin selvittämään, millaisia käsityksiä tutkimusajankohtani keskeisten kriminaalihuoltotyön toimijoiden lehtikirjoituksissa ilmenee tehokkaasta rikollisuuteen

vaikuttamisesta. Tähän sisällytän niin keskustelun rikollisuuden ennaltaehkäisystä ja siihen liittyvistä sosiaalihuollon toimenpiteistä, kuin kriminaalipoliitiikan keinoista rikoksentekeyijöiden suhteen. Olennaisinta on se, että keinoilla on katsottu olevan merkitystä kriminaalipoliittisesti, nimenomaan rikollisuuteen vaikuttamisen lähtökohdista.

2.) Toiseksi tarkoitukseni on pyrkiä tulkitsemaan ajankohdan kriminaalipoliittisen ilmapiirin valossa, miten siihen tyypillisesti liitetyt ajatukset näkyvät kirjoittajien edellä mainituissa näkemyksissä rikollisuuteen vaikuttamisesta ja sen keinoista. Erityisen kiinnostunut olen hoitoideologiana tunnetun suuntauksen vaikutuksesta artikkeleissa esitettyihin näkemyksiin.

3.) Tämän lisäksi pyrin tuomaan esille myös sitä, miten näitä ajatuksia tehokkaista rikollisuuden vastatoimista pyrittiin perustelemaan ”suurelle yleisölle”, ja sitä myöten mahdollisesti myös oikeuttamaan kriminaalihuoltotyötä ja Vankeusyhdistyksen toimintaa.

2.2 Lähdeaineisto

Empiirisenä aineistona tutkimuksessani on tutkimani yhdistyksen, Vankeusyhdistyksen kaksi kertaa vuodessa julkaisemat ”Rikollisuutta vastaan” – lehdet sen viidentoista vuoden ajalta. Lehden julkaisu aloitettiin vuonna 1953, ja samalla nimellä sitä julkaistiin aina vuoteen 1967 asti, jonka jälkeen nimi muuttui Kriminaalihuolloksi. Lehden nimenmuutoksen taustalla on todennäköisesti ollut yhdistyksen nimenmuutos Vankeusyhdistyksestä Kriminaalihuolto ry:ksi vuotta aikaisemmin. Kyseessä on siis valmis aineisto, jota esimerkiksi Eskola ja Suoranta (1996, 90) kuvaavat ”sekundaariaineistoksi”. Aineisto ei siis ole kerätty uutena nimenomaisesti tätä tutkimusta varten, vaan se on jo olemassa olevaa.

”Rikollisuutta vastaan” – lehden tarkoituksena oli toimia osana yhdistyksen tiedotustoimintaa, ja tehdä kriminaalihuoltotyötä tunnetummaksi ja tätä myötä myös muokata asenteita työlle myönteisemmiksi. Lehdessä käytiin keskustelua ajankohtaisista kriminaalihuoltoon liittyvistä asioista. Julkaisua rahoitettiin ilmoitus- ja mainoshankinnoilla. Lehteä toimitti yhdistyksen keskustoimisto ja kirjoittajina olivat

yleensä Vankeusyhdistyksen palveluksessa olevat tai sen johtokunnan jäsenet. Noin kolmasosa kirjoituksista oli kokonaan yhdistyksen ulkopuolisilta. (Huhtala 1983, 91 - 92).

Perusteena sille, miksi olen päätenyt käyttämään juuri tätä aineistoa, oli ensinnäkin se, että lehdellä on ollut tärkeä rooli siinä, miten yhdistyksen toiminnasta, tehtävästä ja tavoitteesta on kerrottu yleisölle (Huhtala 1983, 91 – 92.) Kirjoituksilla on pyritty vaikuttamaan yleisiin mielipiteisiin rikollisten kohtelusta ja kriminaalihuoltotyöstä, ja sen voi myös nähdä toimineen yhdistyksen keskeisenä ”keskustelufoorumina” mitä tulee niin yhdistyksen toimintaan, kuin aiheesta käytyyn yhteiskunnalliseen keskusteluun. Suurin osa kirjoituksista on yhdistyksen sisältä, sen johtokunnan jäseniltä, toimihenkilöiltä ja muilta yhdistyksen toimintaan tavalla tai toisella liittyneiltä. Kyseessä ovat siis tutkimusajankohtani suomalaisen kriminaalihuoltotyöhön keskeisesti vaikuttaneiden henkilöiden tekstit. Ajallisesti tutkimukseeni on tullut mukaan ”Rikollisuutta vastaan” –lehden 15 vuosikertaa. Tämä tuntui sopivalta ratkaisulta, sillä 1950- ja 1960- luvut olivat kiinnostavalla tavalla muutoksen aikaa mitä tulee suomalaiseen yhteiskuntaan, kriminaalipolitiikkaan ja kriminaalihuoltotyöhön. Ajankohta myös edelsi kriminaalihuoltotyön suurta muutosta hyväntekeväisyydestä julkisoikeudellisesti yhdistykseksi vuonna 1975. Tämä tarkoitti yhdistyksen lakisääteisten tehtävien lisääntymistä sekä aktiivista keskustelua kriminaalihuoltotyön tilasta tutkimusajankohtanani. Kaikkien lehden 15 vuosikerran ottaminen mukaan antaa myös mahdollisuuden seurata mielenkiintoisella tavalla tuona aikana tapahtuneiden nopeiden muutosten sekä kehityksen vaikutusta käytyyn keskusteluun. Koska varsin pienimuotoinen lehti ilmestyi vain kaksi kertaa vuodessa, arvelin näin myös saavani tarpeeksi monta lehden numeroa mukaan tutkimukseen mielekkään, mutta rajatun aineistomäärän löytämiseksi.

2.2.1 Aineiston hankinta ja analyysi

Aineiston kokoamista varten olen ensin käynyt läpi kaikki ”Rikollisuutta vastaan” - lehdet vuosien 1953 – 1967 ajalta. Koska lehti on ilmestynyt koko tuon ajan puolivuositain, tämä tarkoittaa käytännössä 30 lehteä. Niistä valitsin aluksi valokopioitavaksi kaikki artikkelit, joissa jollain tapaa käsiteltiin tai sivuttiin rikollisuuteen vaikuttamista. Kopioinnin jälkeen kokosin niistä aikajärjestyksessä olevan arkiston. Tässä vaiheessa mukaan tuli runsaasti

artikkeleita, noin 60 tekstiä. Tämä oli osin tarkoituksellista, sillä halusin koota aluksi laajan arkiston, jota voin sitten käydä läpi ja rajata tarkemmin. Tässä on kuitenkin huomioitava, että ”Rikollisuutta vastaan” oli hyvin pieni julkaisu, eivätkä artikkelit, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta, olleet pitkiä. Valtaosa arkistooni valikoituneista kirjoituksista oli pituudeltaan noin kolmesta neljään A5-kokoisen lehden sivua.

Seuraavaksi kävin läpi tätä arkistoa hieman valikoivammin, niin että sain siitä erotettua tekstit, joissa käsiteltiin tutkimustehtäväni teemoja. Valitsin varsinaiseen analyysiini käytettäväksi tekstejä, jotka käsitelivät rikollisuuteen vaikuttamista ennaltaehkäisyn sekä kriminaalipoliittisten keinojen, eli tässä tapauksessa käytännössä rangaistusseuraamusten ja kriminaalihuollon kautta. Lopulliseksi määräksi jäi 53 kirjoitusta.

Artikkelit ovat pääasiassa samojen, yhdistyksen johtokunnassa tai muuten aktiiveina toimineiden henkilöiden kirjoittamia ja ne on myös julkaistu kirjoittajien omilla nimillä kahta poikkeusta lukuun ottamatta. Yhteensä aineistossani on tekstejä 15:lta eri nimetyltä kirjoittajalta. Varsin huomattava osa kirjoituksista on toiminnanjohtajalta, asessori Kauko Lammelta (20 kirjoitusta) sekä yhdistyksen johtokunnan jäsenenä ja puheenjohtajanakin toimineelta Vankeinhoitolaitoksen ylijohdaja Valentin Soinelta (11 kirjoitusta). Molemmat ovat olleet aktiivisia kirjoittajia etenkin mitä tulee tutkimusaiheeni teemoihin.

Aineiston oltua kerättyinä oli tarpeen löytää sopivat menetelmät, joiden avulla aineistoni analyysi olisi mahdollista niin aineiston laadun kuin tutkimustehtäväni kannalta mielekkäällä tavalla. Koska pyrin tutkimuksessani kriminaalihuollon toimijoiden käsitysten selvittämiseen, niiden tulkintaan ja mahdolliseen ymmärtämiseen tiettyyn aikakauteen ja sen ”ominaisuuksiin” sidottuna, ajattelin voivani tukeutua historiallisuuteen ja hermeneuttisuuteen. Eskolan ja Suorannan (1996, 124) mukaan on keskeistä huomata, miten käytännössä eri analyysitavat kietoutuvat toisiinsa, ja että vain yhden analyysitavan soveltaminen on harvoin mahdollista. Tämän sain todeta myös omassa tutkimuksessani. Päädyttyäni käyttämään hermeneutiikkaa metodologisena taustana, tarvitsin kuitenkin ”välineitä” siihen, miten lähestyä aineistoani siten, että sen hahmottaminen tulisi mahdolliseksi. Päädyin teemoitteluun, jota myös Eskola ja Suoranta (1996, 135) kuvaavat usein laadullisessa tutkimuksessa käytettäväksi ”ensiaskeleeksi”.

Teemoittelun lähtökohtana on, että aineiston muodostavasta tekstimassasta on mahdollista nostaa esiin tutkimusongelmaan liittyviä tai sitä valaisevia teemoja. Aineistosta voidaan ikään kuin suodattaa esiin sen sisältämät keskeiset aiheet. Pyrkimyksenä tulisi olla ensin tällaisten tutkimusongelman kannalta olennaisten aiheiden löytäminen ja sen jälkeen niiden erottelu. (Eskola & Suoranta 1996, 135). Lähdin liikkeelle aineiston lukemisesta, siinä usein esiintyvien teemojen ”merkitsemisestä” ja aineiston lajittelusta tämän pohjalta. Tässä tutkimukseni vaiheessa koin hyödylliseksi Risto Heiskalan (1990, 242 – 263) artikkelin ”Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi” jossa hän esitteli konkreettisen esimerkin siitä, miten lehtiaineiston tulkinnallisessa analyysissä on mahdollista edetä hyvin käytännöllisellä tasolla. Teemoittelu on siis toiminut tässä tutkimuksessa ”apuvälineenä” analyysissä, mutta en ole kuitenkaan halunnut jättää analyysiäni pelkästään Eskolan ja Suorannan (1996, 136) kuvaamaksi ”tematisoinnin nimissä tapahtuneeksi sitaattikokoelmaksi”, vaan pyrkinyt myös sen ymmärtämiseen ja tulkintaan.

Artikkeleiden kirjoittajien ollessa hyvin tiedossa, viitataan teksteihin käyttämällä kirjoittajan nimeä ja vuosilukua, jolloin artikkeli on julkaistu lehdessä, sekä sivunumeroa silloin kun se on ollut mielekästä. Tapauksissa, joissa samalta kirjoittajalta on useampi artikkeli samalta vuodelta, olen merkinnyt ne aakkosin (esim. Lampi 1953a, 22 – 23). Artikkelit löytyvät lähdeluettelosta tässä aakkosjärjestyksessä. Niiden harvojen tekstien kohdalla, joiden kirjoittaja ei ole tiedossa, viitataan sen ”Rikollisuutta vastaan” - lehden vuosikerralla, numerolla ja sivunumeroilla, joista artikkeli on löydettävissä.

2.2.2 Kriittistä ja eettistä pohdintaa

Pyrkimyksessäni tarkastella 1950- ja 1960- lukujen kriminaalihoitotyötä olen rajannut sen koskemaan tuon ajan ”virallista” kriminaalihoitotyön tahoja, Vankeusyhdistystä. Tähän ratkaisuun päädyin ensinnäkin siksi, että suuremman mittakaavan kriminaalihoitotyö oli keskitetty Vankeusyhdistykselle, ja toisaalta myös rajatakseni tutkimustehtäväni. Muut mahdolliset vankien ja vapautuneiden kanssa toimivat tahot, kuten vaikkapa kirkko ja muu sosiaalihoito siis jäivät jo tutkimukseni alkuasetelmassa sen ulkopuolelle. Näin ollen voin sanoa tutkimukseni koskevan Vankeusyhdistystä, en koko Suomen kriminaalihoitollon kenttää. Pro gradu – työtä laajemmassa tutkimuksessa voisi ollakin mielenkiintoista pohtia

suhtautumista rikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja sen vastustamiseen myös esimerkiksi alkoholisti- ja irtolaishuollon sekä seurakunnan toimijoiden piirissä.

Seuraava vaihe, mikä rajaa tutkimustani lisää, on aineiston valinta. Keskityn tässä tutkimuksessa vain Vankeusyhdistyksen julkaisemassa ”Rikollisuutta vastaan” – lehdessä esitettyjen käsitysten tutkimiseen. Tutkimuksessani ei siis ole mukana muita dokumentteja, joita analysoimalla olisin voinut päätyä hyvinkin erilaisiin johtopäätöksiin. Lehti toimi yhdistyksen ”äänitorvena”, ja siihen kirjoittivat etenkin sen toimijat, joten näin ajattelin saavani lehden kautta hyvän aineiston ollessani kiinnostunut yhdistyksen piirissä esiintyneistä näkemyksistä. Samoilta kirjoittajilta on kuitenkin monia artikkeleita, joten näin ollen nämä näkemykset eivät ole mitään universaaleja, eikä niitä voida suoraan yleistää ”Vankeusyhdistyksen näkemyksiksi”, vaan kyse on ennen kaikkea näiden tiettyjen toimijoiden omista käsityksistä. Mainittakoon myös, että vaikka en erityisesti pyrikään analyysissäni tarkastelemaan sukupuolen vaikutusta esitettyihin käsityksiin, kaikki aineistoni kirjoittajan nimellä julkaistut tekstit ovat yhtä lukuun ottamatta miesten kirjoittamia. Pyrin tässä tutkimuksessani välttämään kaikenlaista yleistämistä, ja keskittymään sen sijaan esitettyihin käsityksiin ja niiden tulkitsemiseen huomioimalla ajankohtana vallinneen ideologisen ilmapiirin vaikutuksen.

Tutkimuksen eettisten kysymysten pohdinta osoittautui hankalammaksi kuin osasin aavistaa. Käyttämäni aineisto on ensinnäkin 1950- ja 1960- luvuilta, ja toiseksi kyse on julkaisuista, julkisesta ja jo olemassa olevasta, valmiista aineistosta. Näin ollen tavanomaisimmat eettiset kysymykset joita luonnollisesti joudutaan pohtimaan kerättyessä omaa aineistoa esimerkiksi haastatteluilla tai lomakekyselyillä, eivät sovellu sellaisinaan tähän eettiseen pohdintaan. Pyrkiessäni siis pohtimaan, millaisia eettisiä kysymyksiä juuri tähän tutkimukseen voisi liittyä, päätin lähteä niistä lähtökohdista, mistä juuri tässä tutkimuksessa ja käyttämässäni aineistossa on kyse.

Ensimmäinen, varmaan melko universaali idea on rehellisyys. Tällä tarkoitan kaikenpuolista rehellisyyttä tutkimusprosessin eri vaiheissa. Olen pyrkinyt kiinnittämään erityistä huomiota tähän vaatimukseen aineistoni käsittelyssä, analyysissä ja tulosten raportoinnissa niin, että tutkimukseni toteutuisi lehtiartikkelien kirjoittajien, Vankeusyhdistyksen toimijoiden, elämäntyötä kunnioittavalla tavalla. Mielestäni tämä ajatus on ohjannut tutkimustani hyvinkin laajalti. Se näkyy metodologisessa otteessa, ja

olen pyrkinyt pitämään sitä mukana käsitellessäni aineistoa ja kirjoittaessani siitä. Olen pitänyt tärkeänä esittää sen, mitä artikkeleiden kirjoittajat ovat kirjoittaneet, sellaisena kun se on alkuperäistekstissä. Aineistosta tekemäni tulkinnat ja käsitykset esitän taas ominani. Pyrin ikään kuin rajanvetoon siinä, mitä tekstissä lukee, ja mikä taas on omaa päätelmääni. Toisin sanoen: teksti on olemassa vain sellaisena kun se on, ja tutkimustulokseni siltä osin kun tulkitsen niitä, pohdin kirjoittajan käsityksiä ja niihin mahdollisesti vaikuttaneita tekijöitä, ovat sen pohjalta tekemäni päättelyä.

Näistä lähtökohdista olen nähnyt kaikista reilumpana viitata aineistooni artikkelin kirjoittajan nimellä. Kyse on julkaisuista, joihin nämä kirjoittajat ovat itse päättäneet kirjoittaa omalla nimellään. Kirjoittajan ja julkaisun nimen mainitsemista toivotaan myös jokaisen ”Rikollisuutta vastaan” – lehden alkusivuille painetussa pienessä tekstissä ”Aineistoa lainattaessa lähde mainittava”.

2.3 Tutkimuksen lähtökohta ja metodinen tausta

2.3.1 Historiantutkimuksellinen lähtökohta

Pohtiessani tutkimukseni lähtökohtia ja sitä miten sen voisi määritellä, olen päätenyt siihen että näen sen mielelläni yhteiskuntatieteellisenä, sosiaalityön tutkimuksena, jossa olen kiinnostunut arvoista, käsityksistä ja uskomuksista tietynä aikakautena, tietyistä historiallisesta viitekehystä käsin. Näin ollen mukana on myös historiallinen lähtökohta. Mitä historiallisuus sitten voisi tässä tutkimuksessa tarkoittaa, mitä se voi tuoda tutkimukselleni? Tärkeintä on ehkä rajata näkemystä siihen, mitä olen tutkimassa. Tutkimuskohteenanihan eivät ole historialliset ”tosiasiat” vaan käsitykset ja näkemykset niistä. Näin ollen kyseeseen tulee ennen kaikkea aatehistoria, joka painottuu juuri *käsitysten* tutkimiseen ja niiden ymmärtämiseen. Aatehistoriaa tutkinut Markku Hyrkkänen (2002, 24) pyrkii sen osoittamiseen, että aatehistoriallinen tutkimus on mielekästä ymmärtää ”asioiden käsittämisen käsittämisenä”. Hän puhuu myös ymmärtämisestä; siitä, miten historian ymmärtäminen on mahdollista siksi, että historia on ihmisten tekemää. Näistä muodostuu näkemys, jonka mukaan historiallinen selittäminen on ennen kaikkea ilmiöiden keskinäisten suhteiden löytämistä ja osoittamista, jossa perimmäisten syiden

selvittely ei siis ole olennaista. Tällä voi Hyrkkäsen mukaan perustella sitä, että selittämisen ja ymmärtämisen erottelua ei nähdä tarpeellisena. (Hyrkkänen 2002, 11).

Timo Toikko (2001), joka käyttää omassa myös sosiaalityön aatehistorialliseksi tutkimukseksi määriteltävässä työssään narrativistisen ja realistisen historian tutkimuksen lähtökohtia, nimeää Pentti Renvallin (1965) teoksen ”Nykyajan historian tutkimus” ”oman aikansa historian tutkimusta koskevaksi epäviralliseksi ohjeeksi”. Toikon (2001, 15) mukaan Renvall pyrki strukturoitua menneiden esittämiseen, joka edellytti tiukkaa pitäytymistä lähdeaineistossa. Renvall (1965, 51) kirjoittaakin, miten historiallisia lähteitä tutkittaessa on tärkeää huomioida, kohdistako historian tutkija tutkimuksensa lähteisiin, vai tutkiiko hän menneisyyttä, menneisyyden henkilöitä ja heidän tekojaan, sen ilmiöitä ja tapahtumia. Hän toteaa, että se, että menneisyyden jälkien, eli lähteiden ja itse menneisyyden välillä ei ole tehty selvää eroa, on johtanut usein teoreettisiin väärinkäsityksiin ja vaikeuksiin. Yksi näkemys on, että nuo menneisyyden jäljet tuovat itse menneisyyden havaintojemme ulottuville. Toisaalta taas historian tutkimuksen kokemuspohja on asetettu kyseenalaiseksi, sillä se tutkii asioita jotka eivät voi olla havaintojen ulottuvilla. Historiantutkija kyllä tekee päätelmiä havaintojen ulottumattomissa olevasta menneisyydestä. Nämä päätelmät voivat osoittautua kokemuksessa paikkaansa pitäviksi, jos sen jäljet eli historian lähteet osoittautuvat olevansa päätelmien kanssa sopusoinnussa. Tosiasiallisesti on olemassa vain jälki, esimerkiksi historiallinen esine tai dokumentti, joka ei sellaisenaan pelkällä olemassaolollaan sano meille mitään, vaan siitä on päästävä perille päättelemällä. Näin ollen onkin olennaista muistaa, että myös jokainen historian henkilö, jokainen hänen tekonsa ja ajatuksensa on meidän päätelmäämme. (Renvall 1965, 51).

Tämä näkökulma päätelmien merkityksestä ja roolista historian tutkimuksessa on oleellinen myös oman tutkimukseni lähtökohdan kannalta. Toikko (2001, 15) kirjoittaa ”kielellisestä käänteestä”, joka asetti esimerkiksi Renvallin tärkeänä pitämän objektiivisen historiallisen todellisuuden näkemyksen kyseenalaiseksi. Myös aatehistoriallinen näkökulma näyttäytyy tällaisena, joka ei siis tähtää objektiiviseen tosiasioiden kuvaamiseen, vaan on sen sijaan kiinnostunut käsityksistä ja uskomuksista liittyen asioiden tilaan. Mielenkiintoinen sosiaalityön tutkimus, jossa näitä samoja asioita on huomioitu, on myös Mirja Satkan (1995) työ. Hän tarkastelee sosiaalityön käsitteellisyyden kehittymistä alan dokumenteissa ja sen edelläkävijöiden kirjoituksissa köyhäinhuoltoain ajoista kohti ammatillista

sosiaalityötä. Voinkin sanoa, että aatehistoriallisuus näkyy omassa tutkimuksessani juuri tässä menetelmällisyydessä ja sen suhteen tehdyissä ratkaisuissa. Se, että mitä tulkitsen lehtiartikkelin kirjoittajan käsitysten olevan, tai hänen uskovan tai ajattelevan, on omaa päätelmääni.

Tulkinnan ja ymmärtämisen taitoa ja näiden käyttöä menetelmällisenä viitekehyksenä on nimitetty hermeneutiikaksi. Lyhyesti sanottuna sillä tarkoitetaan ”taitoa ymmärtävästi selittää ja tulkita merkitykselliseksi koettuja, yleensä etenkin kirjallisessa muodossa säilyneitä inhimillisen kulttuurin tuotteita” (Ruokanen 1987, 9.) Luettuani enemmän tekstejä hermeneutiikasta huomasin, että sillä on ollut oma tärkeä roolinsa keskusteltaessa historian tutkimuksesta ja historiallisen aineiston tulkinnasta. Tämän tiedon valossa tulin myös itse siihen johtopäätökseen, että hermeneuttisuudella voi olla annettavaa omalle tutkimukselleni tarjoamalla menetelmällisen viitekehyksen joka ikään kuin ”antaa ohjeita” historiallisessa tekstiaineistossa esiintyvien käsitysten tulkinnalle ja ymmärtämiselle, joka kuten yllä esittelin, on myös aatehistoriallisen tutkimuksen keskeinen tavoite.

2.3.2 Hermeneutiikka tutkimuksen metodisena taustana

Hermeneutiikka ei suinkaan ole mikään uusi keksintö. Hermeneutiikka-sana tulee kreikan kielestä, ja sen peruseritys on ”puhua” tai ”sanoa”. Näin yksinkertaiseksi sen merkitystä ei kuitenkaan ole ymmärretty sitten antiikin aikojen, vaan sillä on tarkoitettu myös ilmaisua, selittämistä ja kääntämistä kieleltä toiselle. Hermeneutiikka- sanan juuret ovatkin antiikin kreikan jumalten sanansaattajan, Hermeksen nimessä, ja esimerkiksi Platon tulkitsi ”hermeneuttisen taidon” tarkoittavan ”kykyä välittää jumalten tahto ihmisille”. (Ruokanen 1987, 9). Jo antiikin ajoista lähtien hermeneutiikka on ollut osana arvovaltaisina, merkityksellisinä pidettyjen tekstien kääntämistä ja selittämistä. Tässä prosessissa on pyritty yhteisymmärryksen löytämiseen noissa teksteissä ilmenevän tradition ja niiden tulkitsijan nykyhetkisen tajunnan välille. (Ruokanen 1987, 10).

Tekstien tulkitsemiseen, selittämiseen ja kääntämiseen liittyen hermeneutiikka on tullut erityisen tunnetuksi mitä tulee Raamatun teksteihin. Ruokanen (1987, 10) mainitsee, että Uudessa testamentissa on 12 esiintymää kreikan kielisestä hermeneutiikka-sanasta ja sen johdannaisista. Näitä on käytetty kolmella eri tavalla: kääntämiseen kieleltä toiselle,

arvovaltaisen vanhan tekstin selittämiseen, sekä uskonnollisen mysteerin ymmärtämiseen ja selittämiseen. Niinpä teologian historiassa on valistuksen aikakaudelle 1700-luvulle asti ajateltu hermeneutiikan tarkoittavan nimenomaan pyhien kirjoitusten tulkinnan taitoa ja metodioppia, ”hermeneutica sacra”. Raamatun lisäksi hermeneutiikka-käsitteen perusmerkitykseen on sisältynyt valitukseen saakka myös klassisen kirjallisuuden ja oikeudellisten tekstien tulkinta. (Ruokanen 1987,11).

Hermeneutiikan käsite on vähitellen muuttunut sitten valistuksen aikojen. Se on laajentunut kysymyskentäksi, jossa pohditaan humanistisia tieteitä, niiden luonnetta, menetelmiä sekä näihin liittyviä ymmärtämisen ja tulkinnan ongelmia. Tähän kehitykseen on vaikuttanut etenkin rationalistisen ja empiristisen filosofian, sekä uusien tieteellisten menetelmien ja tulosten humanistisille tieteille aiheuttamat identiteettiongelmat. Keskeisenä sijalla on kuitenkin säilynyt kysymys tekstin tulkinnasta monipuolisesti, niin että siihen liittyvät esimerkiksi myös kysymykset tekstin tulkinnan historiallisista ehdoista, ihmisen ymmärryksen luonteesta ja ymmärtämisen edellytyksistä. Hermeneutiikkaa voidaan kuvata eri humanististen tieteenalojen yhteiseksi tieteenfilosofiseksi ongelmakentäksi, jonka keskeiset ongelmat liittyvät inhimillisen kulttuurin piirteiden ja erityisesti ihmisenä olemiseen liittyvien seikkojen ymmärtämiseen. (Ruokanen 1987, 11). Erityisen merkittävänä hermeneutiikan kehityksessä sen nykypäivän sovellutuksiin on pidetty Hans-Georg Gadamerin (1900 – 2002) vaikutusta. Hän kehitti tekstien ymmärtämistä ja tulkitsemista koskevan hermeneuttisen kokemuksen teorian. Tässä hän piti vaikuttavana sitä, miten ”kirjoitusten tulkinnassa vieras ja kuollut muuttuu läheiseksi ja luotettavaksi”. Kyseessä oli siis tekstien ymmärtämisen kautta tapahtuva ”ihme”, ja jokainen joka vain kykenee lukemaan, voi olla todistamassa ”menneisyyden kirkkaasta nykyisyydestä”. (Ollitervo 2003, 33).

2.3.3 Hermeneutiikka ja historismi

Pyrin tässä jaksossa esittelemään, miten hermeneutiikka on ajan saatossa kietoutunut juuri historian tutkimukseen. Tästä kirjoittaa esimerkiksi Juho Varto (2005, 35 - 49). Hän paneutuu siihen, kuinka historian hermeneuttinen tulkinta alkoi saada jalansijaa useilla eri tieteenalueilla. Varto kuvaakin alun perin hermeneutiikkojen Friedrich Schleiermacherin ja Humboldin veljesten ihmistieteiden piiriin vuosisatojen 1700 – 1800 vaihteessa tuomaa,

kaikkiin ilmiöihin liittyvän historiallisuuden käsitystä suorastaan mullistavaksi. Schleiermacherin vaikutuksesta kirjoittaa myös Gadamer (2004, 48). Hänen mukaansa Schleiermacher oli ensimmäinen, joka käsitti hermeneutiikan universaaliksi opiksi ymmärtämisestä ja tulkinnasta, ja vapautti sen näin ollen dogmaattisista ja satunnaisista osatekijöistä, jotka kuuluvat siihen vain Raamatun tulkinnassa. Tämän lisäksi hän määritteli hermeneutiikan myös taidoksi välttää väärinymmärrystä, mikä ei Gadamerin (2004, 114) mukaan ole suinkaan väärä kuvaus ”hermeneuttisista ponnisteluista”, vaan hän toteaa, että vieras houkuttelee helposti väärinymmärrykseen. Näin tapahtuu helposti jo ajallisen etäisyyden, kielitottumusten muuttumisen, sanojen merkitysten ja mieltämistapojen vaihtelun takia. Väärinymmärrys tulisi kätkeä hallitulla metodisella pohdinnalla.

Yllä kuvatun käsityksen vahvistuminen antoi lisää jalansijaa historian merkitykselle pyrittäessä selittämään ja tulkitsemaan ilmiöitä. Vaikka se, että kaikella on historiansa, on tunnustettu kaikkina aikakausina, ei kuitenkaan aina ole muistettu, miten paljon historiallisuus määrää sitä, minä me tapaamme ilmiön, ja kuinka siinä rakentuvat ne merkitykset, joiden kautta ilmiö on juuri meille tärkeä. Koska historia on jo tapahtunut, siihen palaaminen on mahdollista vain kuvittelemalla. Kaikki mennyt on siis nykyhetkessä, siinä lyhennetyssä ja satunnaisesti kootussa muodossa, joka sitten ilmiönä näyttäytyy tarkastelijalle. (Varto 2005, 35 - 36).

Tämä uusi suhtautuminen toi paljon kurinalaisuutta historiantutkimukseen. Etenkin klassisen antiikin tutkimusta oli väritetty fantastisilla kertomuksilla, jotka nyt joutuivat väistymään, kun tutkimuksen lähtökohdaksi tuli se, mitä tutkijalla on käsissään. Esimerkkinä Varto mainitsee Ulrich Wilamowitz-Möllendorffin (1848 - 1931) tutkimukset, joissa hän ”mitään lisäämättä tai mitään pois ottamatta” erotteli toisistaan ne aineiston osat, joilla oli fantasian merkitys, ja ne joilla oli todellista todistusvoimaa. Ilmiön merkitystä rakennettaessa vain nämä todistusvoimaiset olivat tärkeitä, mutta myös fantastiset kertomukset oli syytä tuoda ilmi, sillä ne osoittivat, millä tavoin todistusvoimaisempi aineisto oli eri aikoina ollut merkitysanniltaan riittämätön, tai muuten vaatinut selitystaustakseen vierasta tai satunnaista aineistoa. Wilamowitz ei siis hylännyt tai vähätellyt myöskään fantastista aineistoa, mutta katsoi, että johdonmukaisella tutkimustyöllä myös vanhasta aineistosta voidaan erottaa ”oleellinen” ja ”ornamentti”. (Varto 2005, 38).

Myös Friedrich Nietzscheä voidaan pitää tärkeänä 1800-luvun lopun vaikuttajana hermeneuttisen ajattelun kehityksessä, koska hän korosti menetelmällisen tulkitsemisen tapaa kysymyksissä, jotka korostivat ihmisen toimia. Nietzschen merkitys historiallisuuskeskustelulle tulee hänen kiinnostuksestaan sitä tapaa kohtaan, jolla menneisyyttä luetaan niihin tarkoituksiin, joita ihmisellä on nyt. Menetelmällinen tulkitseminen tarkoitti Nietzscheelle kunkin ajan historiallisuutta, tämän historiallisuuden ristiriitaisuutta nykyhetken kanssa, ja se, miten tästä ristiriidasta saadaan esille nykyhetken antama tulkintakehys, ja tulkittava ilmiö. (Varto 2005, 40). Tätä ristiriitaisuutta Nietzsche on muotoillut ainakin tunnetussa teoksessaan ”Historian hyödystä ja haitasta elämälle”, joka julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1874 (Gadamer 2004, 113.) Teos on tullut tunnetuksi yhtenä Nietzschen ”epäajanmukaisista mietelmistä”, ja nykyisin sitä pidetään yhtenä nykyaikaiseen historiankäsitelyyn keskeisesti vaikuttaneista teoksista. (Halmesvirta 1999, 89).

Seuraavan vuosisadan vaihteessa, 1800 – 1900, keskeinen historismin vaikuttaja oli Wilhelm Dilthey. Dilthey kritisoi tuon ajan konstruktivistista psykologiaa, jossa keskiössä ei niinkään ollut ihmisen ymmärtäminen, vaan ”luominen”, ihmistä ei siis ollut olemassa ennen konstruktiota. Dilthey halusi asettaa etusijalle ihmisen kaikkina aikoina, niin että ihmisen kaikki aikaansaannokset toimisivat ohjeina siitä, kuinka ihmistä on lähestyttävä tutkimuskohteena. Historiallisuus oli hänen mukaansa jotain sellaista, josta ihmistä ei voi erottaa, ja joka tekee ihmisen elämästä henkisen tapahtuman. Tämä kaikki ei ole nähtävissä tai kosketeltavissa, vaan merkitykset nousevat monista lähteistä, joita ovat erilaiset maailmankuvat, uskonnot, symboliset järjestelmät ja myös konkreettisesti tapahtunut historia. Lähteenä voi osittain olla myös yksittäisen ihmisen oma elämänsä historia. Näistä omaan historiaansa liittyvistä merkityksistä lähtien ihminen tulkitsee itseään ja elämäänsä. Kyse on Diltheyn mukaan ”maailmankatsomuksesta”, tai horisontista, viitekehyksestä josta lähtien yksilö katselee ja tulkitsee elämää ja maailmaa. Ihmiset joilla on yhteinen historia, yhteinen maailmankatsomus, ovat tulkinneet ilmiöitä usein samansuuntaisesti, toisissa katsomuksissa taas tulkinnat ovat olleet satunnaisia, ilman koheesiota. Tästä hän onkin voinut johtaa ajatuksen, että yhteinen historia, ilmiöiden historiallisuus on se tekijä, joka antaa avaimen ilmiöiden tulkitsemiseen ja ymmärtämiseen. Sellaisinaan kun ne ilman tätä ovat, esimerkiksi teksteinä tai esineinä, ne vain ”ovat” ilman, että meillä olisi välineitä ymmärtää tai tulkita niitä.

Diltheyn johtopäätös onkin, että mitään merkityksiä ei ole olemassa sellaisenaan, vaan ne syntyvät vasta tulkitsemisen kautta. Ihmistä ei siis voi ”selittää”, sillä ihminen on olemassa jo ennen selittäjäänsä ja on jo tulkinnut itsensä tavalla, joka on tuolloin ainut, jonka kautta selittäjä voi häntä lähestyä. Sama pätee ihmisen dokumentteihin. Ne on tulkittu jo kertaalleen silloin, kun ne on otettu ihmisen aikaansaamina dokumentteina, joihin on kirjattu merkityksiä, jotka joku on antanut. Dokumentit eivät voi olla ”tosiasioita” tai esineitä, niin kuin eivät ihmisetkään, koska me joka tapauksessa lähestymme niitä niin kuin ne olisivat merkityskoosteita, joilla on jo oma, olemassa oleva muotonsa. (Varto 2005, 43).

Ruokasen (1987, 77) mukaan historiatieteen ja historiallisen tiedonintressin tärkeyttä uuskantilaisen teologian piirissä vuosisadan 1800 - 1900 vaihteessa korosti etenkin Ernst Troeltsch. Troeltsch oli todennut, että nykyaikaisella tieteellisen ja rationaalisen ajattelutavan aikakaudella on tapahtunut ”kaiken ajattelumme historiallistuminen”. Hänen mukaansa historiallisuus ei ole vain tieteen menetelmäopillinen perusta, vaan ”kaikkien ihmiselämää koskevien näkemysten ja arvostusten luovuttamaton perusnormi.” (Ruokanen 1987, 77 - 78).

Humanistisia tieteitä silmällä pitäen Troeltsch kehitti komiosaisen tutkimusmenetelmän, jonka mukaan moderni historia perustuu kriittiseen lähdeanalyysiin, toisin sanoen kaikkia ilmiöitä on tutkittava kriittisesti ennen, kun niitä voidaan pitää historiallisesti aitoina. Toiseksi historiallista ilmiötä tulisi tarkastella vertailemalla sitä muihin samankaltaisiin kokemuksiin muina aikoina tai eri yhteyksissä. Keskinäisen vertailun kautta syntyy ”vastaavuusperiaate”; ymmärtäminen tulee mahdolliseksi se kautta, miten nuo tutkittavat asiat ovat mahdollisia myös nykyhetkessä. Tästä näkökulmasta käytetään myös nimitystä ”psykologinen analogia”. Kolmas osa Troeltschin menetelmässä on niin sanottu korrelaation periaate. Tämän ajatuksen mukaan ”jokainen elävä liike on vain osa kokonaisuuden liikettä”, eli historiassa vallitsee syy-seuraussuhde tapahtumien välillä. Kaikki siinä ilmenevät tapahtumat ovat keskenään riippuvuussuhteessa. Näin esimerkiksi nykyhetkessä tapahtuva on seurausta aiemmin tapahtuneesta, ja nykyhetki taas vaikuttaa tulevaisuuden tapahtumiin. (Ruokanen 1987, 78).

2.3.4 Hermeneuttisuus tässä tutkimuksessa

Omassa tutkimuksessani pyrin käyttämään hermeneuttista otetta aineiston tarkastelussa pyrkimällä ymmärtämään ja tulkitsemaan kirjoittajien näkökulmia, uskomuksia ja mielipiteitä heidän aikalaislähtökohdistaan sekä asemastaan käsin. Aikalaislähtökohdilla tarkoitan tuon ajan kriminaalipoliittista ilmapiiriä, siihen liittyvää kansainvälistä keskustelua sekä yleisiä arvoja ja asenteita mitä tulee rikollisuuteen, siihen suhtautumiseen ja rikollisten kohteluun.

”Rikollisuutta vastaan” - lehden kirjoittajina ovat tutkimusajankohtanani toimineet paljolti samat Vankeusyhdistyksen toimijat. Myös tämä tuo mielestäni lisää mielenkiintoisuutta tekstien tulkinnalle, sillä joidenkin kirjoittajien osalta on ollut mahdollista selvittää jonkin verran heidän asemaansa ja taustaansa Vankeusyhdistyksessä (esim. Huhtala 1984.) Tärkein menetelmällinen anti hermeneutiikalla on kuitenkin mielestäni siinä, miten se on vaikuttanut aineistoni käsittelyyn ja sen lukemiseen: En pelkästään etsi tutkimukseni kohteena olevia käsityksiä aineistosta, vaan pyrin myös näiden käsitysten käsittämiseen, tulkintaan ja ymmärtämiseen. Tästä lähtökohdasta tärkeä havainto onkin, että tutkimuksen tulokset ovat omia tulkintojani ja päätelmiäni. Mielestäni tämä näkyy tutkimuksessani vahvimmin siinä, miten olen pyrkinyt pohtimaan hoitoideologian ja ylipäätään kriminaalipoliittisen ilmapiirin vaikutusta esitettyihin käsityksiin rikollisuuteen vaikuttamisesta, eli ymmärtämään näitä käsityksiä tämän historiallisen viitekehyksen valossa.

2.4 Katsaus aikaisempaan tutkimukseen

Suomalaista kriminaalihuoltotyön historiaa on tutkittu aikaisemmin pääasiassa organisaation ja työn muutoksen kautta. Tähän on olennaisesti liittynyt hyväntekeväisyystyön kehitys ammatilliseksi huoltotyön omaksuttua myös rangaistusjärjestelmän toimeenpanotehtäviä. Tämän kehityksen myötä huomiota on kiinnitetty myös sosiaalityön rooliin kriminaalihuoltotyössä. Hyväntekeväisyyden ja auttamisen roolin pienentyessä uusien tehtävien myötä on esitetty kysymys, että mitä kriminaalihuoltotyö itse asiassa on ja mitkä ovat sen tärkeimpiä tehtäviä. (mm. Karjalainen

1989; Melaranta 2003; Tarvainen 2005). Olenkin pitänyt perusteltuna ja mielenkiintoisena tutkia aikaa, jolloin nämä mainitut lakisääteiset tehtävät alkoivat saada enemmän jalansijaa silloisen Vankeusyhdistyksen toiminnassa. Olen myös ajatellut että niiden kytkös tutkimustehtävääni, tuolloisten toimijoiden käsityksiin rikollisuuteen vaikuttamisesta ja tehokkaasta rikollisuuden vastaisesta työstä, on selkeä. Uudet tehtävät ovat kehittyneet näkemyksistä niiden tarpeellisuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta. Mielenkiintoisuutta tuo lisää se, että nämä Vankeusyhdistyksen toimijat ovat olleet enimmäkseen tähän kriminaalihuoltokeskusteluun vaikuttaneita virkamiehiä.

Tästä näkökulmasta tutkimustehtäväni voi nähdä ”juontuvan” kriminaalihuollon julkisoikeudellistamisen aikaan painottuneesta aikaisemmasta tutkimuksesta, pyrkien tutkimaan ikään kuin ”aikaa ennen”: käsityksiä ja kehitystä joka on ollut johtamassa näihin myöhempisiin ratkaisuihin. Toisaalta osa tutkimuksista antaa tutkimukselleni myös vertailupohjaa tai mahdollisuutta laajempaan katsantokulmaan käsittelemällä osaltaan työn muutokseen ja kehitykseen vaikuttaneita yhteiskunnallisia olosuhteita ja kriminaalipoliittisten näkemysten muutoksia. Muutamassa on myös tehty omaa tutkimusajankohtaani sivuavia ajallisia valintoja. Näin on esimerkiksi Melarannan (2003) tutkimuksessa, sekä Ruokasen (1981) työssä, joka käsittelee ihmiskäsitystä vapausrangaistusta koskevassa lainsäädännössä.

Ylipäättään vaikuttaa siltä, ettei Vankeusyhdistys, tai etenkin ”Rikollisuutta vastaan” – lehti aineistona, ole nauttinut suosiosta tutkimuspiireissä. Näin ollen toivon, että tutkimukseni voi tarjota myös jotain uutta kriminaalihuollossa tapahtunutta ja sen kehitystä käsittelevälle tutkimukselle, ainakin hiukan erilaisen näkökulman muodossa.

Miikka Ruokanen (1981) on tutkinut ihmiskäsitystä vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevassa lainsäädännössä Suomessa satavuotiskautena 1889 – 1980. Erityisen kiinnostunut Ruokanen on niistä eettisistä periaatteista, joita vankien kohteluun on sisältynyt tuona aikana, ihmiskäsityksen toimiessa tarkastelunäkökulmana aiheeseen. Ruokasen lähtökohtana on, että edustaessaan yhteiskunnan kontrollin tehokkainta muotoa, vapausrangaistus on omiaan heijastamaan myös yhteiskunnassa vallitsevia, ihmiskäsitykseen liittyviä arvoja. Menetelmällisinä valintoina tutkimuksessa on tieteidenvälisyys sekä ihmiskuvatutkimukseen sovellettu systemaattinen analyysi.

Ruokanen käyttää systemaattista analyysiä paneutumalla vapausrangaistusta koskevien laki- ja asetustekstien edustamiin rangaistusideologian päälinjoihin ja niihin sisältyvään arvomaailmaan. Lähdeaineiston muodostavina lakiteksteinä hän on käyttänyt seuraavia dokumentteja: lain luonteinen asetus rangaistuksen täytäntöönpanosta (RTA), asetus vankeinhoitolaitoksesta (VHLA), vankeinhoitoasetus (VHA), avolaitoksia koskevat asetukset, nuoria rikoksentekijöitä koskeva laki ja asetus, vaarallisia rikoksentekijöitä koskeva laki, pakkolaitosasetus, laki ehdollisista rangaistuksista sekä Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston asetustekstejä tarkemmin säätelevät yleiskirjeet.

Oman tutkimukseni kannalta Ruokasen tutkimuksella on merkitystä ensinnäkin siinä, miten se käsittelee osin samoja teemoja lainsäädännön alalla esiintyvistä käsityksistä ja niiden muutoksista kriminaalipoliittisessa ilmapiirissä. Ruokanen tutkii ikään kuin samaa asiaa, aineistona lainsäädännön dokumentit siinä missä itse käytän lehtikirjoituksia. Myös tutkimusajankohdat ovat yhteneviä siinä mielessä, että omani sisältyy Ruokasen satavuotiskauden tarkasteluun. Ruokasen esittämät päätelmät vankilan roolista rangaistusjärjestelmässä, avoseuraamusten käytöstä ja rikollisuuden syihin puuttumisesta rikokseen vaikuttamisessa ovat mielenkiintoisia myös omien tulosteni kannalta.

Kriminaalihuollon roolia sekä apua, yhteiskunnallista kontrollia että poikkeavuuden säätelyä harjoittavana organisaationa sekä siihen liittyviä ristiriitaisuuksia on tutkinut aikaisemmin Jouko Karjalainen opinnäytetyössään ”Jäähvyäiset sosiaalityölle” (1989).

Karjalaisen tutkimuksessa painopisteenä on se, miten Kriminaalihuoltoyhdistyksen tehtävät ovat muuttuneet valtion rahoituksen myötä entistä enemmän myös valtion määrittelemiksi, ja miten näin ollen työn on pelätty kaventuvan vain näihin lakisääteisiin tehtäviin sosiaalityön ja auttamisen jäädessä taka-alalle. Keskeistä tutkimuksessa on rikollisten huono-osaisuus ja syrjäytyneisyys: ryhmä voidaan nähdä yhteiskunnan kaikista alimpana ”luokkana”.

Karjalainen tarkastelee sosiaalisen kontrollin ja tuen joskus ristiriitaista suhdetta kriminaalihuoltotyössä. Keskeisenä kysymyksenä onkin, jääkö sosiaalityö valvonnan ja kontrollin alle. Julkisoikeudellisuus on siis tehnyt Kriminaalihuoltoyhdistyksestä organisaationa huomattavasti laajemman ja vakaavaramman, mutta myös lainsäädännöllisiin tehtäviin ja ”oikeusvaltion tahtoon” sitoutuneen.

Tutkimus kritisoi sitä, miten Kriminaalihuoltoyhdistys on pyrkinyt säilyttämään itsenäisen organisaationsa ”hinnalla millä hyvänsä”, ja olemassaolon perusteeksi on siis sisällytetty ennen kaikkea valvontatehtävät. Vankien syrjäytymiskehitystä ajatellen tärkeintä olisi kuitenkin kunnollisen jälkihuollon ja tukipalveluiden tarjoaminen vapautumisen jälkeen, ei niinkään Kriminaalihuoltoyhdistyksen järjestämän ”tehokkaan, ennustettavan ja uskottavan” valvonnan tuoma parin kuukauden lyhennys vankilassaoloaikaan.

Karjalainen käyttää sosiaalivaltion käsitettä kuvaamaan, miten hyvinvointivaltio ja sosiaalinen kontrolli ovat kietoutuneet yhteen valtiossa, jossa sosialisatioprosessista on ote perheen ja lähiympäristön lisäksi myös tuotannon ideologisilla koneistoilla. Tällaisessa yhteiskunnassa työelämän ulkopuolelle joutuminen tarkoittaa yleensä myös sitä, että tulee riippuvaiseksi sosiaalivaltion tarveharkintaisista suoritteista. Tämä taas vaatii niihin liittyvän kontrollin sietämistä. Vapautuvan vangin kohdalla tilanne on usein hyvin synkkä siinä mielessä, että hän on riippuvainen kaikessa, asuntonsa järjestämisestä lähtien, valtion tarjoamasta avusta. Näin ollen kriminaalihuoltotyön asiakkaan autonomia on hyvin heikko, ja Karjalainen ihmettelee sitä, miten kontrollin elementtejä vielä lisätään tällaisten asiakkaiden parissa tehtävään työhön.

Kriminaalihuoltotyön muutoksia ja painotuksia on Pro gradussaan tutkinut Sanna Melaranta (2003). Tutkimus selvittää sekä nykyisen Kriminaalihuoltolaitoksen tehtävien muutoksia ja sitä, miten työssä painottuvat avoseuraamusten toimeenpano ja sosiaalityö. Sosiaalityön rooli oikeusministeriön alaisuudessa on ollut ongelmallinen eikä sitä esimerkiksi ole mainittu laeissa tai asetuksissa. Työntekijät kuitenkin pitävät työtä ehdottomasti sosiaalityönä, ja se on myös työntekijöiden koulutuksen myötä tuleva elementti.

Melaranta on käyttänyt viitekehyksenä Yrjö Engeströmin kehittävää työtutkimusta tarkastellessaan nuorten valvontaa kriminaalihuollossa. Tutkimuksen pääkysymyksenä on, mitkä ovat keskeiset, seuraamusjärjestelmän sisällä toimivan kriminaalihuollon sosiaalityön ristiriidat ja kehittämishaasteet työntekijöiden käsityksen ja historiallisen kehityksen valossa. Tätä asetelmaa Melaranta pyrkii tutkimaan kartoittamalla ensinnäkin nykyisen organisaation ja sen toimintamallien historiallista kehitystä ja kerrostuneisuutta. Toiseksi hän tulkitsee nuorten valvonnan sosiaalityötä myös kriminaalihuollon

työntekijöiden käsitysten kautta, kuten heidän tapaansa hahmottaa oma työ sekä erityisesti sosiaalityön ja rangaistusten toimeenpanotehtävien yhdistäminen.

Tutkimuksessa analyysi jakautuu niin historian kuin myös nykytoiminnan ja lähikehityksen kesken. Oman tutkimukseni kannalta se on mielenkiintoinen lähinnä historian ja Vankeusyhdistykseen liittyvän kuvauksen osalta, vaikka muuten tutkimuksen lähtökohta ei olekaan historiallinen. Nykyhetken analyysiä varten Melaranta on haastatellut 15 Kriminaalihuoltolaitoksen ehdollisesti rankaistujen nuorten valvonnan ja nuorisorangaistuksen parissa työskentelevää ohjaajaa.

Tutkija keskittyy erityisesti siihen, miten valvonta ja sosiaalityö kietoutuvat yhteen periaatteellisella tasolla. Näin ollen tutkimuksen painopisteenä ovat enemminkin organisaation tavoitteet ja lainsäädännölliset rajat, kuin toiminnan muodot paikallisella tasolla. Tutkimuksensa historiallisessa viitekehyksessä hän pohtii myös sosiaalityön osuutta osana seuraamusjärjestelmää, ja paneutuu tässä tarkastelussaan myös Vankeusyhdistyksen rooliin nuorisovalvonnan toimijana. Olennainen havainto on, että Vankeusyhdistyksen piirissä ei todennäköisesti tapahtunut kovin voimakasta ”psykologisoitumisen” vaihetta. Erilainen metodikehittely, kuten amerikkalaiseen casework- traditioon pohjautuva, ei saanut yhdistyksessä samanlaista jalansijaa kuin muissa hyväntekeväisyyslähtöisissä liikkeissä. Tähän Melaranta epäilee syyksi Vankeusyhdistyksen vahvaa ”yhdistysmentaliteettiä”. Hän kuvaa yhdistystä vahvasti yhteiskunnalliseksi liikkeeksi, jolla oletettiin olevan mahdollisuus muutostyöhön.

Tuula Tarvainen (2005) on tutkinut kriminaalihuoltotyön organisaation muutoksen vaiheita 1970 - 2000-luvuilla yhteiskuntapolitiikan Pro gradussaan. Tarvainen on tarkastellut kriminaalihuoltolaitoksessa tapahtuneita muutoksia kahden kysymyksen avulla: Miksi sosiaalipalvelut menettivät aikaisemman, keskeisen asemansa kriminaalihuollossa ja miten kriminaalihuoltotyön nykyisiä periaatteita ja käytäntöjä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta perustellaan. Aineistona tutkimuksessa on käytetty kriminaalihuollon toiminta- ja vuosikertomuksia, komiteanmietintöjä sekä työryhmien raportteja.

Tutkimustulokset selventävät kriminaalihuoltotyön ja sitä organisoivan Kriminaalihuoltolaitoksen, aiemmin Kriminaalihuoltoyhdistyksen, kehitystä ja siinä tapahtuneita muutoksia. Tärkeänä viitekehyksenä toimii kriminaalipolitiikan kolme

historiallista koulukuntaa; klassinen koulukunta, hoitoideologia sekä uusklassinen koulukunta. Tarvainen erottaa kriminaalihuoltotyön vaiheina hyvinvointivaltiollisen kauden 1970 – 1980 luvuilla, jolloin rangaistuksen erityisestävää vaikutusta ja kontrollia painottaneesta hoitoideologiasta siirryttiin yleisestävyyttä, normaalisuusperiaatetta sekä rikoksiin syyllistyneiden sosiaalisen aseman vahvistamista peräänkuuluttavaan uusklassismiin. Rikollisuuden selityksenä alettiin entistä useammin nähdä sosiaalinen huono-osaisuus. Tämä johti kriminaalihuollossa siihen, että ehdonalaisesti vapautuneiden ja ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnoista alettiin luopua pakkoa ja kontrollia edustavina, ja työn painopiste alkoi siirtyä vapaaehtoisuuteen perustuvaan vapautuvien jälkihuoltoon. Tämä käsitti etenkin asumispalvelujen ja työtoiminnan kehittämisen. 1980-luvun lopulla hyvinvointivaltiollisuus joutui kuitenkin uudelleen arvioinnin kohteeksi, ja kriminaalihuolto alkoi suuntautua yhä enemmän kohti oikeusvaltiollista rangaistusten täytäntöönpanojärjestelmää. Tästä ovat merkkeinä vankilasta vapautuneiden jälkihuollosta luopuminen, ja yhdyskuntapalvelun sekä nuorisorangaistuksen käyttöönotot vuosina 1991 ja 1997. Virallisesti kriminaalihuoltoyhdistys siirtyi osaksi rangaistusten täytäntöönpanojärjestelmää vuonna 2001, kun julkisoikeudellinen Kriminaalihuoltoyhdistys lakkautettiin ja Kriminaalihuoltolaitos perustettiin.

Tarvaisen tutkimus sijoittuu ajallisesti oman tutkimukseni jälkeiseen aikaan. Näin ollen se voi antaa kuvan siitä, mitä yhdistykselle tapahtui oman tutkimukseni ajankohdan ja nykyhetken välillä. On myös mielenkiintoista peilata niitä oman tutkimukseni aineistosta nousseita ”uhkakuvia”, aavisteluja, uskomuksia sekä kehitysideoita siihen, miten asiat sitten myöhemmin tapahtuivat.

3. VANKEUSYHDISTYKSEN TOIMINNAN TARKASTELUA SUOMEN YHTEISKUNNALLISESSA JA KRIMINAALIPOLIITTISESSA ILMAPIIRISSÄ 1870 – 1970

3.1 1800- luku: Kohti uutta rikoslakia ja vankeinhoitoa klassismin hengessä

Utraisen (1992, 18) mukaan Suomen rikosoikeudellinen kehitys oli 1800-luvulla eurooppalaisen klassismin periaatteiden mukaista. Klassinen kriminaalipolitiikka kiinnitti kaiken huomion itse rikokseen ja pyrki sivuuttamaan rikollisen henkilön. Lisäksi katsottiin, että rikos ei ole vain tekijän ja uhrin välinen asia, vaan se suuntautuu koko yhteiskuntaa ja valtiota vastaan. Klassinen koulukunta pyrki luomaan myös keskitetyn rangaistusjärjestelmän, jotta päästäisiin eroon barbaarisesta ja mielivaltaisesta rankaisemisesta. (Laine 1991, 116).

Klassinen näkemys pyrki hyvin selkeään, yksinkertaiseen ja ennakoitavaan rikosoikeudelliseen järjestelmään. Rangaistuksen tarkoituksena oli pelottaa ihmisiä hankkimasta etuuksia rikollisesti, eli se pohjasi rangaistuksen yleisestävään vaikutukseen. (Laine 1991, 117). Yleisestävällä vaikutuksella tarkoitetaan sellaista kriminaalipoliittista pyrkimystä, joka on rikoksen torjuntaan rangaistusten vaikutusten kautta luonteeltaan ennaltaehkäisevää ja kohdistuu kaikkiin. Yhteiskunnan jäseniin pyritään vaikuttamaan siten, että potentiaaliset rikoksen tekijät eivät päätyisi rikokseen. Vastakohtaisesti taas ennaltaehkäisevän toiminnan kohteena on jokin yksityinen henkilö, kyse on erityisestävästä vaikutuksesta. Erityisestävä vaikutus kohdistuu jonkin rikosoikeudellisen toimenpiteen konkreettisena kohteena olijaan. Vaikutuksen katsotaan syntyvän varoituksen, sopeuttamisen tai eristämisen kautta. (Tolvanen 2005, 84).

Anttilan ja Heinosen (1971, 33) mukaan yleisestävästä vaikutuksesta puhutaan joskus myös edellistä laajemmassa merkityksessä. Sillä voidaan viitata rikollisuuden ehkäisemiseen kokonaisuudessaan, ilman että se sinänsä liittyisi rangaistukseen tai

rikosoikeudellisiin seuraamuksiin. Sillä on voitu käsittää mitä tahansa sellaista yhteiskuntapoliittista toimenpidettä, jonka toivotaan vähentävän rikollisuutta tai sen haittavaikutuksia. Vaikutuksen on ajateltu, etenkin pohjoismaisessa kirjallisuudessa, syntyvän kolmen tekijän yhteisvaikutuksena. Nämä ovat rikosoikeudellisen järjestelmän ja sen toiminnan aiheuttama pelotusvaikutus, normien sisäistäminen, sekä ryhmänormien vahvistuminen tai tapaa synnyttävä vaikutus. Ryhmänormeilla tarkoitetaan tässä yhteiskunnassa yleensä epävirallisina vallitsevia normeja, joiden rikkominen aiheuttaa yleistä paheksuntaa. Näiden kolmen vaikuttajan lisäksi yleisestäävyys voidaan jakaa myös pelotuksena ilmenevään välittömään vaikutukseen sekä välilliseen vaikutukseen, joka luo moraalialia ja arvoja. (Tolvanen 2005, 86).

3.1.1 Vankeusyhdistyksen perustaminen

Kriminaalihuoltotyön historiikin vuosilta 1870 – 1975 laatineen, kriminaalihuoltoyhdistyksen ja vankeinhoito-osaston palveluksessa vaikuttaneen Johanna Huhtalan (1984) mukaan 1800 – luvun lopulla syntyi tarve uudistaa rikosoikeuden ja vankeinhoidon järjestelmää. Sen taustalla on nähtävissä rikoksen syyllistyneen aseman heikkouden tunnustaminen sekä ylipäätään erittäin huonoiksi todetut vankilaolot. Tämä johti siihen, että säätyvaltiopäivillä 1863 - 64 otettiin esille rikoslain uudistaminen sekä vankilaolosten parantaminen. (Huhtala 1984,1). Pajujoja (1986, 31) kuitenkin toteaa, että taustalla oli vankien olosuhteitakin enemmän periaatteelliset seikat: Kun taloudellisen liberalismiin myötä yhteiskunnallinen valta siirtyi yhä enemmän teollisuus- ja liikemiesluokalle, ne alkoivat tarkastella rangaistusjärjestelmää tehokkuuden ja hyödyn näkökulmasta. Vankien kasvattaminen takaisin yhteiskunnan jäseniksi nähtiin hyödyllisempänä kuin heidän ja samalla muiden kansalaisten pelottelu rangaistuksilla.

Huhtala (1984,1) lainaa myös prokuraattori Eugen von Knorringia, joka totesi tarkastusmatkoillaan Suomen vankiloihin niiden olot surkeiksi. Jo tuolloin 1860-luvulla hän peräänkuulutti sitä, miten rangaistuksista, jotka eivät paranna vaan katkeroittavat, on päästävä eroon, ja että tarvitaan rangaistuksia, jotka kyllä rankaisevat, mutta samalla myös parantavat ja sovittavat. Välikappaleina tähän tuli käyttää vapauden kadotusta, herätystä jumalisuuteen, opetusta ja työtekoa. Knorring käänsi katseet myös vapautuneeseen vankiin, jota ei sopisi unohtaa vaan jolle ainakin työn järjestäminen olisi tärkeää, muuten hän jäisi toimeettomaksi, mikä saattaisi hänet taas rikokseen.

Suomen Vankeusyhdistys perustettiin näissä olosuhteissa vuonna 1870. Tämä tarkoitti myös kriminaalihuoltotyön alkamista nykymerkityksessään, tuolloin tosin yksityisen hyväntekeväisyystoiminnan muodossa (Karsikas 1986, 1; Huhtala 1984,1). Yhdistyksen toiminnallisia lähtökohtia tulivat olemaan liberalistiset aatteet, yhteiskunnan auttamisvelvollisuus sekä uskonnollisiin käsityksiin perustuva vapaaehtoinen lähimmäisen auttaminen. Yhdistyksen tehtäviin kuului sekä vaikuttaminen parempien vankilaolojen puolesta, että myös huoltotyö vapautuvien vankien hyväksi. (Huhtala 1984, 1-2).

Yhdistyksen toimintaperiaatteisiin kuului, että jokaista vapautuvaa vankia, joka vain osoittaa haluavansa viettää ”kunnollista” elämää, autetaan mahdollisuuksien mukaan. Pääpaino pyrittiin suuntaamaan nuoriin henkilöihin. Yhdistyksen tuli olla yhteydessä vankiloihin, jotta voitaisiin avustaa tarvitsevia työn, asunnon ja toimeentulon hankkimisessa. Säännöissä korostettiin myös vapaaehtoisuuden periaatetta: ketään ei saanut pakottaa ottamaan vastaan yhdistyksen tukea. Muutoin säännöissä oli esimerkiksi yksityiskohtaisia ohjeita siitä, miten kriminaalihuoltotyötä oli tehtävä. Jo tuolloin yhdistyksen tehtävä oli myös yhteiskunnallinen; huoltoa pyrittiin järjestämään vapautuville, jotta auttamisen ja ”siveellisen parantamisen” lisäksi myös kyettäisiin estämään uusintarikollisuutta. (Huhtala 1984, 3).

Yhdistyksen ensimmäisten askelten yksi olennainen lähtökohta, johon myös vankilatyössä mukana olleet sekä siihen liittyviä tehtäviä hoitaneet virkamiehet kiinnittivät huomiota, oli huoltotyön tarve. Tavoitteet olivat jopa idealistisia, sillä ne eivät luonnollisestikaan voineet perustua käytännön kokemuksiin. Johtuen mahdollisesti siitä, että yhdistyksen perustajat olivat korkeasti oppineita virkamiehiä, organisaatiomalli ja toimielimiä koskeva säännöstö olivat kuitenkin täysin valmiina ennen varsinaisen toiminnan alkamista. Tämä lienee toisaalta helpottanut sen käynnistymistä, mutta toisaalta juuri kokemuksen puuttuessa törmättiin myös moniin kompastuskiviin. Ehkä pahin näistä oli vapaaehtoisuuden toteuttaminen. Huoltotyötä oli tarkoitus lähestyä hyväntahtoisesti ja isällisin, kasvattavin ottein. Asiakkaaksi tuleminen saattoi kuitenkin jo tuolloin vaikuttaa vapautuvasta vangista rajoittavalta, ja yhdistyksen edustaja saattoi näyttäytyä ”pakkoauttajana”. Vapaaehtoisia toimijoita ei myöskään saatu tarpeeksi, sillä vielä vankilassa olevien tai vapautuneiden vankien kanssa tehtävä hyväntekeväisyystyö näyttäytyi raskaana. Kansalaistukea ei herunut kovin lyhyellä aikavälillä, vaan vankien huoltokysymykset tulivat yleisemmin

kansan tietoisuuteen vasta vuosikymmenien asennemuokkauksen ja sukupolvien vaihtumisen jälkeen. (Huhtala 1984, 17 - 18).

3.1.2 Uusi rikoslaki ja vaivaishoitoasetus

Uutta rikoslakia valmisteltiin pitkään, se eli valmisteluvaihettaan pitkälti samaan aikaan ja samoissa yhteiskunnallisissa sekä kriminaalipoliittisissa olosuhteissa kuin Vankeusyhdistys ensimmäisinä vuosinaan. Laki astui voimaan 1894 pitkän valmistelun jälkeen. Yleisiksi rangaistuslajeiksi siihen määriteltiin vuonna 1889 kuolemanrangaistus, kuritushuone, vankeus ja sakko. Laki pohjautui vapausrangaistuksen osalta progressiivi- eli edistysjärjestelmään, jossa vanki pystyi hyvällä käytöksellään ja työllään etenemään rangaistusluokissa kohti vapautta. (Utriainen 1992, 18 – 19). Se sattui myös ajankohtaan, jolloin vapausrangaistuksesta oli tullut tärkein ja käytetyin rangaistusmuoto. Kyseinen laki oli myös Euroopan klassismista ammentavien rikoslakien sarjassa viimeisiä, sillä se osui ajallisesti klassisen koulukunnan ja hoitoideologian, josta Utriainen käyttää nimitystä ”sosiologinen koulukunta”, taitteeseen Euroopassa. Suomalaisessa rikosoikeudessa lakia seuraavat vuosikymmenet kuitenkin pysyivät hengeltään klassisina. Tähän vaikutti merkittävästi etenkin rikosoikeuden professori Jaakko Forsman, jonka luennot toimivat pitkään rikoslain soveltamisen ”oppaana”. (Utriainen 1992, 19; Huhtala 1984, 1 – 3.)

Rikoslain merkitys Vankeusyhdistykselle on ollut luonnollisestikin suuri. Sen myötä ehdollisten rangaistusten lisääntyminen ja uutena mahdollisuus ehdonalaiseen vapauteen toi aikaisemmasta poikkeavia haasteita yhdistykselle esimerkiksi avun tarvitsijoiden määrän kasvuna ja jälkihuollon järjestämisen vaatimuksina. Tämän jälkeen yhdistyksen toiminta keskittyikin vahvasti jälkihuoltoon. Hieman aikaisemmin, 1882 oli myös toteutettu säännönmuutos, jossa nuoret rikoksenteijät oli otettu työn yhdeksi kohderyhmäksi. Nämä kaksi työalaa määrittivät toimintaa vahvasti. Ongelmatonta työ ei uusien vaatimusten paineessa ollut, vaan se kärsi ennen kaikkea taloudellisten resurssien pienuudesta. (Huhtala 1984, 19).

Myös uusi vaivaishoitoasetus (voimaan vuonna 1879) ansaitsee tulla mainituksi tässä yhteydessä. Asetuksen taustalla oli kunnallisen itsehallinnon kehittyminen, jonka myötä köyhäinhoito siirtyi kirkolta kunnille. Auttamisen kohderyhmänä olivat ennen kaikkea

sairaat kuntalaiset, eivät niinkään esimerkiksi vapautuneet vangit. (Huhtala 1984, 20). Rajanveto siinä, kuka oli ”kunniallinen” ja kuka ”kunniaton” avun tarvitsija, tiukentui ja samalla käsitys köyhyydestä supistui (Anttonen & Sipilä 2000, 27.) Samoihin aikoihin Vankeusyhdistyksen asiakasrakenne alkoi muuttua, sillä aivan alkuaikoina asiakkaat tulivat lähinnä maaseudulta tilattoman väestön ja kaupunkien köyhien piiristä. Vuosisadan vaihteessa suunta kääntyi pääkaupunkiseutuun ja ylipäätään kaupunkien ammattitaidottomaan väestöön. (Huhtala 1984, 20).

3.2 Vuosisadan vaihde ja 1900- luvun alkupuoli

3.2.1 Vankeusyhdistys vuosisadan vaihteessa

Vuosisadan vaihde oli Suomen poliittisessa historiassa niin kutsutun sortokauden aikaa. Keskeisenä kysymyksenä oli suhde Venäjään ja venäläistämisyhkimyksiin. Toiset olivat tälle myönteisempiä kuin toiset, mutta yhteisenä päämääränä oli kuitenkin Suomen valtiollisen itsemääräämisoikeuden säilyttäminen. Kamppailu tämän puolesta johti muun muassa Suomen sotaväen lakkauttamiseen asevelvollisuuskutsunnoista kieltäytymisten vuoksi, yleislakkoon vuonna 1905, sekä siihen, että virkakoneisto valvoi kansalaistoimintaa. Yhdistymis- ja kokoontumisvapautta rajoitettiin. Tämä vaikutti Vankeusyhdistyksen toimintaan vilkastavasti, sillä se tarjosi yhden vaihtoehdon yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumiselle. Myös yhteiskunnan sekä talouden muutoksilla oli merkitystä yhdistyksen toiminnalle. Elinkeinorakenne muuttui, puhuttiin kaupungistumisesta ja teollistumisesta. Tämä johti osaltaan myös erilaisten liikkeiden, kuten ammatillisen ja poliittisen työväenliikkeen syntyyn. (Huhtala 1984, 19).

Vankeusyhdistyksen toiminnalle merkittävä edistys vuosisadan vaihteessa oli ainakin sen harjoittaman asuntolatoiminnan vakiintuminen. Toiminnan tarkoituksena oli asiakkaiden käytännön tukeminen heidän yhteiskuntaan sopeutumisessaan. Syitä, miksi tällaiseksi tukimuodoksi valittiin juuri asuntolatoiminta, oli yhdistyksen kykenemättömyys järjestää työtä kaikille vapautuneille, ja taloudelliset voimavarat sekä säännöt, jotka rajoittivat suoraa avustamista. Tähän liittyi kuitenkin myös ristiriitoja, sillä osa yhdistyksen keskustoimikunnan jäsenistä oli sitä mieltä, ettei yhdistyksen kuuluisi ottaa vastuuta

köyhäinhoidon tehtävistä. Vapautuneiden vankien asuttaminen nähtiin tällaisena. Tämän keskustelun tuloksena keskustoimiston toimintalinjaksi vakiintui se, että vaatimaton yömaja ei saanut olla ”pelkkä yökortteeri”. Helsingissä oli tuona ajankohtana sekä yömaja että työkoti. Myös naisten turvakotitoiminnaksi kutsuttu yömaja aloitti toimintansa vuonna 1896. Asiakkaina oli vuosittain noin 12 - 30 naista ja myös heidän lapsiaan. (Huhtala 1984, 24 - 25).

Yhdistyksen identiteetin kannalta tärkeäksi muodostui oman toimitalon hankinta. Helsingin Vaasankatu 5:ssä sijaitsevan talon luovuttamisesta yhdistyksen käyttöön saatiin tarjous helmikuussa 1907. Suuressa talossa oli paljon tilaa, jota yhdistys vuokrasi, ja näin ollen vuokratulot alkoivat muodostaa sen talousarvion perustan. Tämän myötä voimavarat lisääntyivät. Vaikuttavia tekijöitä olivat myös se, että toiminnan suunnittelijoiksi saatiin aloitekykyisiä henkilöitä, sekä uuteen toimistoon palkattuja, kokopäivätoimisia toimihenkilöitä. (Huhtala 1984, 38 - 40).

Toiminnan vakiinnuttua ja vahvistuttua uuden toimitalon myötä myös yhdistyksen taloudellinen asema vakiintui 1910-luvun alkupuolella. Valtionapu nousi, ja myös Helsingin kaupunki rahoitti yhdistyksen yömajatoimintaa. Tätä iloa ei kuitenkaan jatkunut pitkään, sillä ensimmäisen maailmansodan aikana toiminta hankaloitui. Sisällissota vaikutti vielä radikaalimmin niin, että yhdistyksen toiminta lähes pysähtyi. Vuonna 1917, kun Kerenskin hallitus vapautti poliittisia vankeja ja muita tuomittuja, Vankeusyhdistys oli mukana näiden vapautuneiden huoltotyössä. Sisällissodan aikana vuonna 1918 asiakasmäärät putosivat ensin puoleen edellisvuodesta, ja kevätkuukausina toiminta oli jonkin aikaa pysähdyksissä. Punaiset olivat lyhytaikaisesti vankiloiden johdossa, ja yhdistyksen kanta oli, että he eivät pyri yhdistyksen periaatteiden mukaan yhteiskunnan suojelemiseen rikollisilta, vaan päinvastoin vapauttamaan kaikki vangit saadakseen heistä lisää punakaartilaisia. Koska sisällissodan jälkeiset vankilaolot olivat pitkään sekavat, yhdistyksellä ei ollut mahdollisuutta toimia vankileireillä olleiden ja niiltä palaavien hyväksi. Yhdistys kuitenkin otti kantaa punakaartilaisten puolesta kirjoittaen asiamiehilleen, kunnallislautakunnille sekä kirkkoherranvirastoille toivoen että heille hankittaisiin työtä ja että perheitä avustettaisiin.

3.2.2 Hoitoideologian alkava vaikutus Suomessa

Hoitoideologian taustalla voidaan nähdä ihmistä tutkivien erityistieteiden kehitys 1800- ja 1900-luvuilla. Näiden vuosisatojen aikana biologia, lääketiede psykologia, psykiatria ja sosiologia kehittyivät voimakkaasti. Eri tieteenalat vaikuttivat merkittävästi kriminologian ja rikollisuuden selittämisen kehittymiseen (Lappi – Seppälä 2006, 4-5.) Kuten varhaisen kriminologian positivistit alkoivat tutkia yksityistä rikollista, myös hoitoideologiassa painopiste pysyi tässä, eikä kohdentunut esimerkiksi rikolliseen tekoon. Hoitoideologian kohdalla voidaankin puhua niin sanotusti lääketieteellistämisestä; lääketieteessä kehitellyt tutkimus- ja diagnoosimenetelmät siirrettiin rikollisuuden tutkimiseen ja hoitamiseen. (Laine 1991, 118). Anttilan (1986,55) mukaan hoitoideologia voidaan nähdä myös vastavaikutuksena uskalle ankariin, pelotusvaikutukseen luottaviin rangaistuksiin, joissa tuomittu ”uhrattiin” yleisen lainkuuliaisuuden parantamiseksi. Yleistävä vaikutus nähtiin siis rinnastettavana julmiin rangaistuksiin. Tämä seikka, sekä rikollisten näkeminen sairaina tai poikkeavina, vaikutti syvästi kriminologiseen tutkimukseen, ja usko yleisestäävään vaikutukseen menetettiin vuosien ajaksi. (Anttila 1986, 55 - 56).

Anttila ja Törnudd (1983, 173), huomauttavat, että lähtökohtana oli myös lääketieteellisen asiantuntemuksen korkea arvostus. Koska näin oli, ja lääkärit saattoivat tietyissä tapauksissa sanoa rikosten liittyvän mielisairauteen tai henkiseen vajavuuteen, suuntaus sai myös kehittyneen ja uudistusmielisen leiman. Varsinkin psykiatrit helposti ulottivat oman lääketieteellisen mallinsa koskemaan kaikkia rikoksentekejiä. Näin ollen etenkin nuorten kohdalla minkä tahansa rikoksen voitiin selittää osoittavan hoidon tarvetta. Kriminaalipoliittiseen ajatteluun hoitoideologian katsottiin vaikuttavan siinä, että ensinnäkin rikoksen seuraamuksen tulisi määräytyä rikoksentekeijän erityislaadun eikä niinkään itse rikoksen törkeyden mukaan. Oikeudenkäynnin yhteydessä tuli tehdä tutkimuksia, joissa tämä erityislaatu voitiin määrittää ja laatia tältä pohjalta asiantuntijalausuntona toimenpidesuositus. Toisekseen katsottiin, että rikoksen seuraamus tuli määrätä rikoksentekeijän koko elämänsä lääkäriin tekemän ennusteen mukaiseksi. Rikoksentekeijän omaa suostumusta ei tarvittu, sillä tuomittujen toimenpiteiden katsottiin koituvan rikoksentekeijän omaksi parhaaksi ”parantamalla” hänet. Vapautuminenkin määrittyi sen perusteella, katsoivatko asiantuntijat hänen parantuneen vai ei. Kolmanneksi pidettiin tärkeänä, että perinteisestä suhteellisuusperiaatteesta, joka edellytti vastaavuutta rikoksen ja rangaistuksen välillä, irrottauduttaisiin täysin. Tämä edellytti sitä, että

perinteisen rangaistus - sanan sijaan käytettäisiin neutraaleja sanoja, kuten seuraamus tai sanktio, tai myönteiseksi miellettyjä ilmaisuja kuten hoito, huolto, terapia, sopeuttaminen tai parantaminen. Rikollisen ”pakkohoitoon” saattoi sisältyä vapauden menettämisen lisäksi lääketieteellisiä toimenpiteitä, kuten sähköshokkihoitoa, aivoleikkauksia, vieroitushoitoa tai kastraatio. (Anttila & Törnudd 1983, 173 - 174).

Hoitoideologia painotti kaikessa käytännön toiminnassa yhden yksityisen rikollisen käyttäytymiseen vaikuttamista, hänen ”parantamistaan”, ei niinkään rangaistuksen pelotevaikutusta. Kyseessä oli siis vahva erityisestävyyden korostus. Rikollisuutta pidettiin yksilön ominaisuutena, eikä yhteiskunnallisiin rikollisuuteen ja muuhun poikkeavaan käyttäytymiseen vaikuttaviin tekijöihin juuri kiinnitetty huomiota. Taustat olivat siten jopa biologis-positivistiset: ihmiskäsityksestä katoaa henkilökohtaisen vastuun mahdollisuus. Erityistutkimuksilla rikolliset luokitellaan, kullakin luokalla on omat erityispiirteensä ja viimein oma erityishoitonsa. (Laine 1988, 35 - 36 ; 1991, 115 - 120).

Vaikka hoitoideologian rikoksen tekijää sekä erityisestävää vaikutusta korostavat näkökulmat eivät vielä 1894 ehtineet vaikuttaa rikoslain sisältöön, hoitoideologian vaikutteet eivät kuitenkaan jääneet Suomessakaan ainakaan täysin huomiotta 1900-luvun alkupuolella. Vuonna 1918 säädettiin laki ehdollisesta rangaistustuomiosta, joka perustui juuri erityisestävyydelle. Ehdottoman vankeusrangaistuksen tarkoitus nähtiin tuona ajankohtana lähinnä pelotteena ehdollisesti tuomituille, etteivät nämä uusisi rikoksiaan ja menettäisi vapauttaan. (Utriainen 1992, 21).

3.3 1920- ja 1930- luvut toiminnan ”vedenjakajina”

Vankeusyhdistys oli perustettu kristillisyyden ja hyväntekeväisyyden lähtökohdista, eikä sillä ollut lakisääteisiä tehtäviä moneen vuosikymmeneen. Vuoden 1918 ehdollista rangaistusta koskeva laki vaikutti kuitenkin siirtymiseen kohti tätä myöhempää kehitystä. 1920-luvulla jälkihuoltoon liittyvien työnvälityspalveluiden sekä asuntolatoiminnan rinnalle nousi uusi keskeinen painopiste, esitutkimus siihen liittyvine valvontatoimenpiteineen. Esitutkimuksen suorittamista pidettiin tärkeänä, sillä tuomioistuimen tuli saada tietoa henkilöstä, jolle oltiin suunnittelemassa ehdollista rangaistusta. Näin ollen esitutkimus kuvasi hyvin erityisestävää rangaistusajattelua.

Tarkoituksena oli lähinnä selvittää, soveltuuko ehdollinen rangaistus juuri tälle yksilölle, ja millaisia tuki- ja valvontatoimenpiteitä siihen tulisi liittää. Ehdollisen tuomion edellytyksenä taas oli, että vangittu tunnusti rikoksensa, ja että kyseessä oli ensikertalainen. Tätä uutta Vankeusyhdistykselle suunnattua tehtävää voidaan pitää ensimmäisenä askeleena kohti toimintaperiaatteiden muutosta puhtaasta huolto- ja palvelutoimijasta rajoittavien keinojen käyttäjäksi. (Huhtala 1984, 55 - 56).

Huhtalan (1984, 55) mukaan 1920-luvun toimintaa kuvasi myös eräänlainen asiakaskäsitteen konkretisoituminen. Tämä tarkoitti sitä, että yhdistyksen käyttämät työmuodot edellyttivät asiakaskontaktia. Valtio oli myöntänyt tuolloin niin sanotun vapaakirjeoikeuden, joka mahdollisti yhdistyksen laajan kirjeenvaihdon asiakkaiden asioissa. Keskeinen tavoite oli ennen kaikkea ensimmäisen työpaikan järjestäminen asiakkaalle tämän vapauduttua. Työn merkitys oli hyvin korostunut. Huhtala toteaa, että yhdistyksen toimihenkilöt näyttivät ikään kuin ylhäältäpäin tienneen, mikä olisi parasta eri asiakkaille. Huoltotyön kohteena olevien henkilöiden luottamuksen saavuttamista pidettiin tärkeänä. Yhdistyksen toiminnan laajeneminen edellytti myös sitä, että kansalaisten asenteet lainrikkojia kohtaan olisivat positiivisia siinä mielessä, että yhdistyksen toimintaa rikollisten huoltajana pidettäisiin suotavana ja kannatettavana. (Huhtala 1984, 55).

Seuraava merkittävä lainsäädännöllinen uudistus liittyi ehdonalaiseen vapauttamiseen. Tätä kehitystä Suomessa on tutkinut Tarja Pellinen (1992), joka tarkastelee ehdonalaisuuteen liittyvän lainsäädännön kehitystä sekä siihen vaikuttanutta kriminaalipoliittista ilmapiiriä aina lain varhaisimmista sovelluksista sen nykypäivän tilanteeseen. Ehdonalaista vapauttamista koskeva laki oli tullut rangaistusjärjestelmään jo vuosien 1863 – 1864 valtiopäivillä, ja 1920-luvulla se alkoi saada piirteitä, jotka huomioivat erityisestävää vaikutusta ja siihen liittyviä kasvatuksellisia ominaisuuksia. Tällainen oli esimerkiksi ehdotus harkinnanvaraisesta rangaistusajan pidentämisen mahdollisuudesta. Sekä rangaistuksen pidentäminen että sen lyhentäminen ehdollisen vapauden muodossa nähtiin kasvatukselliseksi. (Pellinen 1992, 23). 1930- ja 1940-luvuilla laki kehittyi, ja vuoden 1931 lakiuudistuksessa ehdonalaisen vapauden soveltamisalan laajentamista peruteltiin erityisestävin näkökulmin. Tuolloin alettiin myös siirtyä pois niin sanotusta progressiivi – eli edistysjärjestelmästä, johon ehdonalainen vapaus oli aikaisemmin liitetty oleellisesti. (Pellinen 1992, 36 - 37).

Nämä uudet ehdonalaista vapautta koskevat säädökset vaikuttivat keskeisesti Vankeusyhdistyksen 1930-luvun toimintaan. Asetuksessa ehdonalaisesti vapautetun vangin valvonnasta (9.10.1931/279) oli säädetty, että ehdonalaisesti vapautetun valvojaksi voidaan määrätä ”hyvämaineinen ja henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan valvojaksi sopiva” henkilö tai huoltoyhdistys. Huoltoyhdistyksen tehtävänä oli uskoa valvonta edellä mainitut ehdot täyttävälle henkilölle. Aikaisemmin valvonta oli ollut poliisiviranomaisten vastuulla, ja poliisin tuli toimia edelleen valvojana tapauksissa, joissa muuta valvojaa ei pystytty osoittamaan. Valvonnan tarkoituksiksi määriteltiin uusintarikollisuuden estäminen ja valvottavan tukeminen hänen pyrkimyksissään nuhteettomaan elämään. Tähän liittyen valvojan tehtäviin luettiin muun muassa valvottavan avustaminen työn hankkimisessa sekä hänen ohjaamisensa ”hyviin ja hyödyllisiin ajanvieteharrastuksiin.” (Asetus ehdonalaisesti vapautetun vangin valvonnasta 9.10.1931/279). Ehdonalaisen vapauden myöntäminen riippui vangin käyttäytymisestä vankilassa, sekä hänen mahdollisuudestaan hankkia toimeentulonsa rehellisesti vapautumisen jälkeen. Huomiota kiinnitettiin myös tehdyn rikoksen laatuun. (Huhtala 1984, 60).

Yhdistyksen tehtävä valvontaa järjestävänä tahona kasvoi nopeasti. Vuonna 1932 vankiloista tuli yhteensä 653 valvontapyyntöä. Näistä yhdistys otti valvontaansa 152, ja hankki lisäksi 314 vapautuneelle yksityisvalvojan. Myös yhdistyksen välitystehtävä alkoi saada uusia muotoja, nyt paitsi työtä, myös valvojia välittävänä tahona. (Huhtala 1984, 60). Virallisesti esitutkinta- ja valvontatehtävät tulivat yhdistyksen toimintamuodoiksi vuoden 1939 säännönmuutoksessa. Tuolloin yhdistys perusti nuorisovalvonnan keskustuomiston Helsinkiin, sekä palkkasi sinne kokopäiväisiä toimihenkilöitä. Muualle Suomeen palkattiin sivutoimisia nuorisovalvojia yhteensä 12 paikkakunnalle. Huomattavaa on, että vaikka toiminta oli suurimuotoista yhdistyksen omaa organisaatiota ajatellen, valtakunnallisesti se oli suhteellisen pientä. Yhteensä toiminnasta vastasi vain noin 20 henkilöä. Muutoin nuorten rikoksenteekijöiden lainsäädännön edellyttämät palvelut olivat sosiaalilautakuntien hoidossa. (Huhtala 1984, 68).

Rikoksenuusijoiden osalta voimaan astui uusi laki vuonna 1932. Lain mukaan rikoksenuusijat voitiin tietyissä olosuhteissa eristää pakkolaitokseen, mikäli tuomittu oikeuden arvion mukaan näyttäytyi vaarallisena joko ”yleiselle tai yksityiselle turvallisuudelle”. Näin voitiin menetellä myös

jos rangaistuksen täytäntöönpanovaiheessa kävi ilmi, että rangaistus ei ”paranna” rikoksenuusijaa. (Laki vaarallisista rikoksenuusijoista 27.5.1932/180).

Muuten 1930-luvun toiminnan ilmapiiriä sävyttivät yhteiskunnallisten olosuhteiden muutokset. Sotien jälkeinen taloudellinen nousu katkesi 1930-luvun alun talouspulaan. Työttömyyden määrä nousi niin että voitiin jo puhua joukkotyöttömyydestä. (Karisto ym. 1999, 53 - 54). Tätä myöten myös huoltoapuun turvaututtiin aikaisempaa enemmän. Sosiaalipoliittinen lainsäädäntö kehittyi ja uutena tuli muun muassa sosiaalivakuutusjärjestelmä. Myös huoltolait uudistuivat. Köyhäinhuitolaki muuttui jo vuonna 1922, ja sitä seurasi irtolaislaki, alkoholilaki sekä lastensuojelulaki vuonna 1936. (Huhtala 1984, 57). Lastensuojelulain uudistumisen Huhtala (1984, 64) katsoo vaikuttaneen Vankeusyhdistyksen toimintaan etenkin siinä, miten sen 7 §:n edellyttämä oikeusedustus otettiin käyttöön suurimmissa kaupungeissa asianomaisen sosiaalilautakunnan kanssa tehdyllä sopimuksella. Tehtävän hoito lisäsi osaltaan yhdistyksen yhteyksiä nuoriin ja auttoi siten myös ymmärtämään paremmin heidän kokonaiselämäntilannettaan.

Satka (1997, 28) esittää mielenkiintoisen huomion liittyen huoltolakien kehitykseen. Hänen mukaansa tavoitteena oli etenkin oikeistolaisen ilmapiirin vallitessa sosiaalityön ”oikeudellistaminen”. Tämän ajateltiin mahdollistavan entistä tiukemman kontrollin ja tavoitteen tehdä kaikista ”moraalisesti ja sosiaalisesti epäilyttävistä” yksilöistä kunnollisia. Tämän huoltolakiin vaikuttaneen ajattelun taustalla Satka näkee 1800-luvun lopun kriminologien kehittämän ns. sosiaalisuojelusta. Lakien tehtävänä oli suojella yhteiskuntaa ”huonoilta aineksilta”. Tällainen yhteiskunnallinen tehtävä oli annettu siis paitsi rikollishuollosta vastaavalle Vankeusyhdistykselle, myös esimerkiksi lastensuojelulle ja alkoholistihuollolle. (Satka 1997, 28).

Suurtyöttömyydestä johtuen yhdistyksen harjoittama työpaikkojen välittäminen ajautui pahoihin vaikeuksiin. Koska saatavilla oli myös ”rehellistä” työvoimaa, kunnat eivät olleet halukkaita ottamaan palvelukseensa vankilasta vapautuvia. Yhdistys toi tämän julki vetoamalla siihen, että köyhäinhuitolaki velvoittaa kuntia avustamaan vankilasta vapautuneita sekä hankkimaan heille työpaikkoja. Kunnat kuitenkin olivat sitä mieltä, että tämäntyyppinen huolto kuului valtion tehtäviin. Tilanne oli hyvin ongelmallinen, sillä työn saanti oli ollut yksi ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ja siihen liittyvän valvonnan

olennaisin kriteeri. Tästä lähti ajatus työsiirtoloiden perustamisesta. Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö ehdotti oikeusministeriölle että tämä voisi valtion tulo- ja menoarviossa varata rahaa työsiirtolaa varten. Näin yhdistys sai ensimmäiset, niin sanotut kokeilutyömaat, jotka olivat käytännössä tietyötä Fiskars - Antskogin sekä Vihijärven työmailla. (Huhtala 1984, 62 - 63).

Huhtalan (1984, 64) mukaan 1930-luku oli yhdistyksen kannalta ”tärkeä tulevien vuosien toiminnan vedenjakaja”. Yhdistyksen toiminta monipuolistui, yhteistyö eri tahojen kanssa lisääntyi, sekä myös työn aatteellinen puoli alkoi tulla esiin. Yhdistyksen edustajat tekivät monia ulkomaanmatkoja, joiden myötä huoltotyöhön saatiin uusia vaikutteita, näkemyksiä ja kansainvälisyyttä. Tärkeää toiminnalle oli asenteiden muuttaminen myönteisemmäksi rikollisten huoltotyötä kohtaan. Vangit näyttivät viimesijaiselta ryhmältä, mitä tulee sosiaalisen avun tarpeeseen, sillä heidän nähtiin olevan täysin muiden avun varassa ilman että pystyivät itse esittämään mitään toiveita. Yhteistyön lisääntymisen myötä myös yhdistyksen rooli yhtenä sosiaaliin ongelmiin vastaamaan pyrkivänä tahona korostui. (Huhtala 1984, 64 - 65).

3.4 Muutosten aikaa 1940-luvulla

Myös 1940-luku oli Suomessa jatkuvien yhteiskunnallisten muutosten aikaa. Sodan vaikutus oli tuntuva, sillä Suomi menetti väestöä, maa-alaa, sai huolehdittavakseen 50 000 sotainvalidia sekä maksettavaksi sotakorvauksia. Tuomioita annettiin sotarikollisille ja aseenkätkijöille, sekä pyrittiin selviämään jälleenrakentamisesta. (Huhtala 1984, 66). Kriminaalihuollossa vuosina 1936 – 1941 palvelut Kaarlo Helasvuo (1997, 32) muistuttaa, miten sotia seurannut vuosikymmen oli ”ainutlaatuisella tavalla raskas”. Evakkoperheiden sijoitus ei sujunut ongelmitta, sotilasten palauttamisessa kohdattiin monenlaisia kompastuskiviä, ja muuttoliike maalta kaupunkeihin osin myös epävarmoihin oloihin, nopeutui (Helasvuo 1997, 32.)

Muutospaineet vaikuttivat myös Kriminaalipolitiikan saralla. Nuorisorikollisuus lisääntyi sotien aikana, sillä poikkeuksellisten olojen aiheuttamat ongelmat koskettivat erityisesti nuoria ikäluokkia. Näin ollen nuorten asemaan alettiin kiinnittää entistä enemmän

huomiota sotien jälkeen. Nuoria rikoksentekejiä koskeva uusi laki tuli toteuttamiskelpoiseksi jatkosodan aikana, ja nämä lainsäädäntöuudistukset, laki nuorista rikoksentekejiästä (31.5.1940/262), asetus nuorista rikoksentekejiästä (18.12.1942/1001) sekä asetus nuorisovankilasta (18.12.1942/1000) astuivat voimaan vuoden 1943 alussa. Laki nuorista rikoksentekejiästä poikkesi aikaisemmasta, vuoden 1889 rikoslain hyvityisperiaatteelle perustuvista säädöksistä siinä, että se rakentui vahvasti erityisestävyyden periaatteelle. (Huhtala 1984, 66 – 67).

Tämän lakiuudistuksen mukaan rikosoikeudellinen vastuuikä alkoi 15 vuodesta, ja nuoreksi rikoksentekejiäksi käsitettiin henkilö, joka oli 15 – 20 -vuotias, eli ei kahtakymmentäyhtä täyttänyt. Nuorten asemaa pyrittiin huomioimaan myös siinä, että 15 - 17 vuoden ikä katsottiin rangaistusta alentavana tekijänä, ja syyttäjällä oli myös mahdollisuus olla syyttämättä alle 18 -vuotiasta nuorta, jos rikollinen teko katsottiin suhteellisen vähäpätöiseksi. Sama sääntö koski myös tuomitsematta jättämistä. Laissa todettiin myös, että ehdollisesti tuomittu nuori on pääsääntöisesti aina koetusaikansa valvonnan alaisena, ellei toisin määrätä oikeuden niin katsoessa. Valvojaksi määrätään joko huoltoyhdistys, yksityinen henkilö, tai se jätetään huoltolautakunnan tehtäväksi. (Laki nuorista rikoksentekejiästä 31.5.1940/262).

Koska katse kääntyi erityisestävyyteen ja yksilöllisiin rangaistuksiin, saattoivat rangaistukset tietyin edellytyksin korvautua huollollisilla toimenpiteillä. Huhtalan (1984, 66 – 67) mukaan edellä mainitut syyttämättä ja tuomitsematta jättäminen sekä valvonnan liittäminen ehdollisiin rangaistuksiin edustavat tätä näkökulmaa. 15 – 20 -vuotias nuori rikoksentekejiä voitiin tuomita myös suorittamaan rangaistuksensa nuorisovankilassa, jos näytti siltä, että hän oli erityisen kasvatuksen ja opetuksen tarpeessa (Utriainen 1992, 21.) Nuorisovankilan tehtävä käsitettiin siis hoidolliseksi. Tämä näkyi esimerkiksi myös siinä, miten nuorisovankilan virkoihin valituilta tuli vaatia erityistä kykyä kasvattaa nuoria. Nuorta tuli myös arvioida ”rangaistusajan alussa enintään kolmekymmentä päivää” yksinäishuoneessa, jolloin pyrittiin saamaan mahdollisimman paljon tietoja nuoresta ja hänen elämänvaiheistaan. Myös nuorisovankilassa käytettiin edelleen 1889 – vuoden säädöksistä peräisin olevaa progressiivijärjestelmää, jossa nuorisovankilassa oli kolme luokkaa, oppiluokka, koeluokka ja luottamusluokka sekä ylimääräisenä niin sanottu kuriluokka. Näin ajateltiin, että luokissa eteneminen saa vangit ponnistelemaan

käytöksensä ja kehityksensä suhteen niin, että pääsisivät ylempään luokkaan johon liittyi tiettyjä etuja. (Asetus nuorisovankilasta 18.12.1942/1000).

Vankeusyhdistys seurasi lakiuudistuksen valmistelua aktiivisesti ja myös otti siihen kantaa. Vuonna 1940 yhdistys ilmoitti halukkuudestaan osallistua lain täytäntöönpanoon. Tehtävät, joita yhdistys esitti hoidettavakseen, liittyivät esitutkintaan ja huoltotyöhön. Yhdistys suositteli suurimmille paikkakunnille järjestettävän erityistä nuorten rikoksenteekijöiden huoltoa, jota Vankeusyhdistys hoitaisi. Yhdistys kuitenkin uskoi, että nuorisorikollisuuden vastustaminen vaati tiettyjä edellytyksiä. Esimerkiksi mahdollisuus palkata huoltotyöhön päteviä työntekijöitä oli tällainen, sillä yksinomaan vapaaehtoisten ja luottamuselinten voimin työsarkaa ei uskottu pystyttävän hoitamaan. Vankeusyhdistyksen esitykset otettiin myönteisesti vastaan, ja sille uskottiin lakiperustaisia valvonta- ja henkilötutkintatehtäviä. Lisäksi yhdistyksen hoidettavaksi tuli ehdollisesti tuomittujen valvonnan järjestäminen. Näin Vankeusyhdistyksen rooli muuttui lakisääteisiä tehtäviä hoitavaksi. Näiden muutosten, sekä myös ammatillisuuden lisääntymisen työn hoitamisessa myötä, yhdistyksen toiminta alkoi eriytyä perinteisestä hyväntekeväisyydestä. (Huhtala 1984, 67 - 68).

Nuorisovalvonnan lisäksi toinen merkittävästi 1940-luvulla kehittynyt toimintamuoto oli työleirit, jotka Vankeusyhdistys otti hoitaakseen. Myös työleirit olivat kehittymässä lakisääteisiksi. (Huhtala 1984, 76 – 77). Inkeri Anttilan (1954, 158) mukaan tällaista ratkaisua tarvittiin jo 1930-luvulta tuttujen vankien työllistämisongelmien vuoksi. Käytössä olleista kokeilutyömaista saatujen hyvien kokemusten rohkaisemana vuonna 1948 toimintaa päätettiin tehostaa, ja varsinaiset työleirit perustettiin oikeusministeriöltä saadulla päätöksellä. Leirejä perustettiin aluksi seitsemän, ja vuoden 1949 aikana niille saapui jo 1644 miestä. Oikeusministeriön päätöksen mukaan työleirille määrätyn henkilön tuli työskennellä niin kauan, kunnes hän oli saanut kustannetuksi itselleen välttämättömyydet, kuten vaatetuksen ja työvälineet sekä onnistunut löytämään hyväksyttävän asunnon ja työpaikan. Leiriaika ei kuitenkaan kestänyt pitempään kuin ehdonalaisen vapauden koeaika, jonka tuli Oikeusministeriön mukaan olla vähintään kolme kuukautta. Etupäässä työleirit palvelivat sellaisia ehdonalaiseen vapauteen päästettyjä vankeja, joiden menestymisestä ei ainakaan vielä ollut takeita, ja joilla ei ollut työpaikkaa. Työleirille meno oli vangeille vapaaehtoista, ja vangin tuli kirjoittaa sitä koskeva sitoumus ennen vapautumistaan. (Anttila 1954, 158).

Myös asuntola- ja yömajatoiminta jatkui. Lisäksi 1930- luvulla naisten ja lasten turvakotina toiminut, Elsalaksi kutsuttu talo muutettiin vuonna 1946 edelleen lähinnä naisille tarkoitetuksi laitokseksi, joka sai nimen ”Rusutjärven kotikoulu”. Talossa noudatettiin työkasvatusperiaatteita, ja se otti vastaan noin 15 - 20 -vuotiaita vankilasta vapautuneita tai ehdollisesti rangaistuja tyttöjä. Näiden asiakkaiden pääongelmina olivat puuttuvat ihmissuhteet, asunnottomuus sekä työnsaannin vaikeudet. (Huhtala 1984, 81).

3.5 Vankeusyhdistys ja kriminaalihuolto 1950- ja 1960 – luvuilla

3.5.1 Suomalainen yhteiskunta tutkimusajankohtana – Hyvinvointivaltion kehittyminen

Sotien jälkeisen vuosikymmenen synkältä vaikuttavista olosuhteista suunta kääntyi melko pian nousuun. Jälkikäteen katsottuna sotakorvausten maksu vaikutti Suomen teollisuuden ja sitä kautta myös talouden kasvuun. Tätä voidaan selittää sillä, että korvauksiksi vaadittiin paljon metalliteollisuuden tuotteita, joten tämä teollisuusmuoto alkoi saada enemmän jalansijaa. (Karisto ym. 1999, 57). Tätä myötä myös sosiaalivaltion ominaisuudet, kuten sosiaaliavustusjärjestelmä kehittyivät nopeasti (Sipilä 1996, 92.)

Yhteiskunnalle 1940-luvulla syntyneiden muutospaineiden vaikutus oli kuitenkin merkittävä seuraavien vuosikymmenten ajan. Etenkin elinkeinorakenteen muutos ja elintason kasvu määrittivät vahvasti viime vuosisadan puoliväliä. Kansainväliset yhteydet aukesivat, ja kansantulon kasvua seurasi hyvinvointivaltion kehittyminen. (Huhtala 1983, 84). Myös yleisessä yhteiskuntapoliittisessa ajattelutavassa tapahtui muutoksia, jotka näkyivät myös siinä, miten sosiaalipolitiikan tarpeellisuutta perusteltiin. Aikaisemmin taustalla olleet perustelut olivat lähinnä poliittisia tai eettisiä, mutta nyt vallalle pääsivät myös taloudelliset näkökulmat. Alettiin korostaa sosiaalipolitiikan taloudellista hyödyllisyyttä. Hyvinvointivaltion aikakauteen siirryttiin näin ollen varsin nopeasti. (Karisto ym. 1997, 286). Nopea kehitys ei sujunut kuitenkaan ongelmitta. Kaupunkimaiseen elämänmuotoon siirtyminen aiheutti asunto-ongelmia sekä sosiaalimenojen kasvua. 1960-luvulla sosiaaliturvaa kehitettiin luomalla eläke- ja sairausvakuutusjärjestelmät, mikä lisäsi yhteiskunnan julkisen vallan otetta. Näkemykset muuttuivat myös kriminaalipolitiikan suhteen, ja se alettiin 1960-luvulla sisällyttää

muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan ja mieltää näin osaksi yhteiskuntapolitiikkaa. (Huhtala 1984, 84).

Myös ”epäsosiaalisiin yksilöihin”, eli alkoholisteihin, irtolaisiin ja rikosentekijöihin pyrittiin kiinnittämään huomiota sosiaalipoliittisessa keskustelussa etenkin tultaessa 1960 – luvulle. Pekka Kuusi (1968, 327) kirjoittaa miten sosiaalipoliitikassa suhtautuminen näihin edellä mainittuihin henkilöihin on ollut ikään kuin ”puhtaanapitolaitoksen” toimintaa. Sosiaalihuollolla on pyritty normalisointiin ja sopeuttamiseen kaikilla aloilla, joten se ei ole voinut sivuuttaa myöskään tätä ihmisryhmää, vaikka Kuusi toteakin, että rikolliset ja alkoholistit ”tuskin ovat tunteneet itseään sosiaalihuollon lempilapsiksi.” (Kuusi 1968, 327).

Kuusi kiinnittää huomiota rikosentekijöiden ”leimaamiseen” ja sen vastakkaisuuteen sopeuttamisyhtymysten kanssa. Samoin vastakkaisasettelu löytyy myös pakkokeinojen ja sopeuttamisen väliltä, sillä pakkokeinot, kuten vapaudenriisto, edustavat luopumista puhtaasta sosiaalihuollon linjasta. Näin ollen olisikin syytä pohtia, tulisiko vapaudenriisto ja sosiaalihuolto erottaa toisistaan täysin. Kuusi esittää mahdollisen kahtiajaon sen perusteella, miten rikollisuuden ongelmaan kulloinkin suhtaudutaan: jos luotetaan pakkoon, tehtävä kuuluu tuomareille ja poliiseille, jos taas sopeuttamiseen, se kuuluu lääkäreille ja sosiaalihuollolle. Peruskysymys on siis, miten yksilöiden sopeuttamisyhtymys ja toisaalta yleinen epäsosiaalisuuden ennaltaehkäisy ja yhteiskunnan suojele voidaan yhdistää. Kuusi kuitenkin tähdentää, että valintaa pakko tai sopeuttaminen ei tietenkään voida tehdä eikä ajatus ole mielekäänsä, sillä pakkokeinot ovat aina jollain lailla kuuluneet yksilön sopeuttamistoimintaan. Huomioitavaa on kuitenkin se, että ihmiskeskeisessä yhteiskuntapolitiikan kehityksessä sopeuttamisen näkökohdat ovat korostuneet myös mitä tulee ”epäsosiaalisten yksilöiden” käsittelyyn. Näin ollen nämä kokonaisyhtymykset näkyvät myös niissä oikeuslaitoksen toimenpiteissä, joissa pyritään huomioimaan epäsosiaalisen käyttäytymisen vähentämisyhtymyksiä ja ottamaan huomioon toimenpiteiden kohteena olevan yksilön mahdollisuudet sopeutua sosiaaliseen elämään. (Kuusi 1968, 328 – 329).

3.5.2 Lainsäädännön uudistuksia

Ajankohdan ensimmäisenä kriminaalihuoltotyön kannalta olennaisena lainsäädännöllisenä muutoksena voidaan nähdä vuonna 1932 säädettyyn lakiin vaarallisten rikoksenuusijoiden eristämistä yhteiskunnasta tulleet uudistukset. Tutkimusajankohtani alussa vuonna 1953 se uudistui niin, että toistuviin omaisuusrikoksiin syyllistyneet voitiin eristää pakkolaitoksiin myös sen jälkeen, kun varsinainen rangaistus oli jo kärsitty (Utriainen 1992, 21.) Lain mukaan tuomioistuimen tuli harkita ”tuomitun aiemman elämän, rikoksen vaikutinten ja sen teossa ilmaantuneiden asianhaaran taikka mielentilansa perusteella” mikäli rikoksentekijää oli pidettävä vaarallisena ja näin ollen pakkolaitokseen eristäminen voisi olla asiaankuuluvaa. Laissa huomioitiin myös aikaisemman tuomion kesto. (Laki vaarallisen rikoksenuusijain eristämisestä 9.7.1953/317).

Muutenkin rikoksenuusijoille kohdennettiin kovempia rangaistuksia. Yhtenä erityispiirteenä voidaan mainita seksuaalirikollisten pakkokastraatiojärjestelmä, jossa Suomella Anttilan ja Törnuddin (1983) mukaan saattoi olla maailmanennätys 1950 – luvulla. Ruokasen (1981, 102) mukaan progressiiviseen, parantavaksi tarkoitettuun ”hoitoon” kuuluivat myös sähköshokkihoidot, joita annettiin vankimielisairaalassa vuodesta 1948 lähtien. Shokkeja käytettiin paitsi hoidollisiksi tarkoitetuista syistä, myös kurinpitörangaistuksena aina 1960 – luvun alulle asti, jolloin lääkehoito alkoi saada suuremman sijan.

Nuorten kohdalla lainsäädäntö uudistui vuonna 1953. Nuoria ei enää tuomittu menettämään kansalaisluottamustaan tai julistettu kelvottomaksi maan palvelukseen sellaisissa tapauksissa, joissa tämä seuraamus tyypillisesti määrättiin aikuisille rikoksentekijöille lisärangaistuksena. Laissa säädettiin myös, että nuorisovankilaan määrätyn rangaistusajan pidennys saattoi ylittää enintään vuodella tuomiossa määrätyn ajan. Jos olosuhteet katsottiin sopiviksi, pidennys voitiin poistaa osin tai kokonaan. (Laki nuorista rikoksentekijöistä annetun lain muuttamisesta 18.12.1953/494). Aikaisemmin nuorisovankilapidennys oli ollut vankeusvangeille yksi, kuritushuonevangeille kaksi vuotta (Ruokanen 1981, 102.) Vuonna 1962 annettiin myös uusi nuorisovankila-asetus, joka korosti 1940-luvun lain tavoin nuoren yksilöllistä tutkimista laitoksessa suoritettavan

hoito- ja kasvatustyön pohjaksi. Laissa huomioitiin yksityiskohtaisemmin, miten yksilöllisyyttä tulisi huomioida esimerkiksi pohdittaessa vangin koulutusta ja työhön siirtymistä. (Asetus nuorisovankilasta 14.9.1962/482).

3.5.3 Vankeusyhdistyksen toiminnan suuntaviivoja

Aikaisemmin esiteltyjen, 1940-luvun positiivisten kokemusten perusteella yhdistys oli valmis lisäämään toimintaansa. Vuonna 1950 se asetti työvaliokunnan pohtimaan, miten kriminaalihuoltotyötä voitaisiin tehostaa. Keskeisiä keskustelun alla olevia teemoja olivat tuolloin etenkin jälkihuollon kehittäminen ja työntekijöiden asema. Muutokset, kuten julkisen roolin omaksuminen lakimääräisen tehtävien myötä, johtivat yhdistyksen 1950- ja 1960-luvuilla kuitenkin samojen ongelmien eteen kuin muutkin sosiaalipalveluorganisaatiot. Organisaatioiden tehtävä oli julkisempi kuin ennen, mutta julkinen rahoitus oli niukkaa ja epävarmalla pohjalla. (Huhtala 1984, 84 - 85).

Etenkin 1950-luvulla Vankeusyhdistys pyrki panostamaan entistä enemmän tiedotus- ja koulustustoimintaan sekä yhteistyöhön. Tästä on hyvä esimerkki ”Rikollisuutta vastaan” lehden julkaisun aloittaminen. Yhdistyksen käytännöksi vakiintui myös järjestää yksi koulutusseminaari lähes vuosittain. Paikalle kutsuttiin viranomaisia eri tahoilta, sekä henkilöitä joiden kanssa muuten tehtiin yhteistyötä. Myös yhteydet vankiloihin vilkastuivat. (Huhtala 1984, 91 - 92).

Nuorisohuollon tarpeet kasvoivat jatkuvasti, ja pian 1940-luvulla perutettu nuorisovalvonnan organisaatio joutui myöntämään, ettei pysty enää vastaamaan niihin aikaisempaa vastaavalla tavalla. Tilannetta hankaloitti se, että niin sanotut suuret ikäluokat olivat tulleet ”rikoksen tekoikään”. 1950-luvun puoliväliltä lähtien henkilötutkinta- ja valvontapyynnöt lisääntyivät samalla, kun ehdollisen rangaistusseuraamuksen käyttö yleistyi. Tästä johtuen Vankeusyhdistyksen piirissä, myös ”Rikollisuutta vastaan” – julkaisussa, ryhdyttiin keskustelemaan valvonnan sisällöstä. Tilanteeseen pyrittiin vaikuttamaan valvojien tehokkaalla tuella ja ohjauksella niin, että vältettäisiin valvojakohtaista epätasaisuutta, alueellisia eroja sekä mahdollista toiminnan kontrolloimattomuutta. Muutenkin työssä pyrittiin ammatillisuuteen sen kaikilla saroilla. (Huhtala 1984, 93).

Vuonna 1957 pohdittiin myös vaihtoehtoa, että ehdollinen vankeusrangaistus ja valvonta voitaisiin järjestää muillekin rikoksentehtäjille, kuin vain nuorille. Silloinen yhdistyksen toiminnanjohtaja Kauko Lampi esitti valvontajärjestelmän laajentamissuunnitelman johtokunnalle. Suunnitelma perustui vapaaehtoistyövoiman käyttöön sekä jo yhdistyksen olemassa olevaan järjestelmään. Ehdotuksen toteutuminen olisi kuitenkin maksanut arvion mukaan noin 11 miljardia markkaa, joten se jäi toteutumatta. Valvonnan ongelmiin etsittiin ratkaisua myös vuonna 1961 yksityisvalvojen käyttöön perustuvan valvonnantarkastusjärjestelmän avulla. Yhdistys palkkasi neljä valvonnantarkastajaa, joiden kesken maa jaettiin valvonnantarkastuspiireihin. Valvonnantarkastajan tehtäviin kuului myös paikallisvalvojen ja – asiamiesten hankinta. Tämä suunnitelma toteutui vain osittain kahden valvonnantarkastajan palkkaamisella. Syynä olivat taloudelliset seikat: Koska yhdistys toimi lakisääteisesti, se ei saanut enää vuonna 1963 aikaisempaa vastaavaa summaa Raha-automaattiyhdistykseltä, joka oli tukenut tätä tarkoitusta vuonna 1961. (Huhtala 1984, 93 - 94).

Koska nuorten valvonta- ja huoltotoiminta oli saanut keskeisen sijan yhdistyksen toiminnassa 1940-luvulla, perinteinen kaikkien vankilasta vapautuvien huolto oli jäänyt tähän verrattuna jälkeen kehityksestä. Suurempimuotoisesta työleiritoiminnasta vastaamisen lisäksi muita vapautuneille suunnattuja huoltotyön palveluita pystyttiin järjestämään melko heikosti, ja vapautuvia autettiin lähinnä ensihuollollisesti tilapäisten toimenpiteiden avulla. Jälkihuollon kehittämisen tarpeet kuitenkin tunnistettiin. Yhdistyksen asiakasmäärät olivatkin 1950-luvulla suuret, sen toimistoissa ja asiamiesten luona saattoi käydä vuosittain yli 3000 asiakasta. (Huhtala 1984, 85 - 86).

Palveluiksi olivat työleiritoiminnan ohella vakiintuneet yömajatoiminta sekä välitys- ja neuvontatehtävät kuten avohuollon maksusitoumusten antaminen muihin kuin yhdistyksen asuntoloihin, työnvälitystoiminta sekä neuvonta- ja ohjaus muihin yhteiskunnan auttamispisteisiin. Yhdistykselle oli ominaista myös valvojen hankinta ehdollisesti vapautuneille. Suureen asiakasmäärään nähden palveluita voidaan siis pitää suhteellisen vaatimattomina. Myös työleireille sijoitettujen määrä laski leirien rahoitusvaikeuksista johtuvan lakkauttamisen vuoksi 1950-luvun loppupuolella. Yhdistyksen odotukset toiminnan laajenemisesta eivät näin ollen toteutuneet 1950- ja 1960- lukujen suuriteiden

valossa ainakaan tavalla, jota 1940-luvulla positiivissa hengessä uumoiltiin. (Huhtala 1984, 86 - 87).

Alueellisesti toiminta laajeni, kun yhdistys perusti vuonna 1955 Tampereen toimiston, joka oli sen ensimmäinen aluetoimisto. Huhtalan (1984, 85) mukaan tosin toimistoa ei koskaan ”virallisesti” perustettu, mutta perustamisajankohdaksi on merkitty vuosi, jolloin toiminnanjohtaja Kauko Lampi lähetti Pentti Mäkisen päätoimiseksi toimistonhoitajaksi. Tampereen kaupunki suhtautui yhdistyksen toimistoon kuitenkin varsin nihkeästi. Mäkisen oma Vankeusyhdistyksen asunto toimi samalla toimistona, jossa hän hoiti pitkään yksin nuorisovalvonnan tehtävät, ehdonalaisessa vapaudessa olevien valvonnan, hoiti yhteyksiä vankiloissa oleviin sekä järjesti työleirisijoituksia. (Huhtala 1984, 85).

Henkilökuntakehitys

Sotien jälkeen aikaisemmin yhdeksän henkilöä käsittäneeseen Helsingin toimiston palveluksessa työskentelevään henkilökuntaan saatiin lisävahvistusta palkkaamalla 12 henkilöä nuorisovalvontatehtäviin. Yhdistyksen henkilökunnan määrä lisääntyi 1950-luvun alussa myös työleirien ja Rusutjärven kotikoulun myötä niin, että työntekijäkunnaksi vakiintui 20 - 25 henkilöä. Aikaisemman kauden toimihenkilöihin verrattuna uudet huoltotyöntekijät poikkesivat niin työtavoiltaan kuin suhtautumiseltaan asiakkaisiin. Varsin monella oli omakohtaista vankilakokemusta. Tämän lisäksi yhdistyksellä oli sivutoimisia nuorisovalvojia sekä yksityisvalvojia. Myös yhdistykselle perinteinen uskonnollisuus oli väistymässä.

1960-luvulla henkilökunta kasvoi entisestään, ja esimerkiksi vuonna 1963 eri tehtävissä oli yhteensä 39 päätoimista ja 22 vakituista työntekijää. (Huhtala 1984, 87 - 90). Huhtala (1984, 89) toteaa että 1940- ja 1950- luvun työntekijöitä voidaan luonnehtia ”all-round” työntekijöiksi: samat henkilöt hoitivat useita yhdistyksen työalueita. Vasta 1960-luvun loppupuolella lisääntynyt työntekijämäärä, sekä ammatillisuuden ja koulutuksen tuleminen tärkeämmiksi johtivat siihen, että tehtäviä alettiin rajata tarkemmin.

Yhdistyksen johtokunnan enemmistö koostui vuosisadan puolivälissä kriminaalihuoltoa pitkään harrastaneista, korkeista virkamiehistä. Vankeinhoitolaitoksen ylijohdaja sekä ylipoliisipäällikkö kuuluivat johtokuntaan niin sanottuina vakiojäseninä (Huhtala 1984,

97). Tutkimusajankohtanani vankeinhoitolaitoksen ylijohtajana toimi ”Rikollisuutta vastaan” – lehteenkin aktiivisesti kirjoittanut hallintoneuvos Valentin Soine. Huhtalan (1984, 97) mukaan johtokunnan toimintaa sävytti perinteistä kiinni pitäminen, eivätkä johtokuntaan sitoutuneet lähteneet siitä noin vain.

Kokouksia pidettiin vuoteen 1965 asti 2-5 kertaa vuodessa, ja niihin osallistui keskimäärin 5-6 jäsentä. Keskeisessä roolissa oli yhdistyksen toiminnanjohtaja, joka toimi myös kokousten sihteerinä. Pestiä hoiti vuosina 1946 - 1968 asessori Kauko Lampi. Yhdistyksen kokoukset pidettiin johtokunnan kokousten yhteydessä, ja myös toimihenkilöt osallistuivat kokouksiin. Rivijäseniä kokouksiin osallistui vähemmistö, jos lainkaan. Muutenkin nämä vuosikymmenet olivat varsinaista jäsenkadon aikaa: vuonna 1945 jäseniä oli 1681, vuonna 1967 enää 745. Huhtala toteaa, että johtokunnan aktiivisuus oli riittämätöntä, mitä tuli toiminnan yleislinjasta huolehtimiseen ja kehittämiseen. Tämä jäi lähinnä toimihenkilöiden vastuulle johtokunnan keskittyessä pääasiassa raha-asioihin. Vuonna 1966 yhdistys sai ”kasvojenkohotuksen” nimenmuutoksen muodossa, ja Vankeusyhdistyksestä tuli Kriminaalihuolto ry. (Huhtala 1984, 97 - 98).

3.5.4 Yhteenvetoa tutkimusajankohdan kehityksestä

Yhteenvetona voidaan todeta, että Vankeusyhdistys ajautui tämän tutkimukseni ajankohdan alussa, 1950-luvulla monenlaisiin muutoksiin. Yhteiskunnalliset muutokset olivat nopeita, ja tämä asetti uusia haasteita myös kriminaalihuoltotyön kehittämislle (Huhtala 1984, 100.) Ruotsissa uskottiin tuolloin niin sanottuun suojeluvalvontaorganisaatioon, joka perustui pienimmän mahdollisen puuttumisen periaatteelle, ja korosti avoseuraamuksia. Ehdollinen vankeustuomio ja ehdonalainen vapaus otettiin Ruotsissa käyttöön jo vuonna 1906, ja siihen on sisältynyt valvontaa laajemmalla määrällä kuin täällä Suomessa, missä se oli suunnattu vain nuorille. (Karsikas 1986, 72 – 73). Tästä suojeluvalvonnasta saadut hyvät kokemukset tunnettiin myös Suomessa. Konkreettisiin toimenpiteisiin kriminaalihuollon uudistamiseksi ei vielä 1950-1960-luvuilla kuitenkaan päästy. (Huhtala 1984, 100). 1960-lukua taas voidaan perustellusti pitää yhdistyksen kriisiaikana. Se herätti keskustelun kriminaalihuollon tilasta, ja johti myös 1960-luvun puolivälissä konkreettisiin toimiin. Huomio kiinnittyi ennen

kaikkea yhdistyksen rahoituksen puutteeseen, nuorisovalvonnan tilaan sekä jälkihuollon ongelmiin. (Huhtala 1984, 100 – 101).

Utraisen (1992, 21) mukaan hoitoideologian erityisestävyyttä ja rikoksen tekijää itse teon sijaan korostaneet piirteet vaikuttivat Suomessa 1960-luvun loppupuolelle saakka. Pellinen (1992, 33) kuitenkin toteaa, että voimavarojen puute ja eri syistä lisääntynyt rikollisuus estivät erityisestävyyssajattelun ja hoitoideologian täyden läpimurron suomalaisessa oikeusjärjestelmässä. Tämän toteavat myös Anttila ja Törnudd (1983). Mielipidetasolla sen piiriin kuuluvia, yksilöllisiä rangaistuksia kuitenkin pidettiin edistyksellisinä (Anttila & Törnudd 1983, 177.) Silti etenkin sodanjälkeisellä vuosikymmenellä käsitys vankeinhoidon parantavuudesta säilyi yleisesti ottaen vahvana. Rikollisten parantaminen oli ikään kuin annettu tehtävä, johon vankeinhoidon ja kriminaalihuollon täytyi pystyä vastaamaan. Tähän liittyen etenkin ehdollisesti vapautettujen jälkihuolto ja työllistämismahdollisuudet herättivät tuolloin keskustelua, joka nousi esiin vielä myöhemmilläkin vuosikymmenillä. Keskeisiä tähän keskusteluun osallistujia olivat Vankeusyhdistys sekä eri vankiviranomaiset. (Pellinen 1992, 45 – 46).

Tämä on kiinnostavaa tutkimukseni kannalta etenkin siinä, miten yksilöllisiä rangaistuksia ja ylipäätään hoitoideologiaa edistyksellisenä pitäviä mielipiteitä esiintyy Vankeusyhdistyksen toimijoiden lehtikirjoituksissa. Sama pätee ylipäätään koko keskusteluun vankeinhoidon ja kriminaalihuoltotyön tarkoituksesta ja tavoitteista.

3.6 Kritiikistä reformiin – Siirtyminen kohti uutta julkisoikeudellista Kriminaalihuoltoyhdistystä

Stanley Cohen (1985, 30 – 36) kirjoittaa, miten ”lähes kaksi vuosisataa hallinnut kontrollijärjestelmä” alettiin menestyksekkäästi kyseenalaistaa tultaessa 1960-luvulla. Kritiikki kohdistui etenkin vankilaan ja vankeusrangaistukseen, mutta myös kontrollipolitiikan ”mystifioimiseen”. Hoitoideologian myötä eri professioiden, kuten lääketieteen asiantuntijat olivat saaneet ison roolin rikollisuuden määrittelyssä. Näin ollen huoli oli syntynyt myös rikolliseksi leimautumisesta. Cohen puhuu teoksessaan Britanniasta, Amerikasta sekä Kanadasta, mutta samoja teemoja käsitellään myös suomalaisten kirjoittajien teksteissä ajankohtaan liittyen. Esimerkiksi Anttila (1975) on

kirjoittanut hyvin samansisältöisesti *International Journal of Criminology and Penology* – lehdessä julkaistussa artikkelissaan. Saman huomion on tehnyt myös Melaranta (2003).

Utriainen (1992, 21) näkee Suomen tapauksessa hoitoideologiseen suuntaukseen 1960-luvun loppupuolella kohdistetun arvostelun takana yhteiskunnallisen liikehdinnän. Hän kutsuu tätä myös ”yhteiskunnalliseksi murrokseksi”, jonka taustalla olivat niin sanotut edistykselliset voimat, eli vasemmistolaiset ja liberaalit (Utriainen 1988,1.) Erityisesti on mainittava niin kutsuttu Marraskuun liike, joka kritisoi voimakkaasti rikollisiin ja muihin poikkeaviksi luokiteltuihin sovellettavia pakkotoimenpiteitä. Erityisesti kyseenalaistamisen kohteeksi joutui vapausrangaistus. (Helasvuo 1997). Helasvuon (1997, 30) mukaan ylioppilailla oli keskeinen rooli Marraskuun liikkeen keskusteluissa, mutta mukana oli myös useita nuoremman polven tutkijoita. Heinonen (1997, 25) toteaa, että rintama sai tukea myös virallisessa kriminaalipoliittisessa asemassa olevilta, kuten professori Inkeri Anttilalta sekä Vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja Valentin Soinelta.

Vankeusyhdistyksenkin piirissä hyvin tunnettu Inkeri Anttila on ollut keskeinen vaikuttaja suomalaisen kriminaalipolitiikan saralla tutkimusajankohtanani. Anttila väitteli vuonna 1946, ja toimittuaan pitkään vankeinhoitoalan koulutuksesta vastaavana henkilönä ja rikosoikeuden dosenttina, hänet nimitettiin rikosoikeuden professoriksi vuonna 1961. Anttila toimi professorina vuoteen 1979. Tämän lisäksi hän on toiminut Kriminologisen tutkimuslaitoksen sivutoimisena esimiehenä vuosina 1963 – 1974, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ensimmäisenä johtajana 1974 – 1979, sekä YK:n yhteyteen kuuluvan Helsingin kriminaalipoliittisen instituutin (HEUNI) johtajana 1982 – 1986. Anttila osallistui myös Keijo Liinanmaan virkamieshallitukseen oikeusministerinä vuonna 1975. (Lahti 1996, V).

Anttila ym. (1968, 384 – 385) kuvaa keskustelussa hoitoideologian kritiikistä yhdeksi keskeisimmäksi huolenaiheeksi oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon säilymisen yksilöidyissä rangaistuksissa. Jos huomio kohdistetaan pelkästään tekijään, mitättömistäkin rikoksista voidaan tuomita pitkiä ja rankkoja seuraamuksia, mikä on ristiriidassa humanin rangaistusjärjestelmän ajatuksen kanssa. Seuraamuksen tulisi olla suhteessa yleiseen oikeustajuun. Tämä on Anttilan ym. mukaan sellainen argumentti, joka osoittaa, että seuraamusta määrättäessä huomiota ei saa kiinnittää ainoastaan lainrikkokojen persoonallisuuteen, vaan myös hänen tekoonsa. Kirjoittajat huomauttavat myös, että

yhteiskunnan kannalta katsoen olisi edullista, jos rangaistuksen tai muun rikosoikeudellisen seuraamuksen laatu ja ankaruus olisivat selkeästi arvattavissa niin, että rangaistuksella säilyisi myös ehkäisevä eli yleisestävä vaikutus. Yleisestävyydessä ei kuitenkaan tarvitse mennä äärimmäisyyksiin, niin kuin aikaisemmin tehtiin näyttämällä rangaistavan kärsimykset yleisölle. Yleisestävyyden tulisi olla ennemminkin yhteiskunnan kohdistamaa paheksuntaa normia rikkovaa tekoa kohtaan. Tämä paheksunta saa ilmauksensa rangaistuksen täytäntöönpanossa. Tämän tulisi myös ilmaista kansalaisille se, että oikeutta pidetään yllä ja että rikollisuudesta rangaistaan. (Anttila ym. 1968, 384 -385).

Kirjoituksessa mainitaan myös rangaistuksen oikeutus. Tässä yhteydessä mainitaan riittävänä oikeutuksena oikeusjärjestyksen ylläpitäminen. Kansan oikeustajunta siis vaatii, että rikosoikeudellinen seuraamus määräytyy tapahtuneen oikeudenloukkauksen mukaan. Rangaistuksen tarkoituksena on taas yhteiskunnan suojaaminen rikollisuutta vastaan. Se on ikään kuin tapa ilmaista yhteiskunnan paheksunta rikollista tekoa kohtaan. Teon rankaisemisen edellytyksenä nähdään kuitenkin se, että sen tekijän ja teon välillä on sellainen ”tahdon yhteys”, että tekoa voidaan pitää sen suorittaneen henkilön syynä. Tämän edellytyksenä on se, että henkilö voidaan katsoa sen verran kypsäksi ja terveeksi, että häntä voidaan pitää syyntakeisena. (Anttila ym. 1968, 384).

Merkityksellinen kriminaalipolitiikan muutoksille, tai ehkä voidaan puhua jopa reformista, oli myös Oslon yliopiston oikeustieteiden professorin ja Skandinaavisen kriminologian tutkimusyksikön jäsenen, Nils Christien vuonna 1968 tekemä vertailu pohjoismaiden vankimääristä. (Christie 1968, 161; Anttila 1971, 4.) Scandinavian studies in criminology – teoksessa julkaistu artikkeli tuo esiin ennen kaikkea Suomen korkeat vankimäärät verrattuna kaikkiin vertailukohteina olleisiin maihin.

Tarkastelussa kuvataan neljän pohjoismaan, Norjan, Ruotsin, Tanskan ja Suomen vankilukuja per 100.000 asukasta 1810- luvulta aina 1960- luvulle saakka. Suomen tarkastelu alkaa poikkeuksellisesti tosin vasta vuoden 1886 kohdalta, sillä Christie ei ole tohtinut tarkastella tässä yhteydessä aikaa, jolloin Suomen vankeja vielä kuljetettiin Siperiaan. Kuten Christie toteaa, Suomen vankilukukäyrä seuraa muiden maiden linjaa melko saman mukaisesti aina vuoteen 1918. Tämän jälkeen se lähtee huimaan nousuun. Melkein yhtäkkisesti Suomen vankimäärä nousee 100:sta 250:een per 100.000 asukasta.

Myöhemmin luku asettuu noin 200:n tietämille, muiden pohjoismaiden lukujen ollessa vain 50:n ja 100:n välillä. (Christie 1968, 170 - 171).

Christie (1968, 171 - 172) tulkitsee Suomen poikkeuksellisen korkeaa vankimäärää niistä yhteiskunnallisista lähtökohdista käsin, jotka ovat olleet todellisuutta Suomessa tuona aikana. Suomi itsenäistyi Venäjältä vuonna 1917. Tätä seurasi verinen sisällissota, ja juuri kun siitä oli alettu toipua, oltiin jo toisen maailmansodan keskellä. Näin ollen Christie pitää perusteltuna, että nämä ankarat olosuhteet ovat luoneet pohjan rangaistusten määrälle ja niiden pituudelle.

Tähän Christien (1968) esittämään vertailuun on paneuduttu Kriminologisen tutkimuslaitoksen kansainvälisessä raportissa (Anttila 1971), jossa selvitetään ja vertaillaan Skandinavian maiden erityispiirteitä mitä tulee rikollisuuteen ja kriminaalipoliittisiin järjestelyihin, ja pyritään näin myös etsimään selityksiä Christien esittämille tuloksille. Koska Skandinavian maat ovat tuona ajankohtana vaikuttaneet melko samanlaisilta, mitä tulee rikollisuuden määrään ja laatuun, jäljelle jäi kaksi tekijää, jotka todennäköisesti voivat toimia Suomen korkean vankimäärän selittäjinä. Nämä ovat ensinnäkin Suomessa tuomittujen vankeusrangaistusten pitkä kesto, ja toiseksi sakkojen muuntorangaistusta vankeutena suorittavien suuri määrä. (Anttila 1971, 4).

Samassa tekstissä Anttila (1971, 5-7) myös vertailee suomalaista kriminaalipolitiikkaa muihin pohjoismaihin. Tässä vertailussa Suomi näyttyy ”kovien rangaistusten maana”, kun taas muualla oli käytössä enemmän tai vähemmän yksilökohtaisiin, ”parantaviin” rangaistusmuotoihin tukeutuva kriminaalipolitiikka. Suomi ja Ruotsi edustivat ääripäitä, sillä Ruotsissa erityisestävyyden korostus oli viety pisimmälle. Rangaistus pyrittiin suunnittelemaan siten, että se palvelisi tehokkaasti rikoksentekijän kuntoutumista ja ehkäisisi siten uusintarikollisuutta tämän kyseisen henkilön kohdalla. Suomessa Ruotsin mallin mukainen käytäntö oli saanut vastustusta ensin siksi, että vallalla oli usko ”lakiin ja järjestykseen” ja mallia pidettiin näin ollen liian sallivana. Myöhemmin vastustus taas on syntynyt oikeudelliseen tasa-arvoon ja oikeusturvaan liittyvästä huolesta.

Kriminaalipolitiikan ja sen ideologisen taustan kritiikki synnytti useita merkittäviä rikosoikeudellisia uudistuksia, jotka ovat vaikuttaneet vankimääriin alentavasti. Kääriäinen (1997, 55) toteaaakin, miten Suomessa kriminaalipoliittista keskustelua ja etenkin siihen

liittyvää käytännön kehitystyötä on jo pitkään hallinnut etenkin ajatus vankilukujen vähentämisestä. Tämä on mielestäni hyvin kuvaavaa etenkin tutkimusajankohtani loppupuolen sekä sen jälkeiselle keskustelulle. Esimerkiksi sakon muuntorangaistuksen määräämiskriteerit muuttuivat vuonna 1969, mikä vähensi vankien määrää yli kuudesta tuhannesta sakkojen maksamattomuuden takia vangitusta vain noin muutamaan sataan per vuosi. Vankien määrää vähensi myös vaarallisia rikoksenuusijoita koskeva lainmuutos vuonna 1971, mikä pudotti pakkolaitokseen eristettyjen määrän noin 400:sta alle kymmeneen. ”Kuritushuoneen” nimellä tunnetusta rangaistusmuodosta luovuttiin vuonna 1975, ja vapausrangaistus muuttui näin ollen yksilajiseksi. Lisäksi vuonna 1976 laajennettiin ehdollisen rangaistuksen määräämisen edellytyksiä, ja luovuttiin rikoksen uusimisesta rangaistusasteikkoja korottavana tekijänä. (Utriainen 1992, 22). Etupäässä juuri vankeusrangaistuksista pidättäytyminen ylipäätään sekä rangaistusaikojen lyhentämiset pudottivat vankimäärää lopulta siinä määrin, että Suomi alkoi olla vertailukelpoinen, tai mennä jopa alle muiden pohjoismaiden tason (Kääriäinen 1997, 56.)

Lakien ohella myös kriminaalihuolto sai kokea suuria muutoksia. Välittömästi oman tutkimusajankohtani jälkeen, 1970- luvun alussa valtioneuvosto asetti komitean selvittämään vapaudessa tapahtuvan kriminaalihuollon tilaa ja pohtimaan sen kehittämistä. Komitean johtoon valittiin professori Inkeri Anttila. Komitea ryhtyi töihin nopeasti, ja jo vuonna 1971 se esitti välimietinnön, jossa ehdotettiin tarpeellisten määrärahojen myöntämistä työleirien ja asuntola- ja alkukotitoiminnan tarpeisiin. Samana vuonna yhdistys ehdotettiin muutettavaksi julkisoikeudelliseksi yhdistykseksi. Komitean työtä jatkoi oikeusministeriön asettama kriminaalihuollon organisaatiotoimikunta, jota johti oikeusneuvos Olavi Heinonen. Mietintö saatiin päätökseen vuonna 1973, ja se selkiytti vihdoin organisaatiomuutoksen linjat. Laki kriminaalihuoltotyön valtioneuvosta, sekä asetukset kriminaalihuoltotyön valtioneuvosta ja kriminaalihuoltoyhdistyksestä annettiin 17.1.1975. Tämä merkitsi sitä, että Kriminaalihuolto ry, joka aikaisemmin tunnettiin nimellä Vankeusyhdistys, oli tullut tiensä päähän. Kriminaalihuollon ohjaksiin astui nyt julkisoikeudellinen Kriminaalihuoltoyhdistys, jolle vanhan, lakkautetun yhdistyksen varat, velvoitteet ja henkilökunta siirtyivät siirtymäsopimuksen nojalla 1.4.1975 alkaen. (Huhtala 1984, 100).

4. ”RIKOLLISUUTTA VASTAAN” – LEHTI VUOSINA 1953 - 1967

4.1 Lehden aktiivisia kirjoittajia

”Rikollisuutta vastaan” – lehteä toimittivat ja siihen kirjoittivat pääasiassa samat, aktiiviset Vankeusyhdistyksen johtokunnan jäsenet ja toimihenkilöt. Monista kirjoittajista mainitaan artikkelin yhteydessä ammattiasema tai rooli yhdistyksessä, ja olen pyrkinyt mainitsemaan nämä viitatessani teksteihin. Tämän olen toivonut antavan viitteitä siitä, millaisesta asemasta ja lähtökohdista käsin kyseinen henkilö käsittelee aihetta, josta kirjoittaa. Joistakin kirjoittajista olen onnistunut saamaan tietooni myös hieman muutakin kuin vain sen, mitä ”Rikollisuutta vastaan” – lehden artikkeleiden yhteydessä selviää. Esittelen näitä lyhyitä henkilökuvauksia artikkeleiden analyysin aluksi, uskoen tämän tekevän analyysin lukemisesta sekä selvempää että myös mielenkiintoisempaan. Tässä selvitystyössä olen käyttänyt lähteenä etenkin Huhtalan (1984) historiikkia sekä Soukolan (1997) toimittamaa teosta.

Yksi aktiivisimmista kirjoittajista, mitä tulee kaikkiin tutkimustehtäviini teemoihin, on ollut yhdistyksen toiminnanjohtaja, asessori Kauko Lampi. Lampi toimi tehtävässään toiminnanjohtajana ja johtokunnan sihteerinä vuosina 1946 – 1968, eli koko tutkimusajankohtani ajan (Huhtala 1984, 97.) Lampi osallistui aktiivisesti keskusteluun etenkin nuorten olosuhteista ja työhuoltotoiminnasta. Huhtalan (1984, 77) mukaan Kauko Lampi oli keskeinen toimija työleirien perustamisessa. Hän uskoi niihin vahvasti, ja hankki myös hallintoneuvos Eino Ahlan ja ylijohtaja Valentin Soinen kannatuksen toiminnalle. Lampi ”ohjasi, valvoi ja kehitti työleiritoimintaa. Hän kävi myös usein leireillä, otti asiakkaita vastaan ja piti myös tiukkasanaisia puhutteluja tarpeen vaatiessa.”(Huhtala 1984, 77.) Toiminnanjohtaja lähetti myös kirjeitä Helsingistä työleirien esimiehille. Useat näistä koskivat kurinpitoa liittyen esimerkiksi leiriläisten säästörahojen käyttöön, leiriltä pois pääsyn ehtojen noudattamiseen, lomiin ja niin edelleen. (Huhtala 1984, 77).

Ennen Kauko Lampea toiminnanjohtajana toimi sosiaalineuvos Paavo Mustala. Tutkimusajankohtani jälkeen, vuosina 1969 – 1972 tehtävää hoiti lainopin kandidaatti Hannes Walin ja hänen jälkeensä, vuosina 1973 – 1975 valtiotieteen kandidaatti Kaarlo

Hämäläinen. Tutkimusaineistossani on tekstejä heiltä kaikilta, sillä myöhemmät toiminnanjohtajat ovat olleet mukana yhdistyksen toiminnassa jo tutkimusajankohtanani.

Kauko Lammen lisäksi yksi aktiivisimmista kirjoittajista oli Vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja Valentin Soine, joka toimi Vankeusyhdistyksen johtokunnan puheenjohtajana lähes koko tutkimusajankohtani vuosina 1952 – 1963. Kuten jo taustoituksessa selvisi, Vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja otettiin mukaan yhdistyksen johtokuntaan pysyväisjäsenenä (Huhtala (1984, 97.) Helasvuon (1997, 33) mukaan Soine osallistui aktiivisesti keskusteluun lainsäädännön reformista 1960- luvun lopulla ja 1970- luvun aikana. Helasvuo toteaa Soinen tulleen ylijohtajaksi alun perin kunnostauduttuaan ensin poliisihallinnon tehtävissä, ja näistä lähtökohdista hän kykeni katsomaan työaluettaan ikään kuin sivullisen silmin.

Myös Walfrid Anttila kuuluu niihin muutamaan Vankeusyhdistyksen toimijaan ja ”Rikollisuutta vastaan” – lehden aktiivisiin kirjoittajiin, joista sain selville muutakin kuin mitä lehtiartikkelit kertovat. Anttila tuli Vankeusyhdistyksen palvelukseen vuonna 1941, ja hänen tehtäviinsä kuului laki-, työnvälitys- ja valvonta-asioita. Anttilaa pidettiin todellisena ”monitoimimiehenä”: hänellä oli laaja elämäkokemus ja kielitaito, sekä kyky tulla toimeen erilaisten asiakkaiden kanssa. Hän oli itse ollut aikanaan ”viinamäen mies”, mutta ei enää käyttänyt lainkaan alkoholia tullessaan yhdistyksen palvelukseen. Raittiusaate ja toiminta sen puolesta olivat kuitenkin hänelle tärkeitä. Anttila toimi yhdistyksessä yli eläkeiän, vuoteen 1962 asti. Hän ehti myös toimia miesten asuntolan hoitajana, sekä aktiivisena ”Rikollisuutta vastaan” lehden toimittajana. (Huhtala 1984, 88 – 89). Anttila on kirjoittanut nuorisovalvonnan lisäksi myös työhuoltotoiminnasta, sekä kriminaalipolitiikan tilasta ylipäätään.

Kansakoulunopettaja ja nuorisovalvoja Estland ”Lante” Saari oli yksi Vankeusyhdistyksen pitkänlinjan toimijoista ja työntekijöistä. Hän aloitti yhdistyksen palkattuna asiamiehenä jo vuonna 1926, ja alkoi muutamaa vuotta myöhemmin laatia vapaaehtoisia esitutkimuksia Tampereen raastuvanoikeudelle. Hänellä oli pitkä kokemus nuorten rikoksentehtävien tutkinnasta ja nuorisovalvonnasta. Tämä tieto korostaa Saaren tekstin tärkeyttä ja hänen näkemystensä merkityksellisyyttä liittyen siihen, millaista nuorisovalvonnan tulisi olla, jotta se voisi toimia tehokkaana rikollisuuteen vaikuttamisen keinona. Valitettavasti aineistoni sisältää kuitenkin häneltä vain yhden tekstin; Lante Saari kuoli vuonna 1954.

4.2 Käsityksiä lasten ja nuorten olosuhteisiin vaikuttamisesta rikollisuuden ennaltaehkäisyssä

Nuorten ongelmat ovat olleet tutkimusajankohtanani yksi keskeisistä pohdinnan aiheista Vankeusyhdistyksen piirissä. Niitä käsiteltiin paljon yhdistyksen järjestämässä seminaareissa ja koulutuksissa (Huhtala 1984), ja ne näyttävät olleen tärkeä aihe myös ”Rikollisuutta vastaan” – lehdessä julkaistuissa kirjoituksissa. Jo lehden ensimmäisissä numeroissa vuonna 1953 paneudutaan lasten ja nuorten kotioloihin, niiden vaikutukseen nuoren tulevaisuudelle, sekä siihen, millaisin toimin olosuhteita voitaisiin parantaa. (mm. Lampi 1953a, 1953b; Mustala 1953; Soine 1953.) Koska on kyse Vankeusyhdistyksestä, joka oli omaksunut yhteiskunnalliseksi tehtäväkseen rikollisuuden vähentämisen, voidaan kiinnostuksen aiheeseen tulkita liittyvän sen merkitykseen rikollisuuden esiintymiselle ja siihen vaikuttamiselle. Tämä johtopäätös on helppo tehdä myös jo pelkästään siksi, että ”Rikollisuutta vastaan” lehdessä nuorten olosuhteita pohdittiin pääasiassa muuten rikollisuuden ennaltaehkäisyä käsittelevissä kirjoituksissa. Toisaalta se voi kertoa myös yhdistyksen toimijoiden laajemmasta kiinnostuksesta yhteiskunnallisiin aiheisiin ja ongelmiin, vaikka ne eivät suoraan liittyisikään rikollisuuteen. Kirjoitusten näkökulma aiheeseen on kuitenkin poikkeuksetta ennaltaehkäisyssä.

Teema ei näytä menettäneen kiinnostavuuttaan myöskään ajan kuluessa, sillä se pysyy keskeisenä julkaistuissa kirjoituksissa koko tutkimusajankohtani ajan. Aktiivisin ja paneutunein kirjoittaja on ollut toiminnanjohtaja, asessori Kauko Lampi, joka on kirjoittanut aiheesta tutkimusajankohtani viimeisiin vuosiin saakka. (esim. Lampi 1964; 1967.)

Vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja ja yhdistyksen johtokunnan puheenjohtaja Valentin Soine kirjoittaa lehden ensimmäisessä numerossa vuonna 1953 seuraavaa:

”Suurin osa rikoksentekijöistämme on vaikeasti luonnevikaisia, joilla jo vapaudessa on sopeutumisvaikeuksia ympäristönsä kanssa. Erään tilaston mukaan viimeksi vankilaan tulleista 947:stä alle 21 -vuotiaasta rikoksentekijästä, joiden tuomiot käsittivät 6 kuukaudesta 4 vuoteen pituiset

vapausrangaistukset, 651 eli 68,8 % oli lähtöisin kodeista, joista puuttui joko isä tai äiti tahi molemmat, kuoleman, avioeron tahi aviottomuuden seurauksena. Noissa 296 tapauksessa, joissa molemmat vanhemmat olivat kotona, esiintyi useimmiten rikollisuutta, alkoholismia, eripuraisuutta tai muuta pahaatapaista. On varsin ymmärrettävää, että tällaisissa ulkonaisissa olosuhteissa eläen, nuoren ihmisen luonteessa piilevät rakenteelliset heikkoudet myös jyrkkenevät, ihmisistä tulee luonnevikaisia jopa rikollisiakin”.

Soinen kommentti tiivistää osuvasti sen, mitä on luettavissa useista samaa teemaa käsittelevistä artikkeleista: rikollisuuden syytekijöitä voidaan hakea kotioloista ja kasvuympäristöstä. Rikollisen ja poikkeavan käyttäytymisen taustalla nähtävä ”luonnevikaisuus” tuodaan esille ikään kuin ihmisissä piilevänä ominaisuutena, jonka epäsuotuisat ympäristötekijät saavat esille tai vahvistavat. Kauko Lampi (1956a, 12) korostaa kyseessä olevan ”rakenteellisten ja ympäristötekijöiden yhteisvaikutuksen”. Onnellisissa kotioloissa toivottuna ja vastakohtaisesti irrallisesta suhteesta mahdollisesti jopa vankilassa syntyneillä näyttää hänen käsityksensä mukaan olleen hyvin erilaiset lähtökohdat niin perintötekijöiden ja ominaisuuksien kuin sosiaalisten olosuhteiden näkökulmasta.

Esimerkiksi Soinen ja Lammen kuvaamat ”rakenteelliset tekijät” tai ”luonnevikaisuus” ovat Anttilan ja Törnuddin (1983, 28 – 30) mukaan olleet aikojen saatossa yksi tunnetuimmista rikolliseksi valikoitumisen psykologisista selityspyrkimyksistä. Tällaisen luonteellisen poikkeavuuden äärimmäisestä muodosta on käytetty myös nimitystä psykopatia, ja 1950-luvulle asti se toimi etenkin uusintarikolliseksi valikoitumisen selittäjänä. Näkökulman vaikutus on ollut jossain määrin hyvinkin pysyvä, joskin siihen kohdistettiin runsaasti kritiikkiä etenkin 1960-luvulla. Psykopaatin ja normaalin raja koettiin hyvin kulttuurisidonnaiseksi, psykopaateiksi leimautuivat henkilöt, jotka eivät täyttäneet oman kulttuurinsa rooli-dotuksia. Ongelmana oli myös kehäpäätelmä: määrittely psykopaatiksi tehtiin usein rikollisuuden ja uusintarikollisuuden perusteella; kuitenkin rikollisuutta selitettiin juuri psykopatialla. (Anttila & Törnudd 1983, 28 - 30).

Näistä lähtökohdista aineistossani on pohdittu rikollisuuteen vaikuttamista niin ennaltaehkäisyyn kuin jo rikollisuuden ilmenemisen jälkeen toimeenpantavien keinojen

kannalta. Kysymyksenasettelu pohjaa siis usein siihen, miten tällaisen poikkeavuuden, epäsosiaalisuuden, luonnevikaisuuden kehittyminen saataisiin estettyä. Mikäli se taas on jo kehittynyt, pohditaan, että millä keinoin siihen voitaisiin vaikuttaa. Tämä heijastelee myös suhtautumistapaa rikoksen tekijään, sitä, tulisiko tällainen henkilö nähdä ennemminkin olosuhteiden uhrina vai yhteiskunnan vihollisena. Tähän näkökulman taas voidaan katsoa liittyvän ajan ilmapiiriin sen suhteen, miten rikollinen teko ja rikollinen yksilö on koettu.

Kirjoituksissa pohditaan, miten yhteiskunnalliset olosuhteet ovat vaikuttaneet huoleen lasten ja nuorten oloista, ja miten huoli on kasvanut ja muuttunut niiden muuttuessa ja monimutkaistuessa. Kauko Lampi (1953a, 30 – 31) kiinnittää huomiota sodan vaikutukseen, joka näkyi nuorisoriikollisuuden kasvuna 1940- luvulla. Huomattavaa on tässä yhteydessä myös, että nuoria rikoksentekejiä koskeva erityislainsäädäntö tuli voimaan vuonna 1943. Lampi näkee rikollisuuden kasvun johtuneen sodan vaikutuksesta kotioloihin, ääritapauksissa kodittomuuden tai orpouden muodossa, mutta myös yhteiskunnallisten tekijöiden kuten taloudellisen ja henkisen epävarmuuden, moraalikäsitteiden hölymisen sekä normaalin elämänrytmin ja yhteiskuntaelämän hankaluudesta. Suomen toipuminen sodasta taas näyttäytyi myös nuorisoriikollisuuden suhteellisessa vähenemisessä, joka Lammen mukaan antoi 1950 – luvun alussa toivoa ”nuorisoriikollisuutena ilmenevän sairauden tervehtymisestä” (Lampi 1953a, 31.)

1950- luvun edetessä nopea yhteiskunnallinen kehitys (mm. Karisto 1997; Huhtala 1984) toi vastaan kuitenkin uusia ongelmia. Kauko Lampi kirjoittaa vuonna 1958, kuinka suuret ikäluokat joutuvat kohdallaan kokemaan ”monet sosiaalisen yhteiselämän vaikeudet”. Sotien aiheuttamien ongelmien yhteydessä mainitut orpous, kotien puutteellisuus ja kodittomuus ovat Lammen mukaan kohtaamassa tätä ikäluokkaa aikaisempaa vakavammalla tavalla. Samoin yhteiskuntarakenteiden nopeat muutokset näyttävät kirjoittajan mielestä johtavan liian aikaiseen vaatimukseen itsenäistymisestä, sitä tukevien normien puuttuessa tai heiketessä. (Lampi 1958, 29). Lampi palaa aiheeseen lähivuosina useampaankin kertaan kirjoittamalla, kuinka suurten ikäluokkien siirtyminen nuorisoikään ja sitä myöten myös rikosoikeudelliseen vastuuseen tulee asettamaan huomattavia haasteita nuorisoriikollisuuden vastustamiselle, kiinnittäen nyt huomiota etenkin koulutus- ja työmahdollisuuksien puutteeseen (ks. tästä esim. Lampi 1960; 1961.) Lampi (1960, 35) toteaa, että:

”Koululaitos ei ole pystynyt korvamaan sitä kasvatusajatuksia, joka on syntynyt lähinnä kodin puutteellisuudesta (...) Koulunkäynnin keskeytymisen ei sinänsä tarvitse olla rikollisuuden syynä, mutta ennusteena nuoren menestymisestä se on huono. Nämä nuoret joutuvat epäonnistuneen nuoren asemaan.(...)”. ”Ajankohtana, jolloin suuret nuorten joukot ovat joko edellisistä syistä tai tilanpuutteen takia jääneet oppikoulu tai – ammattikouluopetusta vaille ja jolloin ammattiin kasvatusta ei edes saada sopivilla työpaikoilla korvatuksi, näyttää ennuste suurien nuorisoryhmien kohdalla huonolta. Vaikeimpaan asemaan tässäkin suhteessa joutuvat ne nuoret, jotka edellä kuvatus mukaisin eväin ovat pakotetut kotiseudultaan lähtemään lähinnä asutuskeskuksiin elämänmahdollisuuksia etsimään. He joutuvat kasvuympäristöstään irrotettuina ja sopivaa kontrollia vailla olevina sekä asumis- että muiden ympäristöolosuhteiden puolesta paikkakunnan muita nuoria huonompaan asemaan ja siksi ennuste heidän kohdallaan on vieläkin huonompi. Meillä ei olisi varaa jättää ainoatakaan nuorta vaille koulutusta ja ammattikasvatusta, mutta kuluvanakin vuonna jäi vielä valtava joukko heistä oppikoulun ovien ulkopuolelle, vaikka kaikista pahin ruuhka on jo sivuuttanut oppikouluun pyrkimisiään. Samoin kävi ammattikouluun pyrkineiden kohdalla. Oppivelvollisuuden olisi ulottettava siihen asti, että jokainen nuori olisi valmistunut johonkin hänen edellytyksilleen sopivaan tehtävään, ja jokaisella nuorella tulisi olla mahdollisuudet ilman normaalille kehitykselle vaarallisia välikausia ja keskeytyksiä päästä jatkamaan hänelle sopivalla ja toivomallaan alalla ja sopivin koulutusmuodoin sosiaalisen aseman ja valitsevien olosuhteiden asettamatta voittamattomia esteitä, kuten nyt on asianlaita”.

Vuonna 1964 Lampi nostaa esille uusia ongelmia, joiden kanssa kehittyvän hyvinvointivaltion nuoret joutuvat painimaan. Keskeisenä Lammen tekstissä näyttäytyy muuttoliike kaupunkeihin yhtenä nuorisorikollisuutta edistävänä tekijänä. Lampi (1964, 11) kuvaa, miten vielä kehitysiässä olevat nuoret lähtevät kotiseudultaan asutuskeskuksiin, ja esittää huolensa heidän asemastaan jos vakinaista toimeentuloa ja asuinpaikkaa ei pian löydykään. Lammen mukaan tällaisten nuorten asemaan puuttuminen ”heidän auttamiseksi, kouluttamiseksi sekä velvoittamiseksi kurinalaiseen elämään” on hyvin tärkeää rikollisuuden ennaltaehkäisy näkökulmasta (Lampi 1964, 12.)

Myös Valentin Soine (1966, 5 – 15) tarkastelee tilannetta vuonna 1966. Huolenaiheena tuolloin näyttävät olleen edelleen nuoret, jotka joutuvat muuttamaan elantonsa perässä asutuskeskuksiin. Teollistumisen edetessä tällainen muuttoliikenne on luonnollisestikin kiihtynyt entisestään. Soine kirjoittaaakin, miten monet maaseudun nuoret jäävät kaupunkiin muutettuaan täysin tukea vaille ja voivat joutua ”syvään epätoivon tilaan”, jos säästöt loppuvat, eikä töitä löydy. Tämän lisäksi Soine arvostelee myös esimerkiksi koulukoteja sekä alkoholistien huoltoa, ja toteaa tähän liittyen, että ”suomalaisella yhteiskunnalla on tällä hetkellä poliittisesti siksi paljon mieluisampia menokohteita, että edellä mainitut vanhat yhteiskuntatekijät jäävät selvästi taka-alalle”.

Rikollisuuden ennaltaehkäisy ei sen keskusteluissa saamasta keskeisestä roolista huolimatta kuulunut Vankeusyhdistyksen päätoimenkuvaan käytännössä. Asiakasryhmä, jolle yhdistyksen palvelut suunnattiin, oli aika tarkkaan rajattu lainrikkojiin. Tästä kertoo esimerkiksi se, miten yhdistys avusti asiakkaidensa perheitäkin vain hyvin harvoissa tapauksissa harkinnan jälkeen, sillä sen katsottiin kuuluvan kunnallisen sosiaalihuollon tehtäviin. (Huhtala 1984). Yhteistyötä muun sosiaalihuollon ja esimerkiksi koulujen kanssa kuitenkin oli, ja ainakin keskustelujen tasolla sen kehittämistä pidettiin tärkeänä. Poikkeuksena tähän voidaan kuitenkin nähdä paikallinen, Tampereen nuorisovalvontatoimiston yhteyteen aktiivisen nuoriso-ohjaajan ja valvojan, Pentti Mäkisen aktiivisuuden tuloksena syntynyt ”Tampereen nuoriso-klubi”, joka toimi muutaman paikallisen, lähinnä Mäkisen omista valvottavista koostuvan aktiivin voimin. Toiminnan tarkoituksena oli tarjota ohjattu ja valvottu vapaa-ajanviettopaikka nuorille, jotka muuten todennäköisesti oleskelsivat ”kadulla”. (Mäkinen 1964).

4.2.1 Lastensuojelun sekä muun sosiaalihuollon tärkeäksi koettu rooli rikollisuuden ennaltaehkäisyssä

Rikollisuuden taustalla nähtiin hyvin voimakkaasti kotioloihin ja elinympäristöön liittyvät tekijät, joten myös ennaltaehkäisyn katsottiin lähtevän niihin vaikuttamisesta. Soinen (1954, 7) mukaan on niin meillä kuin muuallakin alettu koko rikollisuuden vastustamistyön ”etuvartioasemassa” nähdä ennen kaikkea lastensuojelu ja nuorisohuolto. Kotikasvatuksesta ja tekijöistä, joiden uskottiin vaikuttavan nuorten olosuhteisiin

heikentävästi, kirjoitettiin paljon (mm. Lampi 1953a, 1953b, 1954, 1958b; Westling 1955). Artikkelit ovat kuitenkin enimmäkseen valistuksenomaisia: niiden tarkoituksena on ehkä ollut vaikuttaa lehteä lukevan yleisön asenteisiin ja auttaa kiinnittämään huomiota näihin seikkoihin. Toiseksi niillä näyttää olevan rooli yhdistyksen toiminnan ja ylipäätään rikollisten huoltotyön perustelussa sekä oikeutuksessa. Ne vetoavat yksilön huonoihin lähtökohtiin rikollisuuden syinä, ja ottavat näin vastuuta yksilöltä yhteiskunnalle, jolla näin ollen katsotaan olevan auttamisvelvollisuus.

Artikkeleista löytyy kuitenkin myös konkreettisiksi toimenpide-ehdotuksiksikin tulkittavia kohtia. Tällaista pohdintaa tuo esiin esimerkiksi sosiaalineuvos Paavo Mustala (1953, 13 - 14.) Mustala pohtii onnettomien kotilojen vaikutusta rikollisuuteen, ja toteaa, että asialle olisi tehtävä jotakin. Tällaisen puuttumismahdollisuuden tarjoaa Mustalan mukaan sosiaalihuollon alalla laki avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista sekä laki lapsen elatusavun turvaamisesta, josta tuolloin vielä oli käytössä termi ”perhepinnarilaki”. Sosiaalihuollolliset puuttumismahdollisuudet ja näiden toimien vaikutuksen uskottu merkitys rikollisuuden vastustamistyölle tulevat näin esille jo ”Rikollisuutta vastaan” – lehden alkumetreiltä lähtien.

Seuraava ote on Mustalan yllä mainitusta artikkelista:

”Jos jo normaalina pidettävän kodin lapsi vaatii kehitysvuosiltaan suurta huomiota osakseen, niin aivan erityisesti sitä kaipaa ”yksinäinen” tahi särkyneen kodin lapsi. Lain mukaan sosiaalilautakuntien on huolehdittava turvattomista lapsista. Aviottomista lapsista on pidettävä luetteloa, heitä varten on palkattava lastensuojelunvalvoja ja lasten isät on saatava täyttämään elatusvelvollisuuttaan. Laiminlyödyt, huonosti kasvatetut lapset on myös otettava yhteiskunnan huostaan. Tällä hetkellä sosiaalilautakuntien huostassa on n. 15 000 lasta, joista lähes kolmannes ei ole saanut asianmukaista hoitoa kotonaan sen vuoksi, että vanhemmat ovat olleet huolimattomia, juoppoja, irtolaisia, pahoinpidelleet lastaan tai olleet vailla kasvatuskkyä. Edellä mainittu luku ilmaisee vain räikeimmät tapaukset. Heidän lisäksi on olemassa varmasti suuri määrä laiminlyötyjä, turvattomia lapsia. Kun näin on, ei riitä, että olemme selvillä heidän lukumäärästään, mikäli olemme, vaan huomiota on erityisesti kiinnitettävä heidän kasvatukseensa kitsastelematta tällöin varojen käytössä. Sen lisäksi

vanhemmat on velvoitettava täyttämään elatusvelvollisuutensa, joka on arveluttavasti heikkenemässä. Tähän on nyt mahdollisuuksia, kunhan vain virallisella taholla ja kansalaisten piirissä on vakavaa halua. Tapasin äskettäin työlaitoksessa ”perhepinnarin”, erään nuoren, vähän yli 20 – vuotiaan miehen. Hän oli työllä korvaamassa elatusmaksuja kolmen eri aviottoman lapsen hyväksi. Sain sen käsityksen, ettei hän enää toimita turvattomia lapsia maailmaan, kun joutui kipeästi kokemaan, että lapsista on myös vastattava.”

Samaa linjaa jatkaa Kauko Lampi, joka kirjoittaa rikollisuuden vastustamistyöstä vuonna 1960. Lampi määrittelee tämän työn olevan ”syvälle yhteiskuntaan ulottuvaa, lähinnä sosiaaliseen elämänpiiriin kohdistuvaa huolto- ja auttamistyötä, johon tarvitaan kaikki mahdolliset viralliset ja vapaaehtoiset voimat.” Lammen mukaan työ olisi ennen kaikkea suunnattava sinne, missä ”ennuste tulevaisuudesta on heikoin”, tarkoittaen juuri aikaisemmin kuvattuja, ongelmaisia koteja. Kuten Mustala seitsemisen vuotta aikaisemmin, myös Lampi ottaa tähän vahvasti kantaa todeten, ettei yhteiskunnalla ole varaa jättää rikollisuuden kehittymisennuste huomioiden yhtä ainoata aviotonta, orpoa, avioerokodin, särjetyn kodin, alkoholistiperheen tai todella ahtaissa oloissa asuvaa ja kasvavaa suurperheen lasta ilman tukea näihin olosuhteisiin. Hän tuo esiin myös synnynnäiset, luonteen rakenteeseen liittyvät poikkeavuudet, jotka voivat vahvistua yllä mainittujen negatiivisten ympäristötekijöiden seurauksena, saattaen nämä lapset entistä huonomman ennusteen alaisiksi. (Lampi 1960b, 34 – 35).

Vuoden 1957 toisessa numerossa julkaistussa artikkelissa ”Kriminaalihuollon yhteydet” tuntematon kirjoittaja kertoo Vankeusyhdistyksen yhteistyöstä muun muassa kunnallisen sosiaalihuollon kanssa. Tekstissä nuorisorikollisuus ja sen ”hoito” mainitaan yhdeksi kriminaalihuollon keskeisimmiksi kysymyksiksi, ja sen todetaan olleen yksi yhdistyksen kriminaalihuollon koulutuspäivien johtava teema myös vuonna 1957. Tässä yhteydessä kirjoittaja pohtii myös kriminaalihuollon yhteistyömahdollisuuksia muiden tahojen kanssa tähän ongelmaan vaikuttamiseksi. Yksi tällainen taho on koulu, vaikka tekstissä todetaankin, että koulun osuutta on kriminaalihuollon kentässä tuotu esille varsin harvoin. Vankeusyhdistyksessä on kuitenkin ajateltu, että koska suurin osa nuorista rikoksentehtävistä on koululaisia, on tämänkin näkökulman huomioiminen tarpeellista. Tässä yhteydessä puhutaan kuitenkin yhteistyöstä etenkin tehtäessä nuoren lainrikkojan

henkilötutkintaa, johon tietoja kyseltiin myös koululta. Henkilötutkintaa tehtäessä rikos on jo tapahtunut, joten ennaltaehkäisy ei ehkä ole ollut päällimmäinen ajatus tätä pohdittaessa. (Rikollisuutta vastaan 1957: 2).

Näissä keskusteluissa kirjoittajat tuovat vahvasti esiin rikollisuuden vastustamisen näkökulmasta sellaisia kodin ongelmia, joihin yhteiskunnan tulisi puuttua. Sosiaalihuoltoa koskevat lait sekä sosiaalihuolto ja lastensuojelu toimijoina mainitaan tahoina, jotka näin ollen voisivat tehdä tärkeää, ennaltaehkäisevää rikollisuuden vastustamistyötä. Yksityiskohtaisempiin ehdotuksiin siitä, miten tätä tulisi tehdä, ei juuri kuitenkaan mennä, vaan kirjoitukset lähinnä toteavat sen tärkeyden ja välttämättömyyden. Poikkeuksena tästä kuitenkin näyttäytyy Mustalan (1953) esitysten lisäksi Soinen (1961, 20 – 21) toteama, miten tärkeää rikollisuuden vastustamistyön ”etuvartioasemien” siirtäminen huonoihin kotioloihin puuttumiseen olisi. Hän pohtii opettajien kasvavaa työtaakkaa ja siten heidän kapenevia mahdollisuuksiaan puuttua oppilaidensa kotioloihin. Ehdotuksena Soineella on ”erikoisen sosiaalityöntekijän” palkkaaminen kouluihin opettajien tueksi. Opettajat voisivat kääntyä sosiaalityöntekijän palveluiden puoleen silloin, kun lapsi herättää huomiota ”osattomuudellaan, poikkeavalla pukeutumisellaan tai käytöksellään”. Samaa Soine esittää myös vuonna 1962, jolloin hän myös toteaa, että tällaisella ajoissa tapahtuvalla puuttumisella ”moni myöhempi rikos ja vankilamatka voitaisiin estää” (Soine 1962, 12.)

Yllä kuvatusta heijastuu usko esitetyn kaltaisten toimien kriminaalipoliittiseen merkityksellisyyteen. Soine toteaaikin aiheen käsittelynsä lopuksi miten ”Vitsa on nuorena väännettävä ja hyvät kasvatusimpulssit istutettava jo lapsuudessa, koska vankilassa se on usein jo myöhäistä.” (Soine 1961, 21.)

Soinen ajatuksiin sosiaalityöntekijän palkkaamisesta kouluun 1960- luvun alussa on saattanut vaikuttaa myös sosiaalityön kehitys ajankohtana. Tällaisia näin yksityiskohtaisia ehdotuksiaahan ei löydy vielä 1950- luvun lehdistä. Eräsaaren (1991, 189) mukaan sosiaalityöntekijöiden määrä erilaisissa ”apuprofessioissa” alkoi lisääntyä juuri 1960- ja 1970- luvuilla. Yksi uusista työnkuvista oli koulukuraattori. (Eräsaari 1991, 190).

4.2.2 Ohjatut harrastusmahdollisuudet vastauksena nuorten ongelmiin?

Keskeiseksi teemaksi pohdittaessa lasten ja nuorten olosuhteisiin vaikuttamista rikollisuuden ennaltaehkäisyssä nousee näkemys nuorten harrastusmahdollisuuksien tärkeydestä ”kaidalla tiellä pitäjinä”. Tässä yhteydessä puhutaan ennen kaikkea ohjatusta ja valvotusta, ”kurinalaisesta” toiminnasta. Tämän uskon taustalla vaikuttaa olevan ensinnäkin usko erilaisten normaalisuutta ja kehitystä tukevien instituutioiden, kuten kodin, koulun, ja työelämän vaikutukseen yksilön suotuisalle kehitykselle. Myös ohjattu ja säännöllinen harrastus nähtiin tällaisena. Toiseksi taustalla on myös huoli aikaisemmin kuvatuista, rikkonaisista tai ongelmaisista kodeista olevista nuorista ja heidän mahdollisesti heikommista mahdollisuuksistaan osallistua nuoren suotuisan kehityksen kannalta tärkeänä pidettyyn ohjattuun harrastustoimintaan. Juuri näiden nuorten kohdalla tällainen mahdollisuus nähtiin kaikkein olennaisimmaksi, sillä heidän elämänpiiriinsä ajateltiin kuuluvan sellaisia puutteellisuuksia ja vajavaisuuksia, jotka tuen täysin puuttuessa johtaisi helposti rikollisuuteen. (ks. tästä esim. Lampi 1954a, 1954b; 1959; 1960a; 1964b; Mäkinen 1964; Rikollisuutta vastaan 1957: 2; Hämäläinen 1965).

Kyseinen ongelma on ennen tutkimusajankohtaani ollut esillä myös kansainvälisessä keskustelussa. Raynor ja Vanstone (2002) puhuvat siitä, miten 1900-luvun alun kriminaalipoliittisissa julkaisuissa ja kirjallisuudessa oli vahvasti esillä huoli ”moraalisen degenaraation” vaikutuksesta nuorten elämään juuri vanhempien kontrollin riittämättömyytenä, vanhempien juomisena, asumisena ahtaissa asunnoissa ja vapaa-ajanviettona kaduilla. Nuoret usein myös jäivät koulutuksen ulkopuolelle.

Vuonna 1954 nuorten ongelmiin myös tällä alueella aktiivisesti kantaa ottava Kauko Lampi huomioi mielenkiintoisella tavalla, miten nuorisorikollisuuden syitä tutkittaessa selviteltävät luonteelliset taipumukset ja ympäristötekijät vaikuttavat myös harrastuksiin. Molemmissa tapauksissa kyseiset tekijät vaikuttavat toistensa sisällä erottamattomasti. Harrastusten suhteen tämä tarkoittaa sitä, että ne perustuvat taipumuksiin, mutta ympäristötekijät määräävät taipumusten kehittymistä. Tästä näkökulmasta Lampi näkee harrastusten ja harrastustoiminnan tarkastelemisen sosiaalisten olosuhteiden rajoissa mielekkäänä. Seuraava lainaus on Lammen kyseisestä artikkelista (1954b, 7; julkaistu uudelleen artikkelissa 1964b):

”Hyvät harrastukset ovat välttämätön sopusuhtaisen kasvamisen ehto. Huonoissa olosuhteissa ja ilman ohjausta ja järjestettyä harrastusten kehittämisen mahdollisuutta on lopullinen tulos sattumanvarainen ja mitä huonommista sosiaalisista olosuhteista on kysymys, sitä varmemmin näyttävät harrastuksetkin kehittyvän kielteiseen suuntaan. Ohjatun harrastustoiminnan puuttuminen juuri huonossa sosiaalisessa asemassa olevien nuorten joukossa on ilmeinen epäkohta. Jos kielteiset harrastukset samaan suuntaan vievien ympäristötekijäin vaikutuksesta pääsevät valtaan, niin kuin kovin usein on laita tutkittujen nuorten kohdalla (viittaa nuorten rikosentekijöiden henkilötutkintaan/HL), syntyy samassa asemassa olevien yhteenliittymistä ja epäsosiaalinen ryhmä on valmis. Tällainen ryhmä, rikollinenkin nuorten ryhmä, on yhtä luja ja kestävä kuin mikä nuorten muodostama ryhmä tahansa.”

Nuorten hankalat olosuhteet nähtiin tyypillisimmin rikollisuuden syinä. Näin ollen niiden pohdinta koettiin ehkä juuri siksi mielekkäänä kirjoitettaessa nuorten harrastustoiminnasta ja nuorisotyöstä sen ennaltaehkäisyn keinoina. Lampi jatkaa tekstiään pohtimalla etenkin aviottomuutta tällaisena tekijänä. Vaikutelma on, että avioton syntyperä on kirjoittajan näkemyksen mukaan kaikista ”ympäristötekijöistä” eniten lapsen ja nuoren olosuhteisiin vaikuttava, mitä tulee rikolliseksi kasvamisen riskiin. Näin ollen etenkin näiden lasten tulisi olla erityishuomion kohteena myös silloin kun pohditaan rikollisuuden ennaltaehkäisyä.

Huomionarvoista on myös Lammen (1954b) esittämä käsitys nuorten ryhmien ”lujuudesta ja kestävydestä”. Tämä toistuu muidenkin kirjoittajien näkemyksissä. Walfrid Anttila (1958) toteaa nuorten muodostamien ryhmien olevan niin vahvoja, että ne voivat vaatia jäseniään käyttäytymään yhdenmukaisesti ”jopa pukeutumiseen asti”. Näin ollen ryhmästä poikkeaminen voi olla nuorelle hyvin vaikeaa. Myös Anttila näyttää yhdistäneen tällaiseen ryhmään joutumisen riskin juuri sosiaalisesti huonommista lähtökohdista oleviin nuoriin. Hän ilmaisee huolta etenkin siitä, miten huono kehityskulku seuraa näitä nuoria lapsuudesta asti. Irtaantuminen turvattomista kotioloista ei tapahdu ohjatun harrastustoiminnan piiriin, vaan ”päämäärättömään harhailuun ja toimetttomaan oleskeluun ympäristössä, jossa on toisia samassa tilanteessa olevia nuoria.” (Anttila 1958, 12).

Perheolojen lisäksi myös asuinpaikka tuodaan ilmi tekijänä, joka voi merkittävästi heikentää nuorten harrastusmahdollisuuksia. Samassa yhteydessä puhutaan myös niin sanotusta ”sakki-ilmioistä”, nuorten ryhmistä, jotka viettävät vapaa-aikaansa kokoontumalla oleilemaan yhdessä ilman jotain määriteltyä päämäärää tai tarkoitusta (Rikollisuutta vastaan 1957:2, 41.) Sävy, jolla tästä ilmiöstä kirjoitetaan, on varsin huolestunut ja negatiivinen. Lampi (1954a, 23) käyttää esimerkkinä Helsingin kaupungin Sörnäisten asuinalueita, jossa ei Lammen mukaan ole juuri ulkoilu- ja –virkistysalueita, ja jossa asumistiheys on hyvin suuri, johtuen tehtaan ja sataman läheisyydestä. Alueen asukkaiden vapaa-ajanviettoa Lampi (1954a, 23) kuvaa seuraavasti:

”Ominaista tälle alueelle on myös ilmiö, että asukkaat ryhtyvät katujenkulmiin, portaiden edustalle ja muille paikoille asuntojen ulkopuolelle vapaa-aikanaan sen sijaan, että voisivat kokoontua asuntoihin tai mennä puistoihin tai muihin sopiviin ulkoilu- ja viihtymispaikoihin. Tämä koskee erittäinkin osaa nuorisoa, joka useinkin ilman päämäärää lähtee asunnostaan ja ryhtyy vähitellen määrättyille kokoontumispaikoille, joka saattaa olla myös ahdas pihasokkelo ja viettää vapaa-aikaansa kodin ulkopuolella ilman ohjattua toimintaa. Tällä ahtaasti rakennettujen kortteleiden, tiheästi asuttujen, suurelta osaltaan huonokuntoisten ja ahtaitten asuinhuoneistojen alueella on etenkin nuorisolla sopivien virkistys-, askartelu- ja muiden vapaa-ajan tilojen puuttuminen varsin ominaista.”

Tampereen nuoriso-klubi

Tutkimusajankohtani loppupuolelta löytyy esimerkki Vankeusyhdistyksen toiminnan piirissä tapahtuneesta nuorisotoiminnan kautta toteutetusta rikollisuutta ennaltaehkäisevästä työstä. Huhtalan (1984, 85) mukaan Tampereen Nuoriso-klubi oli Vankeusyhdistyksen Tampereen toimiston sisällä toiminut paikallinen ”haarayhdistys”, jonka perustaja oli Tampereen toimiston hoitaja Pentti Mäkinen. Mäkinen aloitti toiminnan kolmen vankilasta vapautuneen nuoren miehen kanssa vuonna 1964, ja sitä jatkui 13 vuotta. Myöhemmin nuorisoklubin toiminta siirtyi Tampereen kaupungin tehtäväksi siitä syystä, että se katsottiin kuuluvaksi ennemminkin kunnallisen nuorisotyön piiriin (Huhtala 1984, 85.)

”Rikollisuutta vastaan” - lehteen Pentti Mäkinen kirjoitti Nuoriso-klubista noin kuukausi sen toiminnan käynnistymisen jälkeen. Myös Mäkinen (1964) näki nuorison vapaa-ajanvieton ongelmat keskeisiksi ”asosiaalisen käytöksen” synnyn syiksi samaan tapaan kuin Anttila (1958) ja Lampi (1954b), jotka ovat kirjoittaneet samoista teemoista vuosia aiemmin.

Mäkinen pohtii etenkin niiden nuorten, joita ei ole hyväksytty tai joilla ei ole mahdollisuutta osallistua esimerkiksi yhdistysten ja järjestöjen harjoittamiin kerho-, partio-, urheilu-, ym. toimintoihin, tilannetta. Toiminnan ulkopuolelle jäi koko ajan enemmän nuoria, joiden Mäkinen pelkäsi ajautuvan viettämään aikaansa ”kadulla” muiden harrastuksettomien nuorten kanssa. Tällaisen harrastuksettomien ryhmän syntymistä Mäkinen piti erityisen huolestuttavana, sillä ”vaarallisinta näin muodostuneessa ryhmässä on, että sen jäsenet ovat erittäin alttiita joukon hyväksi tehtäviin, suuriinkin uhrauksiin, ja että ryhmä on usein muodostunut jo verrattain pitkälle asosialisoituneen nuoren ympärille.” Hän muistuttaa myös, että ”joukon sisäinen moraalinen taso on huomattavasti alhaisempi kuin sen jäsenten keskimääräinen taso.” (Mäkinen 1964, 49).

Mäkisen (1964) huolestuttavaksi kuvaama, harrastuksettomien nuorten ryhmäytymisen ja sitä kautta rikollisuuteen ajautumisen ilmiö on hyvä esimerkki sellaisesta kehityksestä, jota on kriminologian piirissä 1930-luvulta asti vaikuttaneen, amerikkalaisen sosiologin Edwin Sutherlandin aloitteesta kutsuttu *differentiaaliseksi assosiaatioksi*. Termistä on käytetty myös suomennosta ”eriytyvä oppiminen” (Kiehelä & Hakonen 1993, 49 - 51).

Sutherland (1944, 5) kuvaa differentiaalista assosiaatiota ”erityiseksi kausaaliseksi prosessiksi systemaattisen rikollisen käyttäytymisen kehittämisessä”. Prosessi, missä rikollinen käyttäytyminen kehittyy, on periaatteessa samanlainen kuin lainkuuliaisen käyttäytymisen kehittymisen prosessi. Nimi *differentiaalinen* assosiaatio kertoo kuitenkin siitä, että assosiaatioprosessin mallien sisällöt eroavat siten, että henkilö lainkuuliaisuuden sijaan liittyy assosiaatioprosessissaan henkilöihin, jotka käyttäytyvät rikollisesti. Tätä assosiaatioprosessia Sutherland pitääkin oleellisena. Keskeistä teoriassa on myös, että rikollisen käyttäytymisen mallit tulevat yksilölle henkilökohtaisessa assosiaatiossa siten, että rikollisesti käyttäytyvä henkilö esiintyy hänen mielessään ihailtavana ja pidettävänä. Näin ollen yksilö alkaa omaksua samoja tapoja ja arvoja. Henkilökohtainen kontakti rikollisuuden maailmaan on siis tärkeä, vaikka Sutherland ei täysin hylkää myöskään muunlaisen kommunikaation kuin suoran henkilökohtaisen kontaktin vaikutusta.

Sutherlandilta (1944) lainaamani esittely voi ehkä selventää sitä, mistä huolesta nuorten harrastuksettomuudesta on voinut olla kysymys. Pelkona on näyttänyt olevan se, että nuoret ajautuvat helposti rikollisuuteen oppimalla tällaiset käyttäytymistavat asosiaalisessa ryhmässä, etenkin ”ihailmaltaan” toiselta nuorelta, jonka ympärille ryhmä on rakentunut. Rikollisuuden ennaltaehkäisyssä nähdäänkin siis oleellisena tämän kehityskulun estäminen. Keskeisenä ratkaisuna ”Rikollisuutta vastaan” – lehdessä näytetään pidettävän ohjattuun harrastustoimintaan osallistumisen mahdollistamista kaikkien, mutta etenkin niiden, joiden sosiaaliset olosuhteet ovat esimerkiksi kodin ongelmien takia jo muutenkin normaalina nähtävää kehitystä hankaloittavia, kohdalla.

Puhuttaessa rikollisuuden ennaltaehkäisystä hoitoideologian vaikutus kirjoittajien ajatteluun näkyy lähinnä vain käytetyssä termistössä. Esimerkiksi Pentti Mäkinen (1964, 46) vertaa nuorisorikollisuuteen ”sairautena”, jonka puhkeaminen niin kuin useat muutkin sairaudet voisi olla mahdollista ehkäistä ”rokottamalla”. Rokotteena voisi siis toimia tässä tapauksessa vaikkapa ohjattu harrastustoiminta. Myös Kauko Lampi käyttää nuorisorikollisuudesta nimeä ”sairausilmiö” ja puhuu myös sen ”hoitamisesta”. Tässä yhteydessä on hyvä kuitenkin muistaa, että tutkimusajankohtanani kriminaalihuoltotyö on ollut vielä melko tuntematonta suurelle yleisölle. Yksi ”Rikollisuutta vastaan” – lehden artikkeleiden tarkoituksista on ollutkin juuri kriminaalihuoltotyön tekeminen tunnetummaksi ja näin ollen hyväksytyimmäksi (Huhtala 1984.) Lääketiede ja sen asiantuntijoiden arvotus ovat kuitenkin tuona aikana olleet korkealla. (mm. Anttila &

Törnudd 1983, 173). Ehkä tämä asia on tiedostettu myös Vankeusyhdistyksessä ja ajateltu lääketieteellisten termien käytön puhuttaessa rikollisuudesta tekevän asiasta ymmärrettävämmän ja hyväksyttävämmän lukijoiden mielissä. Kyse ei siis välttämättä ole ainakaan pelkästään hoitoideologian vaikutuksesta artikkeleiden kirjoittajien ajatuksiin.

4.3 Rikollisuuteen reagointi ja vaikuttaminen – Ajatuksia kriminaalipoliittisista seuraamuksista ja rikoksentekijöiden kohtelusta

4.3.1 Rangaistusseuraamuskeskustelu keskeisenä pohdittaessa rikollisuuteen vaikuttamista

Edellisessä luvussa käsittelin sitä, millainen rooli rikollisuuden ennaltaehkäisyllä näyttäisi olevan Vankeusyhdistyksen toimijoiden teksteissä, ja millaisin keinoin he ovat uskoneet, että siihen voitaisiin pyrkiä. Tässä luvussa tarkoitukseni on pyrkiä tuomaan ilmi ja tulkitsemaan käsityksiä siitä, millaisella kriminaalipolitiikalla uskottiin päästävän parhaisiin tuloksiin, kun puhutaan rikollisuuteen reagoimisesta ja seuraamusten määräämisestä tavoitteena uusintarikollisuuden ehkäiseminen, rikolliskierteen pysäyttäminen ja sitä kautta kokonaisrikollisuuteen vaikuttaminen. Tämä oli Vankeusyhdistyksen ominta työkenttää siinä mielessä, että kriminaalihuoltotyön yhdeksi tärkeimmistä tehtävistä oli katsottu juuri uusintarikollisuuden estäminen, ja yhteiskunnallisen tehtävän toteuttaminen rikollisuutta vähentävänä tahona. (Pellinen 1992; Karsikas 1986).

Rangaistusseuraamukset olivat tärkeä osa Vankeusyhdistyksen kaltaisen kriminaalihuollon toimijan piirissä käydyissä keskusteluissa myös luonnollisesti siitä syystä, että jokainen Vankeusyhdistyksen asiakas tuli sellaiseksi hänelle langetetun rangaistuksen ja siihen liittyvien seuraamusten johdosta. Näin ollen keskustelua kriminaalipolitiikasta tai kriminaalihuoltotyöstä on hankalaa käydä ilman, että rangaistusjärjestelmälle annetaan siinä mitään sijaa. Kriminaalipoliittista keskustelua tarkoituksenmukaisimmista reagointimuodoista käytiin myös ”Rikollisuutta vastaan” - lehdessä koko tutkimusajankohtani ajan varsin aktiivisesti.

Keskustelun ”taustavireenä” on mielestäni mahdollista nähdä olevan vastakkainasettelun yleisestävään vaikutukseen pohjaavista ehdottomista ja ankarammista rangaistuksista, ja toisaalta erityisestävyyden huomioivista yksilöllisistä ja enemmän kasvattavuuteen ja parantavuuteen kuin ankaruuteen uskovista seuraamuksista, joihin myös kriminaalihuoltotyö voidaan sisällyttää. Soinen (1961a, 22) kommentti on mielestäni hyvin kuvaava:

”Kriminaalipoliittisessa ajatustenvaihdossa ilmenee jatkuvasti ristiriitaa yleis- ja erityispreventiivisten katsantokantojen välillä, mikä joskus näyttää sovittamattomalta.”

Valentin Soine toteaa teksteissään useaan otteeseen (ks. esim. 1954, 5; 1959, 5 – 6; 1962, 12), miten yleinen mielipide vaikuttaa vaativan rikoksentehtäjien aina vain ankarampaa kohtelua, ja että miten tyypillinen reaktio aina jonkin rikoksen tultua julkisuuteen on vihainen yleisöastokirjoittelu missä näitä kovempia rangaistuksia vaaditaan. Soinen mukaan helläkätisen kohtelun väitetään aiheuttavan rikollisuuden lisääntymistä. Tämän ilmiön on tutkimustuloksissaan huomionut myös Ruokanen (1981, 100). Hänen mukaansa ”progressiivisen hoitoideologian rauha järkkäsi heti 1950 – luvun alussa, kun kasvatus- ja hoitolinja joutui ristiriitaan oikeustieteilijöiden edustaman kovan, yleisestävyyttä painottavan linjan kanssa.” Tämän taustalla Ruokanen näkee Helsingin keskusvankilassa vuonna 1952 tapahtuneen vartijan surman. Tämä tapaus toimi ”jyrkän linjan edustajien” välineenä muuttaa yleistä mielipidettä kielteisemmäksi 1940- luvun uudistuksia kohtaan. Tähän väitteeseen reagoi itse Valentin Soine yhdessä Inkeri Anttilan kanssa esimerkiksi osoittamalla tilastollisesti miten vankilaväkivalta on laskenut 1950 – luvulle tultaessa. (Ruokanen 1981, 100). Voikin olla, että Soinen rooli tässä Ruokasen esittämässä keskustelussa vankien kohtelusta näyttäytyy osin myös hänen aktiivisessa roolissaan ”Rikollisuutta vastaan” – lehden aihetta koskevien kannanottojen kirjoittajana. Myös lehtiartikkeleissa käytetään tyypillisesti perusteluna inhimillisempinä pidetyille yksilöllisille rangaistuksille sitä kirjoittajien ilmeisesti omaamaa tietoa, että nämä rangaistusmuodot eivät ole lisänneet väkivaltaa sen enempää Suomessa kuin kansainvälisestikään.

Kuitenkin tutkimusajankohtanani, kuten muun muassa Inkeri Anttila (1971, 5 - 7) kirjoitti, Suomi näyttäytyi muihin pohjoismaihin verrattuna ehdollisia rangaistuksia ja yksilöllisiä

reagointimuotoja perustelevasta keskustelusta huolimatta kovien rangaistusten maana. Tähän voi ehkä etsiä syytä siitä Pellisen (1992, 33) esittämästä toteamuksesta, miten hoitoideologian täysi vaikutus jäi täällä toteutumatta voimavarojen ollessa melko niukat lisääntyvän rikollisuuden myötä jatkuvasti kasvavalla työkentällä. Tämä näkyy mielestäni selkeästi myös ”Rikollisuutta vastaan” – lehdessä käydyissä keskusteluissa, joissa kaikesta huolimatta ei ehkä haluttu antaa koko kättä yksilöllisiin ja kasvatuksellisiin seuraamuksiin uskomiselle.

4.3.2 Rikollisuuden yksilöllisten syiden selvittäminen osana rikoksentehtäjän ”diagnoosia” ja seuraamusta

Syytutkimus on ollut kriminologian ensimmäinen mielenkiinnon kohde. Yksi sen merkittävimmistä kysymyksenasetteluista on ollut niin kutsuttu yksilövalikoituminen: miksi tietystä yksilöstä tulee rikollinen, ja jostakin toisesta taas ei. (Lappi – Seppälä 2006, 4.) Tästä kysymyksenasettelusta on oltu hyvin kiinnostuneita myös Vankeusyhdistyksen piirissä sitä myötä kun syiden tietämisen on uskottu antavan mahdollisuudet myös tehokkaaseen rikollisuuteen vaikuttamiseen.

Ylijohtaja Valentin Soine (1953, 1) toteaa alkusanoissaan ensimmäisessä ”Rikollisuutta vastaan” – lehden numerossa, että tärkeä tekijä rikollisuuden vastaisen työn onnistumisessa on sen ”alkusyy” löytäminen. Aivan kuin ”ihmisruumiissa kauan hiipineen sairauden” hoitamisessa, tässä on onnistuttava myös rikollisuudesta puhuttaessa, jotta voidaan päästä vaikuttamaan sinne, mihin pitääkin ja näin saada kitkettyä pois ilmiö, tai vertauskuvallisesti sairauden aiheuttaja. Näyttää myös siltä, ettei ylijohtaja suinkaan ollut kantansa kanssa yksin, vaan vastaava mielipide toistuu myös useiden muiden yhdistyksen piirissä vaikuttaneen kirjoittajan teksteissä.

Huomionarvoinen on myös Vankeusyhdistyksen rooli tuon ajan kriminaalipoliittisessa ilmapiirissä. Yhdistyksen toimenkuva oli muuttumassa koko ajan yhteiskunnallisempaan suuntaan, ja tämä näkyi myös sen tehtävissä. Kuten Pellinen (1992, 45 – 46) toteaa, rikollisten ”parantamisen” katsottiin olevan uusi ratkaisu rikollisuuden ongelmaan, ja kriminaalihuoltotyö oli se taho, jonka uskottiin tarjoavan tätä hoitoa. Tämä näkyy myös ”Rikollisuutta vastaan” - lehdessä useina lääketieteellisinä vertauskuvina ja mainintoina rikollisuudesta sairauden kaltaisena ilmiönä, johon vaikuttaminen tapahtuu niin kuin myös

sairauteen vaikuttaminen, sen syyn löytämisen ja poistamisen kautta. Tämän näkemyksen vahvuutta ilmentää mielestäni jollain tavalla myös se, miten se tulee esiin lehden ensimmäisen julkaistun numeron ensimmäisissä sanoissa.

Näistä lähtökohdista Soine pohtii ja ottaa kantaa aiheeseen neljässä artikkelissaan 1950-luvun aikana ja 1960-luvun alussa. Keskeisiä teemoja ovat jo aikaisemmin mainitut rikollisuuden ”alkusyyt”, etenkin se, miten rikollisuus kehittyi usein sosiaalisesti huonot lähtökohdat omaavien nuorten keskuudessa. Näiden syiden huomioimista Soine pitää kaikista olennaisimpana silloin, kun pohditaan, minkälaista kriminaalipolitiikkaa tulisi soveltaa. Näkökulma kiteytyy hyvin näissä Soinen (1954, 9 - 11) sitaateissa, joissa pohditaan rangaistuksen määräytymistä ja suhtautumista rikoksentekijään ylipäätään:

”Kysymys tarkoituksenmukaisen reaktiomuodon löytämisestä rikollisuuden poistamiseksi on yhtä vaikea ratkaistava kuin vanhempien probleema pahatapaiseksi osoittautuneen lapsensa suhteen. Siinäkin ovat pääasiallisimpina vaihtoehtoina lempeys ja ankaruus ja vaikka molempiakin käytetään, niin sittenkin saattaa olla seurauksena epäonnistuminen. Ulkopuolisen ei ole aina helppoa tätä ymmärtää, vaikka hän tuntee hankaluuksista arvostella vanhempien menettelytapoja.”

” Mutta se vaatimus, voitaneen asettaa, että rangaistusasteikon tulee olla siksi laaja että hyvä tuomari voi todellakin sovittaa rangaistuksen niin, että sillä ei samalla tuhota jotain sellaista, mikä yhteiskunnalle on säilyttämisen ja kehittämisen arvoista, ja että rangaistaessa tehdään rikoksentekijällekin oikeutta. Yhteiskunnalla täytyy ankaruudessaankin olla lempeän ja oikeamielisen isän asenne hairahtuneita jäseniään kohtaan, jotta lainkäyttö kaikesta huolimatta olisi yhteiskunnan todellisen edun mukaista.”

” Rikos paljastaa tekijänsä epänormaalksi yksilöksi, ja siksi jokaiseen tapaukseen suhtauduttava vakavasti ja tutkittava se perin pohjin. Pintapuoliset, tunteenomaiset kirjoittelut ja mielenilmaukset eivät kuitenkaan saa ratkaista oikean reaktiomuodonvalintaa, vaan se on uskottava asiasta vapaasti päättävälle tuomarille. Vaikkakin tuomarin korkeimpana ohjeena tehtäväänsä suorittaessaan onkin yhteiskunnan

suojaaminen, tulee senkin tapahtua oikeudenmukaisuutta ja kohtuutta noudattaen. Milloin yhteiskunnalla todetaan olevan osallisuutta tekijän sortumisen rikoksen tielle, tai teko muuten voidaan katsoa anteeksiannettavaksi hairahdukseksi, pitkämielisyys ja lievempi reaktiomuoto ovat ilmeisesti oikeampia ratkaisukeinoja, mutta muissa tapauksissa on lakia sovellettava kaikessa ankaruudessaan”.

Soinen vuonna 1955 (1955b, 9 – 10) kirjoittama kuvaus selventää lisää tätä hänen esittelemäänsä näkökulmaa:

”Nykyisen rangaistusjärjestelmämme mukaan vangille tarjotaan siis, kerta toisensa jälkeen otetta ja kohtelua kiristäen, tilaisuus yhteistoimintaan yhteiskunnan kanssa sen lainkuuliaisena jäsenenä. Ensikertalaista pikkurikollista varten on olemassa ehdollinen tuomio, nuorille vieläpä vapaaehtoisin voimin suoritettavan valvonnan alaisena. Vahvistetun esitutkintajärjestelmän avulla todetaan nykyään, milloin rikoksen rankaiseminen nuorten osalta voidaan jättää tämän toimenpiteen varaan. Milloin näin menetellään, rikoksentekijän ei siis vielä katsota kaipaavan laitoshoittoa. Seuraavana asteena tämän tapaisille lainrikkokojille on olemassa työsiirtola, edelleen lähinnä varoituksen luontoisena. Tällä reaktiomuodolla on se etu, että se tarjoaa lainrikkokojan perheellekin vaatimatonta taloudellista suojaa ja on varsin vapaamuotoisena vähemmän komplekseja synnyttävä kuin varsinainen vankila. Kansamme raskasmielisen luonteenhuomioon ottaen tämän rangaistusmuodon aikaansaamista vuonna 1946 on pidettävä yhtenä kriminaalipolitiikkamme suurimpana saavutuksena.”

Näistä lainauksista voi nähdä viitteitä siitä ajattelutavasta, että rikoksen seuraamuksen tulisi määräytyä rikoksentekijän ”tyypin” ja rikoksen vakavuuden perusteella. Näkemys heijastelee osaltaan progressiivijärjestelmää, johon uskottiin vielä kaikesta päätellen vahvasti. Samalla siinä näkyy myös osaltaan tähän järjestelmään liittynyt hoitoideologia ja erityisesti rangaistusvaikutuksen vaikutus ajan kriminaalipoliittiseen ajatteluun. Kuten Laine (1988, 35 – 36) hieman kärjistetysti toteaa, erityistutkimuksilla selvitetään rikollisen erityislaatu ja sen perusteella määräytyy joko kovan käden pakkorangaistus tai huollollinen ja kasvatuksellinen seuraamus.

Kasvatuksellisia seuraamuksia, ymmärtäväisempää tutkintaa katsottiin olevan aiheellista soveltaa etenkin nuoriin rikosentekijöihin, jolla siis lain mukaan tarkoitettiin 15 – 21 -vuotiaita. Tähän on artikkeleista löydettävissä kolme perustelua, jotka ovat: 1. Nuoren huonojen sosiaalisten olosuhteiden vaikutus tämän rikolliseen käytökseen. Voidaan ajatella, että nuori ei ole itse voinut vaikuttaa olosuhteisiinsa, jotka ovat altistaneet hänet rikollisuudelle. Yhteiskunnan olisi pitänyt puuttua niihin ennaltaehkäisevästi. Näin ollen yhteiskunta on osavastuussa nuoren tilasta. 2. Nuori on vielä vastaanottavainen, eikä täysin ”paatunut” tai ”luonteeltaan häiriintynyt” rikollinen, jolle ei enää voida mitään. Monet nuoret ovat ensikertalaisia, joten estämällä rikoksen uusiminen kasvatuksellisin toimenpitein rikoskierteen jatkuminen voidaan estää. 3. Nuoret eivät ole vielä yhtä järkeviä ja siten samassa määrin syyntakeisia kuin aikuiset. Sitä vastoin nuoret ovat luonnostaan ”seikkailunhaluisia” ja siten taipuvaisempia rikollisuuteen. (esim. Ellilä 1953; Soine 1965).

Myös Ruokanen (1981, 102) käsittelee suhtautumista nuoriin kuvatessaan 1950- ja 1960-lukujen muutoksia vankien kohtelussa. Lainsäädäntöä tutkimalla hän on tullut johtopäätökseen, että nuorten vapausrangaistukseen tuomittujen kohdalla painopiste on siirtynyt entistä vahvemmin kasvatuksellisiin lähtökohtiin. Tätä edusti hänen mukaansa etenkin vuonna 1953 lainsäädännöstä poistettu nuorisovankilapidennys, perusteena se, että vain kasvatukselliset näkökulmat voivat oikeuttaa pitämään laitoksessa yli tuomioistuimen määräämän ajan. Samoin ehdonalaiseen vapauteen päästettäessä tuli huomioida sen sopivuus nuoren kasvatuksen kannalta. Vuonna 1962 annetussa uudessa nuorisovankilasetuksessa todettiin, että ”hoidon” edellytyksenä on tarkka perehtyminen vangin luonteeseen, henkilöllisyyteen ja elämänvaiheisiin (Ruokanen 1981, 102.) Toisin sanoen yksilöllisten ominaisuuksien tarkka selvittely oikeanlaisen hoidollisen seuraamuksen määräämiseksi.

Nuorten rikosentekijöiden henkilötutkinta ja vankilapsykiatrin tutkimukset

Rikollisuuden vastustamistyössä, niin kuin ennaltaehkäisyssäkin, painopisteen katsottiin olevan ennen kaikkea nuorissa. Henkilötutkinnat ovat selkeästi tutkimusajankohtani kriminaalipolitiikan yksilöllisten piirteiden tärkeyden korostusta heijasteleva kriminaalihuollon työmuoto. Vankeusyhdistys suoritti henkilötutkintoja niillä paikkakunnilla, joilla sillä oli nuorisovalvontatoimisto. Muilla alueilla esitutkinta jäi

poliisin tehtäväksi. Yhteistyötä tiedon keräämisessä tehtiin sosiaalihuollon, lastensuojelun ja koulun kanssa. Tutkinnan tarkoituksena oli pyrkiä tekemään tulkintoja siitä, mistä nuoren rikollisuus johtui. Oliko taustalla enemmänkin ”rakenteelliset” eli luonteeseen liittyvät, mahdollisesti jopa perityt tekijät, vai oliko ympäristö ainakin jossain määrin vastuullinen siitä, että nuori oli päätenyt rikollisuuteen. Tämän pohjalta arvioitiin myös, onko nuorella mahdollisuuksia päästä irti rikollisista tavoistaan. Nämä arviot taas vaikuttivat suurelta osin siihen, miten nuoreen suhtauduttiin, ja millainen seuraamus hänelle katsottiin sopivaksi. Tutkinnan keskeinen tarkoitus oli siis selvittää nuoresta kaikki sellaiset tekijät, joiden katsottiin olevan olennaisia tuomioistuimelle soveliaimman seuraamuksen valinnassa. (mm. Voipio 1953; Anttila 1956; Herzberg 1967). P.J. Voipio kirjoittaa vuonna 1953 henkilötutkinnan avulla saatavien tietojen käytön päämääristä:

”Henkilötutkinnan avulla saatavien tietojen avulla pyritään pääasiallisesti kahteen päämäärään. Toisaalta koetetaan oppia ymmärtämään asianomaista henkilöä, hänen vaikuttimiaan ja suhteutumistaan tapahtuneeseen tekoon hänen menneisyytensä valossa. Toisaalta pyritään tekemään varovaisia päätelmiä siitä, miten hän tulee tulevaisuudessa käyttäytymään. Tuomioistuimen on rikosta tutkiessaan tietenkin aina pyrittävä saamaan selville, mikä on ollut syynä syytetyn tekoon, miten sitä on arvioitava tämän itsensä sekä yhteiskunnan kannalta ja millainen seuraamus on rikoksesta määrättävä. Myös on tuomioistuimen aina, milloin ehdollisen tuomion edellytykset ovat teoreettisesti olemassa, harkittava syytetystä saamiensa tietojen nojalla, voidaanko rangaistus määrätä ehdolliseksi, toivossa että syytetty ottaa ojentuakseen rangaistuksen täytäntöönpanottakin. Nuoren henkilön tehtyä rikoksen on kuitenkin erittäin tärkeää kiinnittää huomiota siihen, mitä edellytyksiä nuorella on tästedes välttyä rikoksen uusinnalta. Hänen kohdallaan yhteiskunta ei voi jäädä pelkän passiivisen odottamisen kannalle, millaista aikuiselle annettu ehdollinen tuomio ilman siihen liittyvää valvontaa merkitsee. Nuoreen rikoksentekijään on käytettävissä olevin keinoin pyrittävä vaikuttamaan myös positiivisesti. Tuomitsematta jätettyyn henkilöön kohdistetut lastensuojelulain mukaiset toimenpiteet ja ehdollisesti tuomitun valvonta tarjoavat mahdollisuuksia tällaisiin kasvatustoimenpiteisiin, mikäli asia järjestetään oikealla tavalla ja riittävän tehokkaasti.”

Henkilötutkintaa pidettiin tärkeänä, koska se selvitti nuoren rikosentekijän erityislaatua, jotta yksilöllinen rangaistus olisi mahdollista määrätä. Kriminaalihuoltotyötä pystyttiin toteuttamaan tutkimusten pohjalta määrätyn ehdollisen rangaistuksen ja siihen liittyvien huollollisten toimenpiteiden kautta. Henkilötutkinta voidaan nähdä niin sanotusti diagnostisena toimenpiteenä. Sillä on pyritty selvittämään rikollisuuden syitä juuri kyseisen, tutkinnan kohteena olevan henkilön kohdalla, mutta myös yleisesti ottaen laatimalla tilastoja suoritettujen tutkintojen pohjalta. Näin pyrittiin tekemään johtopäätöksiä rikollisuuden aiheuttajista, jotta siihen pystyttäisiin vastaamaan tarkoituksenmukaisella ”vastalääkkeellä”. Näkökulma on hoitoideologialle tyypillinen, sillä siinä näyttäytyi vahvasti lääketieteestä tutun diagnoosimenetelmän siirtäminen kriminaalipolitiikkaan ja kriminaalihuoltoon (esim. Anttila & Törnudd 1983, 172 – 178.)

Tutkintojen pohjalta laadittavia tilastoja siitä, millaisista olosuhteista rikosentekijät tulivat, kuvataan myös hyvin merkityksellisiksi. Ne voivat kertoa rikollisuuden syistä ja auttaa näin ollen myös rikollisuuden vastustamistyötä. Lampi (1957, 22 – 23) kirjoittaa seuraavaa:

”Nämä henkilötutkinnan, joita on suoritettulakimääräisesti vuodesta 1943 alkaen, käsittävät noin 30,000 nuorta koskevan aineiston, jonka merkitys kriminologiselle tutkimukselle ja kriminaalihuollolle on korvaamaton. Tämän aineiston perusteella ei ole mahdollista tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä rikollisuuteen johtaneista yksilöllisistä syistä mutta sosiologiset syy-yhteydet selviävät näissä tutkimuksissa varsin pitkälle ja niiden tunteminen antaa pohjan oikeansuuntaiselle nuorien keskuudessa suoritettavalle huoltotyölle.”

Lammen (1957) artikkelissa tulee esiin myös yleinen, etenkin nuorten kanssa tehtävän huoltotyön perusteena käytetty argumentti, miten rikoksen poluille ajautunut nuori ei kykene ymmärtämään omaa parastaan. Häntä on siis ohjattava kasvatuksellisen huoltotyön keinoin oman etunsa vuoksi. Tämä on myös paras keino toisen keskeisenä perusteluna käytetyn tavoitteen, yhteiskunnan suojelun, saavuttamiseen. Tämä tavoite on nähtävissä myös henkilötutkintojen oikeutuksen taustalla niin, että tietojen saamisen myötä nuorta voitaisiin auttaa parhaiten.

”Huoltotyön kriminaalipoliittinen tavoite, mahdollisimman vähän rikoksenuusijoita, käy täysin yksiin huollettavan oman edun kanssa. Rikos on suurin onnettomuus nuorelle itselleen, huollon on suojeltava yhteiskuntaa rikoksilta yksilön yhteiskuntakelpoisuutta edistämällä.”

Mielenkiintoinen on myös vankipsykiatri Achilles Westlingin kirjoitus nuorten rikoksenteekijöiden tutkimisesta vuonna 1955, sillä se tuo esille toisaalta muiden vastaavaa aihetta käsittelevien tekstien kanssa yhtenäisen linjan, mutta korostetusti psykiatrisen näkökulman. Vankilapsykiatrin päätehtävänä on ollut lausunnon laatiminen alle 21-vuotiaista nuorista rikoksenteekijöistä jotka on tuomittu ehdottomaan vapausrangaistukseen kuudesta kuukaudesta neljään vuoteen. (Westling 1955, 21). Se eroaa henkilötutkinnasta ilmeisimmin juuri siinä, että tuolloin ehdoton rangaistus oli jo langetettu, kun taas henkilötutkinnalla pyrittiin selvittämään ”lievempien” rangaistusvaihtoehtojen mahdollisuutta.

Westling korostaa sosiaalisten olosuhteiden vaikutusta nuorten rikollisuudelle. Tästä hän esittelee todisteena vankilapsykiatrin yksilötutkimuksessa saadut, tilastoidut tiedot. Näihin tilastoihin on kirjattu ensinnäkin ensikertalaisten ja rikoksenuusijoiden osuudet rikollisista, sekä se, onko heidät sijoitettu tavalliseen vankilaan vai nuorisovankilaan. Seuraavaksi tilastosta ilmenee rikoksen ”tyyppi”, eli esim. omaisuusrikos, siveellisyysrikos ja niin edelleen. Nämä tekijät liittyvät itse rikokseen. Tämän jälkeen siirrytään rikoksen tekijään ja hänen henkilöönsä liittyviin tekijöihin. Tilastoon on merkitty tutkittujen perhesuhteet, se, onko vanhemmissa ollut rikollisuutta, mielisairautta, tai irtolaisuutta, ovatko tutkittavat varttuneet molempien vai vain toisen vanhemmat kanssa, laitoksessa, sukulaisten tai vieraiden luona. Huomioon on otettu myös asunto-olot, se, millainen koulutustaso tutkittavilla on ollut, onko heillä esimerkiksi ollut ammattitaitoa. Lopuksi on listattu vielä erilaisten tapahäiriöiden esiintyminen, kuten karkailu, kuljeskelu tai juopottelu, ja onko tämän suhteen ryhdytty lastensuojelutoimenpiteisiin. Myös psyykinen terveys on arvioitu siten, että esiintyykö tutkittavassa neuroottisia tai psykopaattisia piirteitä, ja älykkyystaso siten, että voidaanko henkilö luokitella heikkolahjaiseksi, vajaamieliseksi tai mielisairaaksi. (Westling 1955, 22 – 25).

Westling vahvistaa aiemmin esitettyä kantaa siitä, miten sosiaaliset olosuhteet vaikuttavat nuorten ”luonteenkehitykseen” vaurioittavasti ja näin ”luovat pohjaa rikollisiin ratkaisuihin taipuvalle reaktiovalmiudelle”. Psykiatrina Westling pitää tosiasiana, että ”kriminellit reaktiomuodot monesti juontuvat jo sangen varhaisista yksilökehityksen vaiheista.” Tätä Westling pitää syynä myös siihen, että vankeinhoidossa rikollisiin vaikuttaminen kasvatuksellisin keinoin jää usein tuloksiltaan melko heikoksi. Hiukan samansuuntaisesti kirjoittaa myös Kauko Lampi vuonna 1967. Tässä tutkimusajankohtani lopun tekstissään Lampi käsittelee luonteellisten poikkeavuuksien merkittävyyttä rikollisuuden kehitykselle hieman aikaisempia kirjoituksiaan laajemmin. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Lampi ei nähnyt näitä ”syntyperäisiä tekijöitä” kuitenkaan sellaisina, jotka voisivat selittää nuorisoriikollisuuden määrän kasvua 1960 – luvulle tultaessa ja sen aikana. Hän ei nähnyt, että suomalainen nuoriso olisi ollut jotenkin enemmän ”suvustaan huonontunutta” kun aikaisemminkaan. Näin ollen hänen näkökulmastaan rikollisuuteen voitiin vaikuttaa sosiaalisten tekijöiden kautta. Sen tuli kuitenkin tapahtua tarpeeksi aikaisin, tai muuten voitaisiin olla Westlingin (1955) ehdottamassa tilanteessa, jossa nämä luonteelliset tekijät olisivat jo kehittyneet liian hallitseviksi että rikollinen kehityskulku voitaisiin pysäyttää.

Tutkimusajankohtani lopulla henkilötutkintoihinkin kohdistui kehityspaineita. Herzberg (1967, 207 – 211) pohtii, miten henkilötutkinnan suorittajien osaamista ja tietämystä tutkinnan tarkoituksista olisi syytä kehittää. Hän myös ennustaa henkilötutkintojen merkityksen tulevan yhä keskeisemmäksi kaupungistumiskehityksen myötä. Maaseudulla, jossa ihmiset yleensä tuntevat toisensa taustoja myöten, sillä ei ole ollut samankaltaista merkitystä, kuin asutuskeskuksissa, joihin etenkin nuoret muuttavat työn perässä täysin tuntemattomina. Kirjoittaja ennustaa myös jo tulevaa lainsäädännön reformia, ja uskoo henkilötutkintojen roolin nousevan sen myötä vielä keskeisemmäksi harkittaessa soveltuvinta seuraamusta, esimerkiksi siten, että tutkintoja alettaisiin suorittaa myös joidenkin täysikäisten (21 vuotta täyttäneiden) keskuudessa.

Nuorten rikoksentekijöiden tutkintaa käsittelevistä artikkeleista on nähtävissä aineksia hoitoideologisesta ajattelutavasta. Tutkinnan suorittaminen, johon liittyy henkilöhistorian ja perhetaustan tarkka selvittäminen, pyrki saamaan selville rikoksentekijästä sellaisia oleellisia asioita, joiden katsottiin voivan auttaa oikeanlaisen yksilöllisen rangaistuksen määräämistä ja näin tehokkaimman ”vastaiskun” antamista rikollisuudelle.

Samoin hoitoideologia näyttäytyy rikoksenteekijöiden tutkimusmenettelyssä myös siinä, miten se antaa muille tahoille, esimerkiksi juuri vankipsykiatrilte, eikä vain tuomareille vaikutusmahdollisuuden rangaistuksen määräytymiseen. Tästä kirjoittaa esimerkiksi Michel Foucault (1980, 28) kattavassa historiallisessa analyysissään kriminaalipolitiikan ja etenkin rangaistusjärjestelmän kehittymisestä. Foucault toteaa varsin kriittiseen sävyyn, miten rangaistuksen uuden ymmärtämisen myötä se koneisto, joka on ajan kuluessa kehittynyt vastaamaan rangaistusjärjestelmästä, on moninkertaistunut päätöksentekoon ja rangaistusten täytäntöönpanoon osallistuvien toimielinten määrän. Varsinaiset tuomarit eivät ole aina, tai ainakaan ainoana päättämässä ehdonalaisesta vapaudesta ja siihen liittyvästä valvonnasta. Foucault mainitsee tässä yhteydessä psykiatriset asiantuntijat, jotka ovat määritelleet esimerkiksi, onko syytetty vaarallinen ympäristölleen, onko rangaistuksella häneen vaikutusta, onko hän parannettavissa tai sopeutettavissa yhteiskuntaan.

Vastaavasti Foucault puhuu myös siitä, miten tuomiossa itse rikollisen teon lisäksi tekijän yksilölliset piirteet joutuvat rangaistuksen kohteiksi, ja ne vaikuttavat oleellisesti siihen, millainen rangaistus tapauksessa määrätään. Nämä piirteet vaikuttavat siihen, millaisiksi tuomitun tulevaisuus arvioidaan, millaiset edellytykset hänellä nähdään olevan kunnostautua ja palata yhteiskunnan jäseneksi. Luonteenominaisuudet joutuvat siis rangaistuksen kohteeksi, sillä rangaistuksen tehtävänä on saada rikoksenteekijä halukkaaksi ja kyvykkääksi välttämään rikoksia jatkossa ja huolehtimaan itsestään ja toimeentulostaan nuhteettomasti. Tätä Foucaultin mukaan todistaa sekin, että rangaistukset ovat muuttuneet niin, että niihin liitetään toimia, jotka eivät varsinaisesti ole tarkoitettu rangaistukseksi, vaan valvoviksi ja kontrolloiviksi, toisin sanoen poistamaan hänen vaarallisuutensa yhteiskunnalle ja vaikuttamaan hänen rikollisiin taipumuksiinsa. (Foucault 1980, 24 -27).

Vankeusyhdistyksen kirjoittajien käsitykset vaikuttavat seuranneen pitkälti tätä ranskalaisen Foucaultin esittelemää linjaa tyypillisistä hoitoideologian piirissä esiintyneistä ajatuksista mitä tulee rikoksenteekijän tutkimisen ja näiden löydettyjen ominaisuuksien huomioimisen tärkeyteen pyrittäessä oikeaan reagointimuotoon ja sitä kautta rikollisuuteen vaikuttamiseen. Huomionarvoinen on myös, kuten Matti Laine (1994, 19) toteaa, se Stanley Cohenin (1985) esittämä huomio, että vaikka 1970- luvulla ”hoito- ja kuntoutuseetos” jäivätkin paljolti taka-alalle, henkilötutkinta on yksi hyvä esimerkki

sellaisesta luokittelukäytännöstä, joka on syntynyt sen myötä ja jäänyt elämään myös ajankohdan jälkeen.

4.3.3 Ehdollinen rangaistus, ehdonalainen vapaus ja pakkolaitokseen määrääminen keskustelussa yksilöllisistä rangaistusseuraamuksista

Vankeusyhdistyksen piirissä käydyt kriminaalipoliittisia rikollisuuteen vaikuttamisen keinoja käsitellyn keskustelun pohjalta vaikuttaa siltä, että yhdistyksessä uskottiin ehdolliseen rangaistukseen ja ehdonalaiseen vapauttamiseen kaikista tarkoituksenmukaisimpina rangaistusmuotoina sellaisten henkilöiden kohdalla, joilla katsottiin vielä olevan mahdollisuus palata yhteiskunnan jäseneksi. Seuraavassa esittelen muutaman päätelmäni siitä, millaisista lähtökohdista tätä edistyksellisenä ja tehokkaana pidettyä seuraamusmuotoa on pyritty perustelemaan.

Lampi (1957, 21 – 27) kirjoittaa:

”Rangaistusten täytäntöönpanossa on viime vuosikymmenien kehitys kulkenut yhä avonaisempaan suuntaan, jonka puitteissa rikoksenteijöissä voidaan paremmin herättää tulevaisuudessa tarpeellisia resosialisointipyrkimyksiä ja niitä vahvistaa lähempänä sellaisia olosuhteita, joissa heidän tulee elämäänsä elää rangaistuksen kärsittyään. Parhainkaan vankila ei kuitenkaan voi luoda vapaaseen yhteiskuntaan verrattavaa koekenttää tarjotakseen mahdollisuuden niille, jotka todella pyrkivät ja omaavat mahdollisuudet normaaliin yhteiskuntaelämään.”

Soine (1961, 7):

”Vankeinhoidon kehitys koston ja sovituksen periaatteiden kautta nykyiseen, yhteiskunnan suojeluun tähtäävään rikollisten käsittelyyn on eräs ihmiskunnan murheellisimpia lukuja. Ummistamalla jatkuvasti silmät rangaistuksen täytäntöönpanon haittavaikutuksilta ja pyrittäessä osoittamaan rikoksenteijälle vain hänen huonoutensa ja rangaistuksen koko paino, on samalla tehty korjaamattomia vahinkoja itse yhteiskunnalle ja tosiasiallisesti lisätty rikollisuutta.”

Vankeusrangaistuksen haitat oli tutkimusajankohtani kirjoitusten perusteella alettu tunnustaa entistä vahvemmin, ja niistä käytiin kiivastakin keskustelua kriminaalipolitiikan saralla toimivien tahojen kesken (Anttila 1971.) Myös ”Rikollisuutta vastaan” – lehden kirjoituksissa huoli vankeusrangaistuksen haittavaikutuksista yksilölle on varsin näkyvä. Esimerkiksi Lampi (1957; 1963), Soine (1955; 1963; 1965) ja Walin (1964) kirjoittavat siitä, miten rangaistusseuraamuksen tarkoituksena tulisi ensisijaisesti olla rikosentekijän resosialisaatio, hänen ”parantamisensa” rikollisuudesta takaisin yhteiskunnan jäseneksi, eikä suinkaan hänen vahingoittamisensa ja tällaisten resosialisaatiopyrkimysten tekeminen mahdottomaksi. Samoin aihetta käsitellään perusteellisesti myös lehden numerossa 1954:2 (35 - 40, kirjoittaja ei tiedossa) seuraavasti:

”Nykyään hyväksytään yleisesti, ettei mikään maa saisi tahallisesti saattaa vankejansa alttiiksi heidän ruumiillista tai psyykkistä terveyttään ehkä vakavalla tavalla uhkaaville rangaistuksille. Mielipiteet eroavat kuitenkin yhä vieläkin kysymyksestä, olisiko vankeuden, ollakseen rangaistus, palveltava sellaisenaan yksinomaan vapautta riistämällä tai olisiko sen rangaistuksen luonnetta tähdentääkseen tuotettava seurauksenaan vastenmielinen täytöntöönpanotapa. Siitä huolimatta on myönnetty toivottavaksi, ettei kukaan vapautunut vanki saisi lähteä vankilasta siellä saamistaan kokemuksista vahingoittuneena, vaan että laitoksen päinvastoin olisi avustettava vangin parantumista hänen vankilassaolonsa aikana. Vankien muodostama yhteisö sisältää kieltämättä myöskin silloin, kun se on organisoitu tällaisten katsantokantojen mukaisesti, epäsuotuisia edellytyksiä joilla on vahingollinen vaikutus useihin vankeihin. Johtopäätöksenä on, että yhteiskunta on velvollinen ainakin lieventämään vankeusajan aiheuttaman huonontumisprosessin painostusta. Aviomiehen, isän tai perheen pääasiallisen huoltajan jatkuvan vankilassaolon aiheuttamat seuraukset muodostavat yhtä tärkeän ongelman. Tällainen vankilassaolo saattaa vaarantaa lopullisen luhistumisen uhkaaman perheen yhteiskunnallisen ja moraalisen jälleeneheyttämisen kaikkia mahdollisuuksia”

Näyttää siltä, että vankeusrangaistuksen suurimpien haittojen katsottiin olevan ensinnäkin se, että erityyksissä yhteiskunnasta ei voi oppia elämään yhteiskunnan jäsenenä ja

huolehtimaan itsestään, vaan se voi johtaa suurempaan eristäytymiseen sekä poikkeavuuteen. Tämän lisäksi perheellisten kohdalla ongelmia koituu myös perheelle, joka joutuu selviämään ilman toista vanhempaa.

Ehdonalaisen vapauden etuina taas esitellään se, miten sen mahdollisuus rohkaisee vankia pitämään yhteyttä ulkomaailmaan ja näin säilyttämään otteensa yhteiskunnasta. Samoin se voi kannustaa vankia ”saamaan mahdollisimman suurta hyötyä vankilan hänelle ehdonalaiseen vapauteen päästämisen valmennuksen muodossa varaamista huojennuksista”. Tämän lisäksi se myös mahdollistaa erilaiset kuntouttavat jälkihuoltotyön keinot, joista valvonta ja sen tarjoama tuki ja apu mainitaan erityisesti. (Rikollisuutta vastaan 1954: 2, 37 – 38; Soine 1961b, 6 - 7). Oikeutusta näille vapaudessa toteutettaville rangaistusseuraamuksille haetaan niiden vankilaan vertaamisesta, haittojen ja hyötyjen pohtimisesta sekä myös rikoksen syistä ja yhteiskunnan osavastuusta niihin.

”Ehdonalaiseen vapauteen päästäminen on katsottava yhteiskunnallisessa mielessä oikeudenmukaiseksi, jos se tekee yhteiskunnalle mahdolliseksi esittää auttajan osaa osittain juuri yhteiskunnassa itsessään esiintyvien vajaavaisuuksien takia rikolliseksi kehittyneen yksilön jälleensopeuttamisessa. Tietyt vallitsevat yhteiskunnalliset olosuhteet, se on myönnettävä, vaikuttavat ratkaisevasti rikollisuuden syntymiseen. Siihen apuun, jonka yhteiskunta voi antaa vapautuneelle rikolliselle, sisältyy näin ollen määrätyssä mielessä molemmin puoleinen vastuuvollisuuden ajatus.”

Rikollisuutta vastaan 1954: 2, 39

Ilmeisesti kirjoittajat olivat kuitenkin tietoisia yhteiskunnan mahdollisesta huolesta mitä tulee tällaisiin ”lievempiin” rangaistuksiin ja kriminaalihuoltotyön keinojen käyttöön ankarien seuraamusten sijaan, kuten yllä viittasin lehtikirjoitusmainintoihin, joissa ollaan huolissaan rikollisten liian lempeästä kohtelusta. Tässä keskustelussa asiaan kiinnitetään myös huomiota pohtimalla, miten ehdonalainen vapaus voi myös suojella yhteiskuntaa, sillä valvonta ja uhka vankilaan takaisin joutumisesta suojelevat yhteiskuntaa tuon lyhyen ajan kun ehdonalainen kestää, mutta pitemmällä tähtäimellä myös kuntouttamalla rikollisen. (Rikollisuutta vastaan 1954: 2, 40).

Vaikuttaa siltä, että keskeisimpänä ongelmana mitä tulee näihin rangaistusmuotoihin, pidettiin etenkin valvonnan ja huoltotyön resurssien puutetta. Valvontaa pystyttiin tarjoamaan vain nuorille. Tähän asiointilaan pyrittiin vaikuttamaan vuonna 1957, kuten Huhtala (1984, 93 – 94) kirjoittaa, ja pohdittiin mahdollisuuksia laajentaa valvonta myös aikuisiin. Tässä valossa asia näyttää olleen tärkeä. Laajenemisehdotuksen esittänyt Kauko Lampi kirjoittaa:

”Toimenpiteitä toistaiseksi esiintyy vain nuorten rikoksentekijöiden kohdalla, joista on säädetty erikseen, mutta yli 21-vuotiaat ehdollisen tuomion saaneet muodostavan kriminaalipoliittisesti tuntemattoman tekijän, jota ei edes pystytä tarkkailemaan ja josta saadaan tietoja melkein yksinomaan uuden rikoksen yhteydessä. Samalla kuin edellä mainittu asiointila luonnollisesti rajoittaa ehdollisen tuomion käyttöä, se on omiaan horjuttamaan ehdollisen tuomion vakavuutta, kun tuomion ehtona olevaa nuhteetonta elämäntapaa ei millään tavoin valvota, eikä räikeäkään poikkeaminen siitä aiheuta sinänsä mitään seuraamusta.”

Suomessa vankeusrangaistuksen runsas käyttö ja korkeat vankimäärät olivat arkipäivää tutkimusajankohtanani (Anttila 1971; Christie 1968.) Tämä ero moniin muihin, etenkin anglosaksisiin maihin sekä esimerkiksi Ruotsiin ja Tanskaan oli myös Vankeusyhdistyksen toimijoiden taholta huomattu, ja näitä käytäntöjen eroja esiteltiinkin useissa kirjoituksissa. Ehdollisella rangaistuksella katsottiin siis etenkin nuorten kohdalla olevan se etu, että siihen liitettävillä kriminaalihuollollisilla keinoilla nuori voitaisiin ”sopeuttaa yhteiskuntaan ja opettaa noudattamaan elämässään ja käytöksessään yhteiskunnan asettamia vaatimuksia” (Lampi 1957, 24.) Kirjoittelun tasolla ehdollinen rangaistus ja valvonta nähtiin käyttökelpoisena myös muiden kuin vain nuorten kohdalla, mutta resursseja tärkeänä pidettyyn valvontaan ei tutkimusajankohtanani vielä ollut. Oleellisena tekijänä tämän seuraamusmuodon sopivuudelle nähtiin ennen kaikkea rikoksentekijän ominaisuudet, etenkin halu ”kunnostautua”, rikoksen vakavuusaste, sekä se, liittyikö rikollisen taustaan sellaisia ympäristötekijöitä, jotka tämän esitetyn näkemyksen mukaan siirtäisivät osan vastuusta yhteiskunnalle ja tekisivät rikoksesta ”ymmärrettävämmän”. Laine (1988, 35 - 36) kirjoitti hoitoideologiasta, miten ”hairahtuneille annetaan pehmeää huoltoa, koville konnille taas kovaa oppia”. Tästä lähtökohdasta katsoen suhtautumisen

ehdolliseen rangaistukseen on mahdollista nähdä tällaisena ”pehmeänä” rangaistuksena hairahtuneille, joka myös mahdollistaa erilaiset huoltotyön toimet.

Paatuneille rikollisille pakkorangaistus?

Ehdollisen tuomion ja ehdonalaisen vapauttamisen ohella pakkolaitokseen määrääminen on sellainen kriminaalipoliittinen toimenpide, joka näyttäytyy tarkoituksenmukaisena analysoimieni artikkeleiden kirjoittajien käsityksissä. Kyseessä on siis ikään kuin toisen ääripään yksilöllinen seuraamus, joka tosin poikkesi aikaisemmin esiteltyistä siinä, että kriminaalihuoltotyöllä ei ollut sen toimeenpanemisessa vastaavankaltaista roolia. Kyseessä on siis taustoitusluvussa esittelemäni, Vuonna 1932 voimaantullut ja 1953 ankarammaksi uudistunut laki, jota pidetään yhtenä hoitoidelogian Suomeen mukanaan tuomista lainsäädännöllisistä muutoksista. Myös Ruokanen (1981, 101) toteaa tutkimuksensa tuloksissa 1950 – luvun merkinneen pakkolaitokselle ”sielullisesti poikkeavien tarkoituksenmukaisen käsittelyn” koventamista. Muutos merkitsi, että pakkolaitokseen saattoi joutua huomattavasti lyhyempiä vankeusrangaistuksia saaneita, kuin aikaisemmin, jolloin tuomitulla tuli olla tietyn mittainen rikollinen ura takanaan ja vähintään kolmen vuoden pituinen tuomio tulossa.

Ketä sitten ovat ne yksilöt joille tämä rangaistus tulisi ”Rikollisuutta vastaan” – lehteen kirjoittaneiden mukaan määrätä ja miksi? Näyttää siltä, että kyseessä on ollut viimesijaisena pidetty konsti ”toivottomille tapauksille” silloin, kun kaikki muut tiet on kuljettu loppuun.

Soine (1954, 5 – 6) kirjoittaa miten myös näiden ”moninkertaisten, parantumattomien” rikoksenuusijoiden taustalla ovat samat synkät lapsuuden ja nuoruuden olosuhteet kuin nuorisorikollisillakin, kierrettä ei ole vain katkaistu ajoissa. Näin heistä on tullut ”tunne-elämältään kovettuneita, ympäristöstään täysin välinpitämättömiä ihmisiä, jotka ajattelevat tulevaisuuttaan varsin lyhyin jännevälein.” Samassa yhteydessä hän myös ilmaisee pitävänsä tällaisten henkilöiden yhteiskunnasta vaikka loppuiäkseen poissulkemisen mahdollistavaa lakia ”suurena kriminaalipoliittisena saavutuksena”, sillä vain pelko näyttää olevan riittävä heihin vaikuttava tekijä. Yhteiskunnan suojelua käytetään perusteluna siis myös tässä yhteydessä.

Soine täsmentää ajatuksiaan myös lehdessä vuonna 1955 julkaistussa, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen kokouksessa pitämässään esitelmässä. Siitä käy mielestäni hyvin ilmi myös käsitys viimesijaisuudesta progressiivijärjestelmässä:

”Ja vihdoin, jos yhteistoimintaa yhteiskunnan kanssa ei synny, on tarjolla pakkolaitos epämääräiseksi ajaksi (...) Yhteiskunnan ja tällaisen henkilön itsensäkin kannalta on parempi, että hänet jatkuvasti häiriötä tuottavana eristetään yhteiskunnasta.”

Soine (1955, 10).

1960- luvun vaihteessa Soine pohtii pakkolaitosta myös lähtökohdista, joiden mukaan se on toimiva ratkaisu silloin kun rikoksenteikijän yksilölliset psyykkiset ominaisuudet estävät kaikenlaisten ulkoapäin tarjottujen vaikutteiden vastaanottamisen. Syy voi olla esimerkiksi vajaa-älyisyys. Tällaiset yksilöt ikään kuin ajautuvat vankiloihin, koska heille ei oikein ole muutakaan huoltopaikkaa, vaikka vankilakasvatuksella ei voitaisi heihin juuri vaikuttaa. (Soine 1961, 12). Soinen (1959, 7 – 8) mukaan esimerkiksi luonteeltaan voimakkaimmin poikkeaville psykopaateille tulisi tarjota muista täysin erilliset laitokset, joissa olisi heitä varten koulutettu erikoishenkilöstö. Tässä Soine pitää esimerkkinä Tanskaa, jossa hoidollinen näkökulma oli tutkimusajankohtanani korostuneempi.

Myös Kauko Lampi kirjoittaa aiheesta 1960 - luvulla yhteneväisesti Soinen aikaisempien ajatusten kanssa. Hän kuvaa menettelyä lähinnä pakon sanelemaksi joissain tilanteissa, mutta korostaa samalla miten se ei pysty korvaamaan nuorten rikoksenteikijöiden kasvatusvajausta ja sosiaalisten olosuhteiden ongelmia, jotka ovat mahdollisesti olleet rikollisuuden taustalla, ja joista lähtien siihen voitaisiin tehokkaimmin vaikuttaa kriminaalihuollollisilla työmuodoilla. Lampi huomio myös rangaistuksen yleisestävän periaatteen:

”Varmaa onkin, että tämä yleisestävä periaate on otettava vakavasti huomioon silloin, kun on kysymys aikuisista ja pitemmälle rikollisuuteen kehittyneistä nuoristakin, joiden kohdalla eristäminen ja siihen liittyvä pakkokasvatus näyttää olevan ainoa keino suojata yhteiskuntaa rikollisuuden aiheuttamilta vaaroilta.”

Lampi (1963, 25 – 26).

Yleisestävän vaikutuksen näkökulma tuodaan jollain tavalla esiin sekä ehdollista rangaistusta ja ehdonalaista vapautta, kuin pakkolaitosrangaistustakin pohdittaessa. Vaikuttaa siltä, että se on näistä yksilöllisyyttä ja rikoksentehtäjän ”parantamista” koskevista keskusteluista huolimatta nähty hyvinkin tärkeänä, ja haluttu ikään kuin pitää mukana niin, ettei sen merkitys pääsisi unohtumaan, vaikka kasvattavaa ja ymmärtävää suhtautumista pidetäänkin tehokkaana ja edistyksellisenä. Liialliseen erityisestävyyden korostamiseen, josta käytetään esimerkkinä etenkin Ruotsia, ole ilmeisimminkään haluttu lähteä mukaan. Tässä mielessä lehtikirjoituksissa tulee näkyväksi se esimerkiksi Anttilan & Törnuddin (1983, 177 – 178) esittämä toteamus miten Suomessa hoitoideologian piirteitä kyllä pidettiin edistyksellisinä, mutta kriminaalipolitiikkamme pysyi silti muuhun Eurooppaan nähden yleisestävyyttä korostavana.

Yleisestävän vaikutuksen puolesta on jo ensimmäisessä ”Rikollisuutta vastaan” – lehdessä vuonna 1953 kirjoittanut lainsäädäntöneuvos, lakitieteen tohtori sekä Vankeusyhdistyksen johtokunnan jäsen Reino Ellilä vuonna. Samassa numerossa siis, jossa käydään muuten hyvin kantaottavaa keskustelua rikollisten ”parantamisesta” parhaana kriminaalipoliittisena toimintatapana, sekä nuorten oloista perusteena heidän rikollisuutensa ymmärtämiselle ja siten ikään kuin hellempään kohteluun ”oikeutuksena”.

Ellilä kirjoittaa, miten ulkomailla, ja etenkin Ruotsissa on viimeaikoina päässyt vallalle näkemys, joka ”haluaa kiistää rangaistusuhalta melkein kaiken merkityksen sekä kieltää rangaistuksen yleisestävän vaikutuksen.” (Ellilä 1953, 23.) Tätä Ruotsin mallia Ellilä kutsuu ”muotisuuntaukseksi”, ja toteaa sen virheen olevan ennen kaikkea siinä, että se ei kohdistuessaan kaiken huomion pelkäänsä rikoksen tekijään muista sitä tosiasiaa, että jos seuraamuksella ei ole yleisestävää vaikutusta, sitä ei voida edes kutsua rangaistukseksi. Yleisestävän vaikutuksen tärkeyttä kirjoittaja perustelee etenkin sillä, että rangaistusuhan olemassaolo muodostaa normaalille ihmiselle psykologisen esteen rikoksen tekemiselle. Hän kirjoittaa, että:

”Oikeudentuntoiselle kansalaiselle rangaistusuhka silmiinpistävällä tavalla syövyttää mieleen, minkä arvon valtiovalta panee säätämänsä kuuliaisuusvelvollisuuden noudattamiselle ja siten entisestään vahvistaa

hänen moraaliaan. Vähemmän moraaliselle luonteelle se taas näytteillepanelee hänen rikoksensa seuraamuksena kärsimyksen, pahan, jonka mielle on tarkoitettu vastamotiivina pitämään hänen taipumuksensa kurissa.”

Soine (1944, 9 – 10; 1955, 6) toteaa sekä yleisestävän että erityisestävän rangaistusvaikutuksen tärkeyden. Myös hän kiinnittää huomiota Ruotsin malliin, ja esittää mielipiteensä siitä, miten Ruotsissa näytetään yritettävän pyrkiä kokonaan pois niin sanotusta ympäristön *sovitusvaatimuksesta*. Soine (1954, 9) mukaan tätä ei saisi missään tapauksessa hävittää suomalaisesta kriminaalipolitiikasta. Hän kuvaa ruotsalaista yhteiskuntaa ”sairaaksi”, ja toteaa, ettei esimerkkiä ole syytä seurata, vaikka meilläkin nuoriin sovelletaan toisenlaista käsittelytapaa kuin aikuisiin rikollisiin. Soine käsitys vaikuttaa olevan, että jokaisen on jollain lailla vastattava teoistaan, vaikka olisikin onnettomien olosuhteiden uhri, mikä tuo mukaan yhteiskunnan ymmärryksen vaatimuksen.

Helasvuo (1969, 50) kirjoittaa miten perinteisesti on ajateltu, että rikoksentekijä ”sovittaa” rikoksensa yhteiskunnalle kärsimällä siitä säädetyn rangaistuksen. Tämä edellyttää sitä, että rikos ja rangaistus on ”mitattu”, niille on määritelty jonkinlainen vakavuusasteikko niin että tietyn asteisesta rikoksesta voidaan säätää tietyn asteinen rangaistus. Helasvuo ei kuitenkaan pidä tätä mitenkään yksinkertaisena, etenkin mitä tulee laadullisesti toisiaan lähellä oleviin rikoksiin. Näistä ongelmista riippumatta olemme kuitenkin tottuneet siihen, että rikoksentekijälle annetaan ”ansionsa mukaan”. Hän myös toteaa, että sovitustajärjestelmällä on hyvin vähän tekemistä tai merkitystä rikoksentekijän parantamisen tai rikollisuuden ennaltaehkäisyn kannalta, joten kriminaalipoliittista motivaatiota sen käyttöön ei voida perustella näillä tekijöillä. Näin ollen kyse saattaa olla enemmänkin aatteesta, joka on juurtunut kulttuuriin niin syväälle, ettei sitä hevin kyseenalaisteta. (Helasvuo 1969, 51 – 52). Mielestäni Helasvuon esittely on mielenkiintoinen, sillä osumalla ajallisesti lähelle tutkimusajankohtaani se voi antaa ehkä jotain viitteitä myös siitä, miksi yleisestävyyys ja siihen liittyvä sovitus on nähty edelleen hyvinkin tärkeänä myös Vankeusyhdistyksen toimijoiden teksteissä. Huomionarvoista on myös, että Helasvuo on toiminut henkilökohtaisesti kriminaalihuoltotyön palveluksessa ennen tutkimusajankohtaani. (Helasvuo 1997.)

Vuotta myöhemmin Soine (1955, 6) pohtii, miten hyvä rangaistusjärjestelmä saa toisaalta kammoamaan rikosta, mutta jos rikos tapahtuu, niin sen tekijä voi rangaistuksen vaikutuksesta muuttua takaisin yhteiskuntakelpoiseksi. Samassa kirjoituksessaan Soine toteaa myös, miten ”kaikki lienevät yksimielisiä” että vapauden menetys toteuttaa parhaiten noita molempia vaatimuksia, jotka rangaistukselle asetetaan. Vapauden menetystä voitiin sitten soveltaa eri tavoin yksilöllisistäkin lähtökohdista.

Yleisestävän vaikutuksen merkitystä ei siis jätetty huomiotta kirjoituksissa, vaikka niissä mielestäni olikin lempeämpien, kriminaalihuoltotyön mahdollistavien ja sitä perustelevien näkemysten painotus. Tämä kuvaus siitä keskustelusta jota käytiin toisaalta yleisestävän vaikutuksen tärkeydestä, toisaalta taas yksilöllisyyden huomioimisesta ja siihen liittyvästä ”kasvatuksesta” ja ”parantamisesta” luo hyvän pohjan tulkinnoille siitä, miten ja millä tavoin eri rikollisryhmiin uskottiin pystyttävän vaikuttamaan tuloksellisimmin. Suomen kriminaalipolitiikan erot muihin pohjoismaihin näkyvät myös näissä ”Rikollisuutta vastaan” – lehdestä luettavissa olevista, Vankeusyhdistyksen piirissä esiintyneistä käsityksistä tehokkaimmasta kriminaalipolitiikasta ja sen keinoista.

4.4 Nuorisovalvonta yhtenä tutkimusajankohdan tärkeimmistä kriminaalihuollon työmuodoista

Nuorisovalvonta oli tutkimusajankohtanani yksi Vankeusyhdistyksen päätoimialueista ja käsitykseni on, että sitä pidettiin merkittävimpänä tapana vaikuttaa nuorten uusintarikollisuuteen. ”Rikollisuutta vastaan” – lehdessä sitä käsiteltiin laajasti. Kirjoittajat olivat yhdistyksen johtokunnan jäseniä sekä valvojina toimivia toimihenkilöitä. Mukana on myös yksi nimenomaan naisten ja tyttöjen valvontaa käsittelevä artikkeli (Sillanpää 1957), mikä on harvinaista tutkimusajankohtani lehdissä. Nuorisovalvontakeskustelu liittyy myös olennaisesti ylempänä esittelemiini käsityksiin tehokkaista rangaistusseuraamuksista, sillä se on yksi niihin olennaisesti liitettävistä kriminaalihuoltotyön muodoista.

Ehdollinen rangaistus nähtiin tärkeänä nuorten kasvatus- ja huoltotyön mahdollistajana silloin, kun sen käyttö katsottiin kyseisen nuoren ominaisuuksien perusteella mahdolliseksi. Tämän toteaa myös Ruokanen (1981, 102) omissa samaa ajankohtaa

kuvaavissa tutkimustuloksissaan yksilöllisten ominaisuuksien selvittämisen tärkeydestä nuorisorangaistusta määrätessä. Hän tosin puhuu nimenomaan vain näistä rangaistusseuraamuksista ilman valvonnan roolia siinä. Omassa aineistossani Ruokasen lainsäädännöllisissä muutoksissa huomioima ”kasvatusperiaate” näkyy eniten kirjoittelussa nuorisovalvonnasta, ymmärrettävästi sillä kyse on kriminaalihuollon toimijoiden teksteistä ja nuorisovalvonta oli sen keskeinen toimialue. Kuitenkin yksilöllisyyden huomioiminen ja nuoren tutkinta näyttäytyy tärkeänä myös nuorisovalvontakysymyksissä. Esimerkiksi Lampi (1957, 22) toteaa, että nuori, joka tulee vapaudessa tapahtuvan kriminaalihuollon kohteeksi, ei ole enää ”tuntematon” suoritetun henkilötutkinnan ansiosta. Lampi katsoo, että henkilötutkinnan pohjalta nuoresta saadaan verrattain täydellinen kuva, jonka pohjalta voidaan tehdä ”oikeansuuntaista huoltotyötä”.

Valvonta nähtiin toimintana, joka voi auttaa kasvattavan ja parantavan vaikutuksen kautta rikoksentekijän takaisin yhteiskunnan jäseneksi. Työn kokonaisvaltaisuus oli olennaista, kuten esimerkiksi Lampi (1956b, 40) toteaa kirjoittamalla, että ”periaatteena on pidettävä että ihmiselämää kokonaisuudessaan on autettava”. Tämän Lampi uskoi olevan mahdollista henkilökohtainen kontaktin ja huollon kautta, minkä avulla voitiin löytää tarkoituksenmukaiset menettelytavat. Myös Anttila (1957) kirjoittaa kokonaisvaltaisuuden merkityksestä kriminaalihuoltotyössä yleensä, mutta etenkin silloin, kun juuri vankilasta vapautunut tulee työntekijän ”huollettavaksi”. Huoltajan tulisi tukea huollettavaa perusasioissa kuten työn, asunnon ja ravinnon saannin mahdollisuuksissa, mutta myös henkisissä ja – ihmissuhdeasioissa sekä esimerkiksi järkevässä rahankäytössä ja siihen liittyvissä käytännön tehtävissä.

Vuonna 1953 kansakoulunopettaja, nuorisovalvoja Estland ”Lante” Saari piti valvonnan onnistumisen tärkeimpinä edellytyksinä valvojan ja valvottavan välille syntyvää luottamuksellista suhdetta, pysyvän ja mieluisan työpaikan löytämistä valvottavalle, ”tukipiirin” muodostumista valvottavan kodin, työpaikan ja valvojan kesken, joustavaa yhteistyön eri tahoihin, sekä alkoholin ja ”huonon, työtä vieroksuvan seuran” karttamista. Olennaisena hän näytti pitävän myös, että valvottava itse käsittää valvonnan olevan hänen parhaakseen niin, että hän löytäisi keinot sopusointuiseen elämiseen yhteiskunnassa sekä erehdysten välttämiseen. Saari toteaa, että ”vankien valvontatyö on kärsivällisyyttä kysyvää ja vastuunalaista, mutta oikein suoritettuna varmasti eräs parhaimpia keinoja rikoksentekijäin yhteiskuntakelpoiseksi kasvamisen tiellä.” (Saari 1953). Tämä usko näkyy

vahvana myös muissa valvontaa käsittelevissä kirjoituksissa. Pohdittavaksi jää, missä määrin nämä myöhemmät kirjoittajat ovat seuranneet Saaren näkemyksiä ”uranuurtajana”.

Tyypillistä tutkimusajankohtani kirjoituksille nuorisovalvonnasta ylipäätään on kuvata sitä ”lähimmäisenrakkauteen perustuvaksi auttamiseksi” sekä kasvatustyöksi, ja valvojan roolia lähimmäiseksi, luotetuksi, huoltajaksi ja kuntouttajaksi. Yleinen näkökulma vaikuttaa olleen myös se, että valvonnan tulisi olla rooliltaan tukevaa ja myönteistä tarkkailun ja kontrolloinnin sijaan. (mm. Anttila 1954b; Seppälä 1956, 1967; Walin 1965).

”Ryhdyttäessä tarkastelemaan otsikossa mainittua suhdetta – valvoja nuorenrikoksentehtävän huoltajana, tulee mieleen ajatus liikennöitsijästä, joka kunnostaa kolarissa vaurioitunutta vaunua liikennekelpoiseksi ja siten jatkuvan tarkkailun, kohentamisen ja korjailemisen avulla yrittää saada sen liikennekelpoisena myös pysymään. Tulos on tietysti riippuvainen ennen kaikkea vaunun laadusta ja kolarin suuruudesta, mutta myöskin siitä kuinka huolellisesti korjaus suoritetaan ja kuinka paljon huomiota jatkuvaan huoltoon kiinnitetään. Ei ole olemassa mitään kaavoja tai käsikirjoja, joita tutkimalla valvoja voisi saada menettelyohjeita huoltotyöhön ryhtyessään. On vain opeteltava tuntemaan valvottava, saavutettava tämänluottamus, löydettävä viat ja heikot kohdat – ja sitten keksittävä ne huoltotoimenpiteet, jotka kussakin tapauksessa ovat parhaat mahdolliset sekä valvottavan että yhteisen edun kannalta katsottuna.”

Seppälä (1956, 31).

Hoitoideologian tarkastelukehiksestä mielenkiintoista valvonnasta käydyssä keskustelussa on sen erityisistä vaikutusta korostavan, yksilöllisen ja kasvatuksellisen luonteen lisäksi myös se, miten muutamissa teksteissä viitataan valvontaan terapeuttisena toimenpiteenä. Walfrid Anttila (1954b, 23) kirjoittaa valvonnasta kasvatustehtävänä, ja mainitsee samassa yhteydessä, miten sosiologian professorit Paul W. Tappa sekä Edwin H. Sutherland nimittävät valvontaa terapeuttiseksi metodiksi. Sutherland (1944, 382) kirjoittaa ehdonalaisen vapauden ja valvonnan ”probation” laajan määritelmän voivan kuulua esimerkiksi seuraavasti: ”Ehdonalainen vapaus on sellaisen tuomitun lainrikkojan status, jolle on annettu vapaus joka riippuu hänen käytöksestään. Järjestely on voimassa tietyn määrätyn ajan, ja siihen liittyy olennaisesti ohjaus, joka auttaa häntä ylläpitämään

moitteetonta käytöstä.” Suherlandin olennainen näkökulma on se, että ehdollista rangaistusta johon ei kuulu valvontaa, ei voida pitää samana asiana sellaisen menettelyn, johon valvonta kuuluu, kanssa. Valvontaan voidaan hänen mukaansa sisällyttää erilaisia tarpeen mukaisia kuntouttavia, avustavia ja hoitavia elementtejä. (Sutherland 1944, 381 – 384). Sutherland (1944, 392) puhuu myös valvojan hankalaista tehtävästä valvottavan diagnosoimisessa, sillä valvojalla ei useinkaan ole tietoa sellaisista psyykkisistä ominaisuuksista kuin psykopatia, temperamentti tai asenteet. Valvojan olisi kuitenkin selvitettävä tällaisten ominaisuuksien vaikeuden aste. Amerikkalainen Sutherland on viittausten perusteella ollut tunnettu Vankeusyhdistyksen toimijoiden piirissä yhtenä kansainvälisenä kriminologisia kysymyksiä pohtineena sosiologina. Näin ollen on mahdollista, että hänen kirjoituksillaan on ollut saattanut vaikutusta yhdistyksen toimijoiden näkemyksiin ainakin mielipidetasolla.

Tutkimusajankohtani edetessä psykologisoiva ajattelu näkyy lehtikirjoituksissa yhä enemmän. Kauko Lampea tutkimusajankohtani jälkeen yhdistyksen toiminnanjohtajaksi seurannut Hannes Walin (1965) kirjoittaa artikkelissaan ”Sosiaaliterapeuttisesta valvonnasta” siitä, miten valvontaan sisältyy monia sosiaalihuollollisia piirteitä. Walinin mukaan vain kaikista ”sosiaalisimmat” valvottavat voidaan jättää lyhyiden tapaamisten kontrolli- ja opetussisältöjen varaan. Vaikeimmin ”häiriintyneiden” valvontaa Walin kuvaa mieluiten sosiaaliterapeuttiseksi, tai ainakin sellaista sen hänen mukaansa tulisi olla. Ongelmana olivat tuolloin kuitenkin etenkin valvojien kouluttamattomuus sekä valvontajärjestelmän liian pienet resurssit. (Walini 1965, 21 – 22). Sosiaaliterapeuttisen valvonnan tärkeimmiksi piirteiksi Walin kuvaa ensinnäkin valvojan roolin ei viranomaisena, vaan lähimmäisenä ja auttajana. Aikaisempien tekstien mukaan myös tässä korostetaan yhteistyötä valvottavan perheen kanssa. Lisäksi valvojan tulisi voida olla yhteydessä myös psykologian tai psykiatrian asiantuntijoihin. Keskeisimmäksi työmuodoksi Walin nimeää ”terapeuttisen keskustelun”, jonka aikana ”valvottava kohdistaa valvojaan erilaisia tunteita ja odotuksia.” Tällaisessa tilanteessa valvoja toimii siis selkeästi terapeuttina.

Myös Seppälä (1967, 212 – 213) kirjoittaa valvonnasta kuntouttavana ja terapeuttisena työnä lainaten hakasulkeissa olevan tekstin osalta psykologi Antti Tammisen teosta ”psykiatrinen kuntoutus” (1967):

”Valvonta on kuntouttamista. Se on toimintaa, jonka avulla pyritään lisäämään vaurioituneen ihmisen yhteiskuntakelpoisuutta. Valvojan suhde valvottavaan on kuntouttajan suhde kuntoutettavaan (...) [Tällöin on kysymyksessä niin sanottu empaattinen suhtautuminen, joka on olennaista alan oikealle ammatilliselle asennoitumiselle; toisen henkilön mielentilan ymmärtämistä silti itse kokematta samoja tunteita. Sympatiat ja antipatiat on siirretty syrjään, sijalla on objektiivinen puolueettomuus, joka ei suinkaan ole sama kuin ulkokohtainen. Kuntouttaja on otteissaan määrätietoinen, hän pitää ohjat käsissään ja on tarvittaessa tiukka ja vaativa, mutta silti on mahdollista säilyttää välitön, luonnollinen käytös, lämmin, inhimillinen kiinnostus kuntoutettavaa kohtaan. Tuomitsevan, moralisoivan tai rankaisevan asenteen tilalla on pyrkimys toisen ymmärtämiseen sellaisenaan kun hän on. Täältä pohjalta kasvaa terapeutin suhde kuntoutettavaan].”

Nuorisovalvonnasta esitettyjen käsitysten pohjalta on mahdollista tulkita, että sitä on pidetty yhtenä tehokkaimmista vaikutusmahdollisuuksista nuorten uusintarikollisuuden estämisessä ja sitä kautta rikollisuuteen vaikuttamisessa. Se myös vaikuttaa olleen Vankeusyhdistyksen työalueista henkilötutkintojen ohella se, johon hoitoideologia on vaikuttanut eniten.

Edellä esitetyn valossa näyttää siltä, että ”psykiatrinen” tai ”terapeutin” näkemys tehokkaaseen valvontatyöhön alkoi herättää Vankeusyhdistyksen piirissä enemmän kiinnostusta tutkimusajankohtani loppupuolella. Tähän liittyi myös selkeä tarve valvojien ammatillisuudesta ja kouluttamisesta väestön kasvaessa, joka tarkoitti enemmän nuoria ja enemmän tarvetta nuorten rikoksentekijöiden huollolle. Myös yhteiskunnallisten muutosten, kuten sosiaalihuollon kehittymisen sekä 1940 – luvun lakimuutosten tunnistettiin olevan osaltaan sen taustalla, että nuorisovalvonnan työkenttään kohdistui entistä enemmän painetta. Taloudelliset resurssit olivat toivottujen valvontajärjestelmän tehostamisen sekä valvojien kouluttamisen esteenä. Valvojia pyrittiin kuitenkin rekrytoimaan ammattiryhmistä joilla nähtiin mahdollisesti olevan osaamista vastaavanlaisesta työstä, kuten sosiaalityöntekijöistä, nuorisotyöntekijöistä, sekä eri nuorisojärjestöjen piiristä. (esim. Lampi 1961, 22 – 23; 1962, 24 – 25). Tarve alan systemaattiselle koulutukselle ja tutkimukselle oli myös tunnistettu ja siitä keskusteltiin

(esim. Soine 1957.) Näin ollen voi olla mahdollista, että terapeutisuus ja psykologisuus nähtiin vaihtoehtoina pyrittäessä tehokkaampaan ja ammatillisempaan työhön.

Melaranta (2003, 26) toteaa, ettei Vankeusyhdistyksen historiassa ole selkeästi nähtävissä erityistä ”psykiatrisoitumisen” vaihetta. Oma näkemykseni on, että nämä keskustelut ovat olleet lähinnä mielipidetasolla vaikuttavia, kuten Anttila ja Törnudd (1983, 177) toteavat asian olleen myös yksilöllisten rangaistusten ja muiden hoitoideologisten näkemysten kohdalla. Tämä keskustelu näyttäisi olleen vilkkainta juuri mitä tulee nuorisovalvontaan, niin että artikkeleissa pohditaan valvonnan kehittämistä psykiatriseen suuntaan, tai perustellaan sen roolia terapeutisena. Tämä on ymmärrettävää sikäli, että nuorisovalvonnan mahdollisti laki nuorista rikoksentekeijöistä, joka on ollut ehkä selkein hoitoideologian vaikuttama lainsäädännöllinen uudistus Suomessa (Anttila & Törnudd 1983, 177 – 178.) Mahdollinen vaikutus on ollut myös kansainvälisellä vertailulla; ulkomaiden psykiatrisemmat mallit nähtiin edistyksellisinä ja tavoiteltavina.

Näkökulman kriminaalihuollon ”psykologisoitumiselle”, etenkin ajatuksille sen tehokkuudesta rikollisten kuntouttamispyrkimyksissä antaa sen vertaaminen muun sosiaalityön vastaavaan kehitykseen. Tämä on mielenkiintoista etenkin edellä esittämäni ammatillisuuspyrkimys – argumentin valossa. Satkan (1997, 28) mukaan 1940 – luvulla sodan jälkeisinä vuosina psykologisoiminen oli yksi yritys tehdä sosiaalityöstä tieteellistä. Myös Toikko (2001) on kirjoittanut sosiaalityön psykologisoitumisesta. Hän on tutkinut Amerikassa 1900- luvun alusta asti vaikuttanutta ja pian johtavaksi työtavaksi muodostunutta casework- traditiota sekä sen vaikutusta ja näkyvyyttä suomalaisen sosiaalityön kehityksessä. Suomessa tapauskohtaisen sosiaalityön synty voidaan ajoittaa alkamaan toisen maailmansodan jälkeen. Psykologisoitumista sivuttiin keskustelussa caseworkista 1940- luvun lopulla. Tämä näkyi esimerkiksi perhehuolloksi kutsuttuna menetelmänä, jonka tarkoitus oli ”huoltotyön suorittaminen perhekohtaisesti”. Esille tuli myös, miten suomalainen sosiaalihuolto kaipasi ”huollettavien psykologisen käsittelyn syventämistä”. Yhteistä näille oli, että molemmat painottivat yksilökohtaista avuntarpeen arviointia sekä ei- materiaalista apua. Nähtävissä oli myös pyrkimyksiä määritellä sosiaalityöstä psykoterapeuttinen ammattikunta. Psykologia ja psykoterapia lääketieteellisine yhteyksineen olivat siis toimineet keinoina tieteellistä sosiaalityötä, jonka alalla oli vahva tarve ammatillistumiseen ja tietoperustan löytämiseen. (Satka 1997; 1995.) Vastaavaa voidaan ehkä ajatella myös kriminaalihuoltotyön näkökulmasta.

Vankeusyhdistyksen toimijoille oli tärkeää ammatillisuus ja yleisön hyväksyntä, sekä yleinen määrittelemine: mitä työ on ja millaista osaamista se vaatii niin että tavoitteeseen, rikollisuuteen vaikuttamiseen, päästäisiin parhaiten. Esimerkiksi valvontatyölle yhtenä vaihtoehtona tarjoiitiin terapeuttisuutta työn määrittäjänä.

4.5 Työ – kaidalla tiellä pitäjä

Huhtala (1984, 85 – 86) toteaa nuorisovalvonnan kasvaessa yhdistyksen laajimmaksi toiminta-alueeksi aikuisten rikoksenteijöiden jälkihuollon jääneen vähemmälle huomiolle. ”Rikollisuutta vastaan” – lehden kirjoituksissa tämä näkyy jo siinä, että kirjoittelun keskiössä olivat nuoret, nuorten ongelmat sekä nuoret rikoksenteijät. Muuhun jälkihuoltoon liittyvä keskustelu kiteytyy lehdissä lähinnä Vankeusyhdistyksen nuorisovalvonnan ohella suurimpaan jälkihuollon työalaa, työhuoltoon ja sen yhteen erityisen suureen osaan, työleireihin. Työhuoltotoiminnalla käsitettiin lähinnä Vankeusyhdistyksen tarjoamaa apua vapautuneille työnvälityksen muodossa, sekä työleiritoimintaa, jonka merkitys taas oli tarjota sellainen ympäristö ehdonalaisesti vapautuneille, jossa heille on ”kaidalla tiellä pysymistä” tukeva ympäristö sekä mahdollisuus tienata elantonsa. Nuorisovalvonnassa työpaikan hankkimisessa avustaminen oli yksi valvojan keskeisistä tehtävistä. (Ks. tästä esim. Anttila 1954a, 28 – 32; Lampi 1953, 50 – 55; Lehtinen 1965, 44 – 47.) Myös vapautuvien vankien asunto-olot saavat jonkun verran huomiota.

Työhuoltotoimintaa käsittelevistä kirjoituksista on mahdollista tulkita sen merkityksen olleen hyvin tärkeä ja tehokkaaksi koettu kriminaalipoliittinen menettelytapa. Tämän taustalla on nähtävissä ensinnäkin usko työn merkitykseen yksilön elämälle, ja toisaalta yhteiskunnan velvollisuus järjestää työtä sitä haluavalle. Samoja lähtökohtia on mahdollista nähdä käytettäneen myös Vankeusyhdistyksen tällä saralla tekemän työn perusteluna. Anttila (1954a, 28) kirjoittaa:

”Yhteiskunnan velvollisuudeksi on siis asetettu työpaikan hankkiminen vapautuvalle vangille, ja tässä kuten muussakin vankien jälkihuollossa, on Vankeusyhdistys tarjonnut auttavan kätensä viranomaisille, joten nykyään oleellinen osa työnvälityksestä vangeille, milloin vanki ei itse tahi omaistensa

kautta pysty sellaista järjestämään, tapahtuu yhdistyksen kautta. Yhdistyksen sääntöjen 2 §:n mukaan Vankeusyhdistyksen tarkoituksena on huoltaa rikoslain kanssa ristiriitaan joutuneita varjellakseen heitä rikoksia uusimasta. Tämän mukaisesti onkin työhuollolla keskeinen asema yhdistyksen vankien jälkihuoltotoiminnassa, ja siinä mielessä yhdistys sääntöjensä 3 §:n mukaisesti hankkii myös työmahdollisuuksia. Tällaisessa työhuollossa on lähdettävä siitä, että vapautuvalla vangilla on oikeus saada työtä, että myöskin velvollisuus tehdä työtä elättääkseen itsensä ja huollettavansa. Vastaavasti on yhteiskunnan velvollisuus antaa työtä sitä haluavalle ja työhön kykenevälle vapautuvalle vangille. Vankiloista jatkuvasti vapautuvan työvoiman suuruutta ja käyttömahdollisuuksia ei ole aliarvioitava, varsinkin kun vielä otetaan huomioon, että työ riittävine ansiotuloineen on paras keino rikollisuuden vastustamisessa.”

Anttila (1954a, 29) toteaa, että usein rikoksenteekijöiden sijoittumisessa työelämään on kuitenkin ongelmia, sillä useinkaan entinen työnantaja, jos sellaista on edes ollut, ei ole valmis ottamaan vapautunutta takaisin töihin. Ongelmana voi hänen mukaansa olla myös se, ettei vapautuneella ole muutenkaan asuntoa tai paikkaa mihin mennä, ja myös kaikki tarvittavat vaatteet, työkalut ynnä muut sellaiset puuttuvat. Työleiri voi olla näin ollen vastaus vapautuvien ”työtarpeen turvaamiseen”. Pastori Jouni Apajalahti (1953) tarkastelee samaa vankilasta vapautuvien työllistymisen ongelmaa kriminaalihuollon ja kunnan yhteistyön näkökulmasta. Apajalahden (1953, 53) mukaan työn saaminen vapautuneelle kuntalaiselle on todettu useassa kunnassa kriminaalihuollon ”ehkä vaikeimmin ratkaistavaksi kysymykseksi.” Etenkin ongelma oli tunnistettu pienissä kunnissa, joissa työtä ei muutenkaan ole paljoa, ja joissa asianomainen vapautunut tunnetaan hyvin ja ennakkoluulot voivat vaikuttaa työnsaantiin. Kunnat ovat tässä saaneet apua Vankeusyhdistykseltä, jolla on jo valmiiksi solmitut suhteet useisiin isompiin työnantajiiin. Sijoitusta työleireillä Apajalahti kuvaa tarkoituksenmukaiseksi silloin, jos muuta työpaikkaa ei työnvälityksen kautta saada järjestymään. Leirien positiivisena puolena myös hän kuvaa sen, että leiriläinen pystyy ottamaan vastuuta perheestään täyttämällä huoltovelvollisuutensa, sekä pysyttelemään erossa alkoholista.

Lampi (1953c, 50 – 55) kirjoittaa työleireistä progressiiviseen rangaistusjärjestelmään oleellisesti kuuluvan rikollihuollon näkökulmasta, ja toteaa, että ”progressiivisten

rangaistusten viimeisen asteen, ehdonalaisen vapauttamisen jälkeen tapahtuva huolto on rikospoliittisesti ratkaiseva ja rikollisuuden vastustamistyössä mitä kauaskantoisin.” Työhuolto ja etenkin työleirit hän kuvaa vastauksena niille ongelmille, joita vapautunut voi kohdata tarjoamalla tilaisuuden säännöllistä elämää tukevan ympäristön ja mahdollisuuden omiin tuloihin:

”Vapautuneen menestymisen ensimmäisenä ehtona on omakohtainen, kestävä pyrkimys rehelliseen ja säännölliseen elämään, mutta hyväkin yritys saattaa sortua uudesti luotavan vapaan elämän alkuvaikeuksissa. Tämä sitäkin suuremmalla syyllä, kun ympäristö kovin usein vieroksuu, jopa painaa vapautunutta hänen ponnistellessaan kunnialliseen elämään.”

(Lampi 1953c, 50.)

”Työleiritoiminta perustuu säännöllisen elämän ja säännöllisen työnteon vaatimukselle. Saadessaan työstään käyvän palkkatason mukaisen täyden palkan ja viettäessään raitista ja tervettä elämää, joutuu leiriläinen ennen pitkää toteamaan taloudellisen elämänsä kohentumisen.”

(Lampi 1953c, 52.)

Hoitoideologia näkyy työhuolto- kirjoittelussa lähinnä siinä, miten sitäkin perustellaan rangaistuksen erityisestävään tehtävään kuuluvalla rikollisen yhteiskuntakelpoiseksi auttamisella tai ”parantamisella” ja sillä, miten tällainen tavoite itse asiassa suojelee parhaiten myös yhteiskuntaa. Työleirit olivat myös osa yksilöllisiä rangaistusseuraamuksia. (ks. esim. Lampi 1953c, 51 ja Soine 1955a, 5). Soine (1955a, 11) tuo kuitenkin esiin myös yleisestävän vaikutuksen tärkeyden työleiritoiminnassa:

”Rangaistuksen yleisestävyyden ja menettelyn varmistamisen vuoksi on kuitenkin välttämätöntä, että elämää näissä uusissa laitoksissa ohjataan kiinteästi ja johdonmukaisesti tehtävään erityisesti valitun ja kouliintuneen henkilökunnan toimesta.”

Tästä voi ehkä päätellä Soineen ajattelleen, että yleisestävä vaikutus tulisi säilyttää kurin ja valvonnan tehokkuudella, josta hän mainitsee vielä erikseen sivulla 9. Jos tiukkoja sääntöjä ei noudata, seurauksena saattoi olla ehdonalaisen vapauden ja työleiripaikan menetys.

Tutkimusajankohtani loppupuolella julkaistuissa kirjoituksissa työleiritoiminnasta oli saatu jo enemmän kokemusta. Vuonna 1965 leiritoiminta, joka oli siis aloitettu kokeilutyömaina 1949, oli ollut keskeinen yhdistyksen työskä jo 16 vuotta. Tuolloin taloudellinen tilanne oli myös jo ehtinyt vaatia toiminnan supistamista; vuodesta 1964 käytössä oli enää kaksi leiriä. (mm. Lampi 1965, 19; Huhtala 1984). Tämä hyvin valitettavana koettu asiantila ei kuitenkaan näytä vaikuttaneet uskoon työleiritoiminnan tarpeellisuudesta ja sen toimivuudesta rikollisuuteen vaikuttamisessa. Lampi (1965, 19) kuvaa työleiritoimintaa ”työksi, jossa yhdistyy ihanteellisella tavalla vankilasta vapautuvien auttamistyö ja yhteiskunnan vastuu jäsenistään tuottavan työn tekijöinä.”

5. TULOSTEN TARKASTELUA

Olen tässä tutkimuksessani pyrkinyt tutkimaan niitä käsityksiä rikollisuuteen vaikuttamisesta, joita Vankeusyhdistyksen julkaisemassa ”Rikollisuutta vastaan” – lehdessä on esitetty aikavälillä 1953 – 1967. Kyseessä ovat pääosin yhdistyksen toimijoiden kirjoitukset. Olen ollut kiinnostunut näistä käsityksistä kyseisen ajankohdan yhteiskunnallisessa ja etenkin kriminaalipoliittisessa viitekehyksessä ja pyrkinyt tulkitsemaan, miten se näkyy ja vaikuttaa teksteissä esitetyissä ajatuksissa. Lisäksi minua ovat kiinnostaneet myös näiden käsitysten ja kannanottojen perustelut.

Kriminaalihuollon toimijoiden lehtikirjoituksissa lapset ja nuoret ovat niin rikollisuuden ennaltaehkäisyyn kuin kriminaalipoliittisten vaikuttamisyritysten keskiössä. Tästä johtuen myös lastensuojelu ja nuorisohuolto on nähty tärkeiksi toimijoiksi rikollisuuden vastustamistyössä. Niillä on katsottu olevan kriminaalipoliittista merkitystä. Näin ollen tutkimustehtävässä hahmottelemani jako ennaltaehkäisyyn ja kriminaalipoliittiseen vaikuttamiseen onkin vain lähinnä kysymyksenasettelua selventävä: Ennaltaehkäisy on kriminaalipoliittista vaikuttamista, ja silloin ennaltaehkäisevät tahot suorittavat osaltaan myös kriminaalipoliittista tehtävää. Kyseessä voidaan nähdä olevan ikään kuin kriminaalipoliittikan käsitteen laajempi ymmärtäminen.

Rikollisuuden ennaltaehkäisyyn liittyvää keskustelua käytiin lehdissä paljon, ja lähes poikkeuksetta se liittyi lasten ja nuorten olosuhteisiin. Ennaltaehkäisyssä, niin kuin myöhemmässäkin rikollisuuteen vaikuttamisessa ja sen vastustamistyössä tärkeänä pidettiin *rikollisuuden syiden tunnistamista*. Syiden ollessa tiedossa myös ehkäisevät tai vastatoimet osattaisiin kohdistaa oikein. Tyypillistä syiden pohdinnassa olivat käsitykset siitä, että ne ovat lähes poikkeuksetta lapsuuden ja nuoruuden kehitykseen ja sen olosuhteisiin liittyviä. Muutamissa kirjoituksissa tuotiin myös esille niin sanottu sukurasitus, periytyvät luonteelliset ominaisuudet, jotka altistavat rikollisuudelle. Ympäristötekijöiden vaikutus nähtiin kuitenkin huomattavasti tärkeämpänä. Kehnot kasvuolot voisivat vahvistaa näitä olemassa olevia ”rakenteellisia poikkeavuuksia”, ja ne myös oleellisesti määrittivät kasvavan nuoren kannalta nähdäkseni merkityksellisenä pidettyä ympäristöä, ikätovereita sekä mahdollisuuksia kehittäviin ja oikeansuuntaisen kasvun kannalta tärkeiksi kuvattuihin ohjattuihin ja kurinalaisiin harrastusmahdollisuuksiin. Näistä lähtökohdista tehokkaimman rikollisuuden

vastustamistyön katsottiin lähtevän näihin sosiaalisiin olosuhteisiin vaikuttamisesta ennaltaehkäisevästi.

Keskustelu jatkuu suunnaltaan hyvin samanlaisena, kun käsiteltiin jo rikoksentekijöitä ja oikeanlaisia reaktiomuotoja. Nuorten olosuhteet ja niiden selvittäminen näyttäytyivät hyvin olennaisina. Erilaiset esitutkimusmuodot, kuten henkilötutkinta tai vankilapsykiatrisen tutkimus tähtäsivät siihen, että nuoresta saataisiin mahdollisimman paljon tietoa tarkoituksenmukaisimman, yksilöllisen seuraamuksen valitsemiseksi. Toisaalta niillä oli myös rooli siinä, miten kyseisen nuoren kohdalla rikollinen toiminta voitaisiin tehdä ymmärrettävämmäksi. Jos oli selkeästi nähtävissä, että sosiaaliset olosuhteet ovat vaikuttaneet nuoren rikollisuuteen, katsantokanta vaikutti olevan se, että yhteiskunnan on kannettava osavastuunsa tarjoamalle nuorelle palveluja, jotka voivat mahdollistaa hänen elämänsä jatkumisen sen jäsenenä. Tästä löytyy osin myös perustelu esitetyille näkemyksille tällaisen työn puolesta.

Tutkimusajankohtana vaikuttaneen kriminaalipoliittisen hoitoideologian vaikutus aikalaisten toimijoiden käsityksiin keskustelussa rikoksen syiden selvittelystä sekä tekijän tutkimisesta on mielestäni selkeä. Huomio kiinnitettiin *tekijään* itse *teon* sijaan. Kyseessä oli vahva erityisestävyyden korostus; tuloksiin uskottiin päästävän tarjoamalla yksilön ominaisuuksien mukaan ”räätälöity” seuraamus ja huolto. Tällä ajattelutavalla on ollut mahdollisesti yhteys myös siihen, että rikollisuuden syytutkimusta pidettiin tärkeänä laajemmaltikin. Henkilötutkinnoista saatavaa aineistoa pidettiin arvokkaana myös tästä syystä; hyödyttämässä kriminologista syytutkimusta. Patrik Törnuddin (1969, 128 - 129) mukaan ”rikollisuuden syiden etsimiseksi” nimetty tutkimusfilosofia on käyttänyt mallinaan lääketiedettä ja luonnontieteitä, koska on oletettu, että rikollisuudella olisi vastaavanlaisesti kiinteät ja havaittavat sekä poistettavissa olevat syyt. Tämä on johtanut osittain tiedostamattomaan oletukseen siitä, että näiden syiden löytäminen johtaisi jonkin uuden ja mullistavan esiintuloon rikollisuuden selittämisen kentällä. Näkemys liittyi olennaisesti hoitoideologian aikakauteen, ja alkoi kohdata kritiikkiä etenkin 1960-luvun lopulla rangaistusjärjestelmän reformin myötä (mm. Anttila 1975; Foucault 1980; Garland 2001.) Törnudd kutsuukin vuonna 1969 kirjoittamassaan artikkelissa syytutkimusta ”kriminologian umpikujaksi.” (Törnudd 1969.)

Nuorten rikoksenteekijöiden kohdalla korostuivat kasvatukselliset ja huollolliset reaktiomuodot. Tutkimustehtäväni kannalta tärkeä havainto on se, että tätä suhtautumista pyrittiin perustelemaan tehokkaana ja tarkoituksenmukaisena mitä tulee myös rikollisuuteen vaikuttamiseen ylipäätään. Vankilan ei katsottu voivan ”parantaa” nuorta, vaan ennemminkin päinvastoin. Siihen tarvittiin kasvatuksellisia ja kuntouttavia keinoja. Nuorten katsottiin olevan ”otollista maaperää” kriminaalihuollolliselle kasvatukselle. Nuorisovalvonnan katsottiin olevan myös ”kuntoutusta” ja valvojan nuoren ”huoltaja” ja ”kuntouttaja”. Tietämyksen kuntoutuksesta ammatillisena toimintana voidaan nähdä kasvaneen tutkimusajankohtani aikana niin, että 1960 – luvun alussa puhuttiin jo valvonnasta terapeuttisena toimintana. Tuolloin alkoi tulla enemmän esille myös tarve valvojien ja ylipäätään kriminaalihuollon toimijoiden asianmukaisesta koulutuksesta ja ammattitaidosta menestyksekkään työn edellytyksenä. Yhdistyksen kansainväliset yhteydet kasvoivat ja tietoa siitä, miten työtä hoidetaan muualla, saatiin yhä enemmän. Tätä on mahdollista tulkita työn ammatillistamispyrkimysten näkökulmasta, jonka välineinä psykologisoimista ja lääketieteellistämistä on pyritty käyttämään sosiaalityön kentällä laajemminkin (Toikko 2001.) Terapeuttisuus ja lääketieteellisyys olivat toisaalta myös sellaisia hoitoideologiaan olennaisesti liitettyjä pyrkimyksiä, joita pidettiin lehtikirjoituksissa edistyksellisinä, mutta joita resurssien puuttuessa ei päästy enemmässä määrin toteuttamaan. Saman toteavan myös esimerkiksi Anttila ja Törnudd (1983, 173 - 178) kirjoittaessaan hoitoideologian vaikutuksesta Suomessa yleisesti.

Lehtikirjoituksissa esiintyneet näkemykset kääntyivät kuitenkin lähes vastakkaisiksi, rangaistuksen yleisestävää vaikutusta ja pakkorangaistuksia korostaviksi silloin, kun keskustelun ja kannanottojen kohteena olivat rikoksenuusijat. Tätä piirrettä voidaan tulkita toisaalta hoitoideologisena, toisaalta ikään kuin klassismin jäänteinä. Tarkoituksenmukaisimpana kriminaalipoliittisena keinona vaarallisina pidettyjen, aikuisten rikoksenuusijoiden kohdalla pidettiin useissa kirjoituksissa pakkolaitokseen eristämistä, ja sitä koskevan lain koveneminen vuonna 1953 nähtiin hyvänä asiana. Tällöin taustalla on nähty olevan rikoksenteekijän ”paatuneisuus”, siinä määrin vakavaksi kehittynyt luonteellinen poikkeavuus, ettei kriminaalihuollon kasvatuksellisilla keinoilla enää olisi mahdollisuutta vaikuttaa kyseiseen henkilöön. Pakkolaitosrangaistus nähtiin osaltaan myös rangaistuksen yleisestävää vaikutusta ylläpitävänä. Sillä nähtiin olevan pelotevaikutus, jonka uskottiin vaikuttavan kokonaisrikollisuuteen niin ikään ehkäisemällä rikoksen

uusintaa. Yleisestävää vaikutusta ei muutenkaan haluttu väheksyä, eikä seurata ulkomaiden esimerkkiä liiallisena pidettyyn erityisestävyyden korostukseen.

Tärkeimpinä käytettyinä perusteluina niin näkemyksille yksilöllisistä rangaistusseuraamuksista, yleisestävän vaikutuksen tärkeydestä kuin seuraamukseen liitettävän kriminaalihuoltotyön tarjoamasta huollosta ja kasvatuksesta ovat näyttäytyneet *yksilön oma paras* sekä *yhteiskunnan suojele*. Yksilön oman parhaan näkökulma korostuu etenkin keskustelussa nuorista. Rikokseen sortunut nuori on ollut huonon ympäristön vaikutuksen alaisena, eikä voi käsittää, miten suurta harmia hän toiminnallaan tuottaa ennen kaikkea itselleen. Tämä toimii perusteluna kasvatuksellisten seuraamusten ja nuoren auttamisen puolesta. Toisaalta myös pakkorangaistuksen ja yhteiskunnasta eristämisen perusteena käytettiin samaa argumenttia, miten se voi olla yksilön oman edun mukaista tapauksissa joissa yksilö ei kerta kaikkiaan sopeudu yhteisöön ja aiheuttaa siinä eläessään vain harmia niin itselleen kuin muille.

Rikollinen nähtiin siis omaa parastaan ymmärtämättömänä. Tämä ikään kuin itsestään antoi oikeutuksen sille, että hänen toimintaansa puututtiin ja häntä pyrittiin ohjaamaan suuntaan, joka puuttujien näkökulmasta olisi suotuisin myös hänelle itselleen. Brittiläisen Peter Raynorin (1985) mukaan yksilön kykenemättömyys oman parhaansa mukaisesti ratkaisuihin onkin yksi keskeisistä argumenteista, jolla sosiaalityön interventioita on perusteltu. Yhtenä näkökulmana on käytetty niin sanottua vanhempi – lapsi – asetelmaa, jossa yhteiskunnan harjoittama sosiaalinen kontrolli nähdään tarpeellisena silloin kun vanhempien luonnollinen rooli kontrolloijana on pettänyt tai ei ole ollut riittävää. Raynor puhuu tekstissään sosiaalityöstä yleensä, mutta kiinnittää erityistä huomiota kriminaalihuoltoon, jossa kontrolli ja puuttuminen ovat vahvasti ja poikkeuksetta läsnä. (Raynor 1985, 110). Tällainen suhtautuminen rikolliseen oikeuttaa kontrollin, ja antaa samalla syyn myös auttamiselle. Raynorin esittelemä oikeutuksen näkemys on hyvin kuvaava mitä tulee tulkintoihini tästä suomalaisesta 1950- ja 1960- lukujen aineistosta. Kriminaalihuollon työntekijöitä, etenkin mitä tulee valvontatyöhön, kuvataan teksteissä usein ”huoltajina” ja työtä ”kasvatustyönä”. Mielenkiintoista on myös pohtia, miten ilmitullut vahva huoli nuorten kotioloista ja kasvuympäristöistä vaikuttaa tämän ajattelutavan pohjalla. Kuten Raynor (1985) ehdottaa, kontrolli ja huoltotyö voivat tulla ikään kuin paikkaamaan tai korjaamaan sitä, minkä kotikasvatus tai aikaisemmat sosiaaliset olosuhteet ovat saaneet menemään pieleen. Tällainen ”paikkaus” tai kuten

aineistossa esiintyvässä terminologiassa useammin mainitaan, ”parantaminen” on myös tehokkainta rikollisuuden vastustamistyötä.

Sosiaalinen kontrolli ja toisaalta auttaminen sekä näiden yhteensopivuus ovat kiistämättä yksi kriminaalihuollon ikuisuuskeskustelusta. (esim. Raynor 1985.) Tutkimustehtävääni ajatellen keskustelu kontrollista ja sen roolista kriminaalihoitotyössä liittyy tarkimmin työn oikeutukseen ja perusteluihin, siihen, millaisia syitä annetaan esitettyjen rikollisuuteen vaikuttamiseen liittyvien käsitysten tueksi. Olin ajatellut, että varmasti huollon ja kontrollin asetelmakin olisi tässä lehtiartikkeleissa käydyssä keskustelussa jotenkin esillä. Tätä vastakkainasettelua ei kuitenkaan yllätyksekseni juuri käsitelty. Nuorisovalvontaan liitettiin kyllä ajatuksia, miten sen tulisi olla ensisijaisesti tukevaa ja auttavaa toimintaa kontrollin ja valvonnan sijaan. Välttämättömän mukana tulevan valvonnan aspektia ei kuitenkaan pohdittu suhteessa tähän näkökulmaan auttamistyöstä. Tämä selittyy ehkä sillä, että tutkimusjankohdani on tätä keskustelua ajatellen vielä melko aikainen. Kriminaalipolitiikan, etenkin hoitoideologisen suuntauksen kritiikki sekä kriminaalihoitotyön ongelmat alkoivat nousta enemmän julkisen keskustelun aiheiksi vasta tutkimusajankohdani lopulla. Esimerkiksi Karjalaisen (1989) tutkimuksessa teema on jo hyvin keskeinen. Sitä sivuaa myös Tarvainen (2005) huomioissaan uusklassismin vaikutuksesta kriminaalihoitotyöhön sekä sen roolin muuttumista yhä enemmän kohti rangaistusjärjestelmän toimijaa 1970-luvulta lähtien.

Toisena tyypillisenä perusteluna näyttäytyi näkemys siitä, että rikollisen ”parantaminen”, hänen kasvattamisensa tai auttamisensa pois rikollisuudesta suojelee parhaiten myös yhteiskuntaa. Yhteiskunnan kannalta nähtiin tavoiteltavampana pyrkiä saattamaan sen hairahtunut jäsen takaisin yhteiskuntakelpoiseksi, sen sijaan että tällainen yksilö jätettäisiin oman onnensa nojaan vankilaan, jossa hänen tilansa ei ainakaan paranisi. Tutkimusajankohdani näkemys on ollut varsin uusi, sillä teksteissä mainitaan usein, miten kansalaisten suhtautuminen ja yleinen mielipide rikoksentekijöiden tarkoituksenmukaisesta kohtelusta on jyrkkä. Näin ollen onkin mahdollista, että ”Rikollisuutta vastaan” – lehden kirjoittajat ovat kokeneet erityistä tarvetta perustella etenkin sellaisia käsityksiä, jotka puoltavat lempeämmän ja kasvatuksellisuuteen tähtäävän kriminaalipolitiikan käyttöä sekä kriminaalihoitotyötä. Rikollisten kuntouttaminen tehokkaimpana konstina suojata yhteiskuntaa pohjasi yksilön uusintarikollisuuden ehkäisemiseen. Kovien rangaistusten pelottavan vaikutuksen taas on ajateltu estävän

rikoksia viime kädessä siksi, ettei niitä uskallettaisi tehdä rangaistusten pelossa. Näin nämä toimivat myös yhdessä: ehdollisesti tuomittu tai ehdonalaisesti vapautettu pyrittiin parantamaan rikollisuudesta, mutta hänelle oli myös uhkana ja pelotteena pakkolaitos siinä tapauksessa, että rikollinen tie kutsuisi jälleen.

Tärkeä huomio on myös säännöllisen ja jopa kurinalaisen toiminnan merkityksellisyys käsityksissä niin rikollisuuden ennaltaehkäisystä kuin siihen vaikuttamisessakin. Nuorten ohjatut harrastusmahdollisuudet saivat merkittävän sijan etenkin keskustelussa ennaltaehkäisystä. Käsiteltäessä rikollisen kaidalla tiellä pysymistä sekä vapautuneiden jälkihuoltoa, työtä ja työntekoa pidettiin yksinä olennaisimmista tekijöistä näiden onnistumisessa. Sekä harrastuksia että työtä pidettiin tärkeinä jo sinällään, mutta merkitys korostui etenkin silloin, kun oli kyse sellaisista nuorista joiden kotiolo ja elinympäristö olivat muuten rikollisuudelle altistavia, tai vapautuvista vangeista jotka helposti sortuisivat uudelleen rikollisuuteen jos elämä ei alkaisi muuten sujua. Ohjattu ja kurinalainen toiminta nähtiin siis erityisen tärkeänä näille ”riskiryhmille”.

Vankeusyhdistyksen toimijoiden ajatukset siitä, miten aktiivinen yhteiskunnan jäsenenä eläminen sekä erilaisten normaaleina pidettyjen instituutioiden vaikuttavat kansalaisten motivaatioon noudattaa lakia eivät ole mitenkään poikkeuksellisen ainutlaatuisia, vaan näiden pohjalta on kehitetty etenkin kriminologian piirissä myös kansainvälisesti tunnettuja teorioita. Kontrolliteorian mukaan ihmiset ovat luonnostaan taipuvaisia rikollisuuteen ja tarvitsevat tästä johtuen jonkun yhteiskunnallisen siteen ehkäisemään tätä taipumusta. Näkemys on yhdistetty ennen kaikkea Travis Hirschin nimeen. (Kiehelä & Hakonen 1993, 52).

Hirschin mukaan kontrolliteorioissa on ensisijaisesti kysymys siitä, että rikollisesti käyttäytyvän yksilön siteen yhteiskuntaan katsotaan olevan joko heikko tai rikkinäinen (Hirschi 1974, 16.) Tällaisena siteenä voidaan nähdä esimerkiksi yksilön sitoumus ja jatkuva mukana olo laillisessa ja hyväksytyssä toiminnassa. Oletus on, että jos yksilö on jatkuvasti kiireinen tekemään hyväksytyjä asioita ja elämään normien mukaista elämää, ei hänellä yksinkertaisesti ole aikaa eikä kiinnostusta pohtia rikollisen toiminnan vaihtoehtoa. Tämä oletus on näkynyt käytännössä silloin, kun nuorille on esimerkiksi järjestetty paljon ohjattua toimintaa, tai nuoret miehet on ohjattu armeijaan sillä ajatuksella, että tämä pitää heidät erossa rikollisuudesta. (Hirschi 1974, 20 – 22). On kuitenkin syytä epäillä, että

Vankeusyhdistyksessä olisi tutkimusajankohtaani mennessä tai sen aikana kuultu kontrolliteorioista. Hirschin keskeinen teos ”Causes of Delinquency” on julkaistu ensimmäistä kertaa vasta vuonna 1969. Mahdollisuus siihen, että teoria olisi elänyt jo ennen tuota perinpohjaista esittelyä jollain tasolla, on toki olemassa. Mitään viitteitä siihen että sitä olisi tunnettu, näiden ajatustapojen yhteneväisyyttä lukuun ottamatta, ei aineistostani kuitenkaan löydy.

Kuten Pellinen (1992, 45 – 46) totesi, kriminaalihuoltotyö omaksui sotien jälkeen entistä suuremman roolin rikollisuuteen vaikuttajana. Keskustelulle oli tyypillistä nähdä huollolliset toimenpiteet rikollisen ”parantamisena”, joka oli etenkin klassisen, kovia rangaistuksia korostaneen kriminaalipolitiikan ongelmista noussut tarve. Tutkimukseni tulosten perusteella ”Rikollisuutta vastaan” – lehteen kirjoittaneet kriminaalihuollon toimijat itse uskoivat tällaisen huollollisen ja parantavan otteen olevan rikollisuuteen vaikuttamisen näkökulmasta kovia rangaistuksia, kuten pitkää vankeutta, tehokkaamman. Uskomus ei ehkä kuitenkaan vielä kovin laaja suuren yleisön keskuudessa, sillä lehtiartikkeleiden kirjoittajat kokivat suurta tarvetta perustella ja selittää näkemystensä syitä ja kriminaalihuoltotyön mahdollisuuksia toimia rikollisuuden vastavoimana. Tutkimusajankohtani lopulla, kun koko suomalainen kriminaalipolitiikka ja sen ideologiset taustat ajautuivat suuriin muutoksiin, tämä yllä kuvattu usko kriminaalihuoltotyön merkitykseen ei näyttänyt heikkenevän. Keskustelua käytiin kuitenkin siitä, millaisia edellytyksiä työ tarvitsisi pystyäkseen vastaamaan sille asetettuihin, kasvaviin vaatimuksiin. Ongelmat, kuten työntekijöiden ja heidän koulutuksen puute sekä taloudelliset ongelmat oli tiedostettu.

Kriminaalihuoltotyö on ollut niin ennen tutkimusajankohtaani, sen aikana ja sen jälkeen jatkuvasti ”liikkeessä”. Työhön vaikuttavat yhteiskunnalliset kysymykset sekä siihen liittyvät eri tieteenalat tekevät siitä tutkimusaihepiirinä hyvin monisyisen ja kiinnostavan. Sosiaalityön ja kontrollipolitiikan vastakkainasettelu on yksi sellainen kysymys, jota onkin jo tutkittu eri näkökulmista. Usein tutkimuksen kohteena ovat olleet työ, sen muutos, painotukset ja tekijät. Näin ollen voisikin olla mielenkiintoista tutkia aiheita myös asiakasnäkökulmasta. Myös historiallinen perspektiivi antaa mielenkiintoisia tutkimusnäkömiä, esimerkiksi liittyen kriminaalihuoltotyön ja kunnallisen sosiaalihuollon, kuten lastensuojelun yhteisiin lähtökohtiin.

AINEISTOLÄHTEET:

Anttila, Walfrid (1954a) Työhuoltotoiminta rikoksentekijäin parissa. Rikollisuutta vastaan vol.2 (1), s. 28 – 32.

Anttila, Walfrid (1954b) Ehdollisesti tuomitun nuoren rikoksentekijän valvonta. Rikollisuutta vastaan vol.2 (2), s. 21 – 27.

Anttila, Walfrid (1956) Mihin pyritään nuoren rikoksentekijän henkilötutkinnalla. Rikollisuutta vastaan vol. 4 (1), s. 21 – 29.

Anttila, Walfrid (1957) Kriminaalihuollon sisällys. Rikollisuutta vastaan vol. 5 (1), s.16 – 20.

Anttila, Walfrid (1958) 15 vuotta nuorisovalvontaa. Rikollisuutta vastaan vol. 6 (1), s.15 – 20.

Apajalahti, Jouni (1953) Kunnat ja kriminaalihuolto. Rikollisuutta vastaan vol. 1 (2), s. 51 – 54.

Ellilä, Reino (1953) Laissa säädetyn rangaistusuhan yleisestävä vaikutus. Rikollisuutta vastaan 1 (1), s. 22 – 26.

Herzberg, Leo (1967) Nuoren lainrikkojan henkilötutkinnasta. Rikollisuutta vastaan vol. 15 (2), s. 207 – 211.

Hämäläinen, Kaarlo (1965) Ns. Nuoria aikuisia koskevat ennakolta ehkäisevät toimenpiteet ja heidän käsittelynsä. Rikollisuutta vastaan 13 (1), s. 38 – 43.

Lampi, Kauko (1953a) Nuorisirikollisuuden kehitys maassamme kymmenvuotiskautena 1943 – 1952. Rikollisuutta vastaan vol.1 (1), s. 30 – 33.

Lampi, Kauko (1953b) Syitten ja seurausten tilitystä nuorisirikollisuudessa Rikollisuutta vastaan vol. 1 (2), s. 27 – 32.

Lampi, Kauko (1953c) Työleirit – Työhuoltotoiminnan perusta. Rikollisuutta vastaan vol. 1 (1), s. 50 – 55.

Lampi, Kauko (1954a) Nuorten rikoksentekijäin asunto- ja perheolot Helsingissä. Rikollisuutta vastaan vol.2 (1), s. 17 – 27.

Lampi, Kauko (1954b) Harrastusten ja harrastustoiminnan riippuvaisuus sosiaalisista oloista nuorten rikoksentekijäin keskuudessa. Rikollisuutta vastaan vol. 2 (2), s. 5 – 14.

Lampi, Kauko (1956a) Voiko rikoksentekijä tehdä parannuksen? Rikollisuutta vastaan vol. 4 (1), s. 11 – 14.

Lampi, Kauko (1956b) Väkijuomakysymys rikollishuollossa. Rikollisuutta vastaan vol. 4 (2), s. 39 – 42.

Lampi, Kauko (1957) Ehdollisen rangaistustuomion käytön tavoite. Rikollisuutta vastaan vol. 5 (2), s. 21 – 27.

Lampi, Kauko (1958a) Nuorisirikollisuuden määrällinen ja laadullinen arvostelu 3. Rikollisuutta vastaan vol. 6 (2), s. 27 – 35.

Lampi, Kauko (1958b) Alkoholit ja rikollisuus. Rikollisuutta vastaan vol. 6 (1), s. 5 – 13.

Lampi, Kauko (1959) Eräistä nuorisomme käyttäytymisen perussyistä 1. Rikollisuutta vastaan vol. 7 (2), s. 29 – 48.

Lampi, Kauko (1960a) Nuorisirikollisuus siirtymässä nuorempiin ikäluokkiin. Rikollisuutta vastaan vol. 8 (1), s. 17 – 25.

Lampi, Kauko (1960b) Ennustekijöitä rikollisuuden vastustamistyössä. Rikollisuutta vastaan vol. 8 (2), s. 33 – 37.

Lampi, Kauko (1961) Nuorisovalvonnan tila ja tulevaisuus. Rikollisuutta vastaan vol. 9 (1), s. 17 – 23.

Lampi, Kauko (1962) Nuorisovalvonnalle uskottu kriminaalipoliittinen tehtävä. Rikollisuutta vastaan vol. 10 (2), s. 17 – 27.

Lampi, Kauko (1963) Rangaistusseuraamukset nuorisorikollisuuden vastustamistyössä. Rikollisuutta vastaan vol.11 (2), s. 25 – 38.

Lampi, Kauko (1964a) Ajankohtaista nuorisorikollisuudesta. Rikollisuutta vastaan vol. 12 (1), s. 5 – 12.

Lampi, Kauko (1964b) Nuorisorikollisuutta hyvinvointivaltiossa. Rikollisuutta vastaan vol. 12 (2), s. 5 – 12.

Lampi, Kauko (1965) Työleiritoiminnan kriminaalipoliittinen merkitys. Rikollisuutta vastaan vol. 13 (2), s. 16 – 20.

Lampi, Kauko (1967) Nuorisorikollisuus siirtymässä nuorten aikuisten rikollisuudeksi. Rikollisuutta vastaan vol. 15 (1), s. 117- 131.

Lehtinen, Erkki (1965) Työnvälitys ja nuori rikoksentekijä. Rikollisuutta vastaan vol. 13 (1), s. 44 – 46.

Mustala, Paavo (1953) Rikollisuus ja epäsosiaalisuus. Rikollisuutta vastaan vol. 1 (1), s. 11 – 14.

Mäkinen, Pentti (1964) Harrastuksettomuudesta Tampereen nuoriso – klubiin. Rikollisuutta vastaan vol. 12 (2), s. 46 – 54.

Rikollisuutta vastaan (1954) Ehdonalaiseen vapauteen laskemisen oikeutus. Rikollisuutta vastaan vol. 2 (2), s. 35 – 40.

Rikollisuutta vastaan (1957) Kriminaalihuollon yhteydet. Rikollisuutta vastaan vol. 4 (2), s. 41 – 46.

Saari, Estland (1953) Kokemuksiani vankien valvontatyöstä. Rikollisuutta vastaan vol.1 (1), s. 40 – 42.

Seppälä, Tauno (1956) Valvoja nuoren rikoksentehtävän huoltajana. Rikollisuutta vastaan vol. 4 (1), s. 31 – 35.

Seppälä, Tauno (1967) Valvoja – kuntouttaja. Rikollisuutta vastaan vol.15 (2), s. 212 – 217.

Sillanpää, Saara (1957) Valvonnassa olevien naisten ja tyttöjen asunto-olosuhteet ja menestyminen. Rikollisuutta vastaan vol. 5 (1), s. 27 – 31.

Soine, Valentin (1953) Vankilatyö ja vankeusyhdistys. Rikollisuutta vastaan vol.1 (1), s. 7 – 10.

Soine, Valentin (1954) Lempeän vai kovan kädenkö kriminaalipolitiikkaa? Rikollisuutta vastaan vol.2 (1), s. 5 – 11.

Soine, Valentin (1955a) Ei vankila, vaan joko työsiirtola, vankisiirtola tai työleiri. Rikollisuutta vastaan vol. 2 (1), s. 5 – 11.

Soine, Valentin (1955b) Rangaistusjärjestelmämme tarkoituksenmukaisuudesta. Rikollisuutta vastaan vol.3 (2), s. 5 – 23.

Soine, Valentin (1959) Rikollisuutta vastaan – mutta miten? Rikollisuutta vastaan vol. 7 (2), s. 5 – 17.

Soine, Valentin (1961a) Kriminaalipolitiikan suuntaviivoja. Rikollisuutta vastaan vol. 9 (1), s. 5 – 23.

Soine, Valentin (1961b) Rangaistuksen täytäntöönpanon haittavaikutusten lieventämisestä. Rikollisuutta vastaan vol. 9 (2), s. 5 – 15.

Soine, Valentin (1962) Nykyaikaisia virtauksia vankeinhoidossa. Rikollisuutta vastaan vol. 10 (2), s. 9 – 15.

Soine, Valentin (1963) Kokemuksia avolaitosten käytöstä rangaistusten täytäntöönpanossa Suomessa. Rikollisuutta vastaan vol.11 (2), s. 5 – 19.

Soine, Valentin (1965) Vankiloiden osuus lähinnä nuorisoriikollisuuden vastustamistyössä. Rikollisuutta vastaan vol. 13 (1), s. 5 – 13.

Soine, Valentin (1966) Nuorisoriikollisuus suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa. Rikollisuutta vastaan vol.14 (1), s. 5 – 15.

Voipio, P.J. (1953) Henkilötutkinta tuomioistuimen kannalta katsoen. Rikollisuutta vastaan vol.1 (2), s. 7 – 14.

Walín, Hannes (1964) Rikoksenteikijäin käsittelystä maassamme. Rikollisuutta vastaan vol. 12 (2), s. 13 – 23.

Walín, Hannes (1965) Sosiaaliterapeuttisesta valvonnasta. Rikollisuutta vastaan vol. 13 (1), s. 21 – 29.

Westling, Achilles (1955) Otteita vankilapsykiatrin toimintakertomuksesta vuodelta 1954 eräin täydennyksin ja kommentaarein. Rikollisuutta vastaan vol.3 (1), s. 21 – 28.

LAIT JA ASETUKSET

Asetus ehdonalaisesti vapautetun vangin valvonnasta (9.10.1931/279).

Laki vaarallisista rikoksenuusijoista (27.5.1932/180).

Laki nuorista rikoksentekijöistä (31.5.1940/262).

Asetus nuorisovankilasta (18.12.1942/1000).

Laki vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä (9.7.1953/ 317).

Laki nuorista rikoksentekijöistä annetun lain muuttamisesta (18.12.1953/494).

Asetus nuorisovankilasta (14.9.1962/482).

KIRJALLISUUS:

Anttila, Inkeri (1954) Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Anttila, Inkeri ym. (1968) (toim.) Suomen oikeus ja yhteiskuntajärjestys. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja No 7. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys ja WSOY.

Anttila, Inkeri (1971) Crime problems and crime policies. Helsinki: Institute of Criminology.

Anttila, Inkeri (1975) Probation and parole: Social control or social service? Teoksessa Anttila, Inkeri (2001) Ad ius criminale humanius. Essays in criminology, criminal justice and criminal policy. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys, s. 105 – 106.

Anttila, Inkeri (1986) Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Anttila, Inkeri & Heinonen, Olavi (1971) Rikos ja seuraamus. Helsinki: Forum - Oikeustiede.

Anttila, Inkeri & Törnudd, Patrik (1983) Kriminologia ja Kriminaalipolitiikka. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:0 194. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.

Christie, Nils (1968) Changes in penal values. Teoksessa Christie Nils ym. (toim.) (1968) Scandinavian studies in criminology. Oslo: Universitetsforlaget, s. 161 – 172.

Cohen, Stanley (1985) Visions of social control. Crime, punishment and classification. Gambridge: Polity Press.

Eräsaari, Leena (1991) Yksilöllistävä sosiaalityö. Historian tarkastelua. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1996) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Foucault, Michel (1980) Tarkkailla ja rangaista. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava

Gadamer, Hans-Georg (2004) Hermeneutiikka, ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Tampere: Vastapaino

Garland, David (2001) The culture of control. Crime and social order in contemporary society. Oxford: Oxford University Press.

Halmesvirta, Anssi (1999) Nietzsche, historia ja degeneraatio. Teoksessa Nietzsche, Friedrich (1999) Historian hyödystä ja haitasta elämälle. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisusyksikkö Julpu, s.1.

Heinonen, Olavi (1997) Ulkoparlamentaarisesta kriminaalipolitiikasta. Teoksessa Soukula Timo (toim.) (1997) Jotain sellaista radikaalia aikoinaan. Suomalaisen kontrollipolitiikan arviointia Marraskuun liikkeen täyttäessä 30 vuotta. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 10/97. Helsinki: Tietosanoma oy, s. 24 – 29.

Heiskala Risto (1990) Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi. Teoksessa Mäkelä Klaus (toim.) (1990) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, s. 242 – 263.

Helasvuo, Kaarlo (1969) Ken oikeutta maassa saa, kriminaalipolitiikan tarkastelua. Jyväskylä: K.J. Gummerus osakeyhtiö.

Helasvuo, Kaarlo (1997) Murros ja haaste. Teoksessa Soukula Timo (toim.)(1997) Jotain sellaista radikaalia aikoinaan. Suomalaisen kontrollipolitiikan arviointia Marraskuun

liikkeen täyttäessä 30 vuotta. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 10/97. Helsinki: Tietosanoma oy, s. 29 – 39.

Hirschi, Travis (1974) Causes of delinquency. Lontoo: University of California press Ltd.

Huhtala, Johanna (1984) Kriminaalihuoltotyön vaiheita 1870 - 1975. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu 12/1983. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto.

Hyrkkänen, Markku (2002) Aatehistorian mieli. Tampere: Vastapaino.

Karjalainen, Jouko (1989) Jäähvähäiset sosiaalityölle: Lainrikkojan syrjäytyminen kriminaalihuoltotyön kontekstissa. Tutkimuksia Sarja B; 3. Sosiaalipolitiikan laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Karsikas, Vuokko (1986) Kriminaalihuoltotyö Suomessa. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.

Karisto, Antti, Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1997) Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Helsinki: Werner Söderström Oyj

Kiehelä, Hannu & Hakonen, Kimmo (1993) Rikostorjunnan perusteet. Helsinki: Sisäasiainministeriö, poliisiosasto.

Kuusi, Pekka (1968) 60 – luvun sosiaalipolitiikkaa. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 6. Porvoo, Helsinki: Werner Söderström osakeyhtiö.

Kääriäinen, Juha (1997) Kohti kaksijakoistuvaa kontrollipolitiikkaa. Teoksessa Soukula Timo (toim.) (1997) Jotain sellaista radikaalia aikoinaan. Suomalaisen kontrollipolitiikan arviointia Marraskuun liikkeen täyttäessä 30 vuotta. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 10/97. Helsinki: Tietosanoma Oy, s. 51 – 60.

Lahti, Raimo (1996) Alkulause. Teoksessa Lahti, Raimo (toim.) (1996) Kohti rationaalista ja humaania kriminaalipolitiikkaa. Helsinki: Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä yleistieteiden laitos, s. V.

- Laine, Matti (1988) Rosvosta kunnon kansalaiseksi. Rikollisen resosialisaation mahdollisuuksista. Vankeinhoidon Koulutuskeskuksen julkaisuja 4/1988. Helsinki.
- Laine, Matti (1991) Johdatus Kriminologiaan ja Poikkeavuuden Sosiologiaan. Helsinki, Juva: Tietosanoma Oy.
- Laine, Matti (1994) Voidaanko vankeja ja rikollisia kuntouttaa? Katsaus historiaan ja tieteelliseen keskusteluun. Vankeinhoidon koulutuskeskus. Helsinki: Painatuskeskus.
- Laitinen, Ahti & Aromaa, Kauko (1993) Näkökulmia rikollisuuteen. Helsinki: Hanki ja Jää
- Lappi - Seppälä, Tapio (2006) Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Helsinki: Forum Juris; Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Melaranta, Sanna (2003) Paloiteltu sosiaalityö. Nuorten valvonta kriminaalihuollossa kehittävän työtutkimuksen valossa. Yhteiskuntapolitiikan Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Ollitervo, Sakari (2003) Vaikutuksen historia. Kokemus ja kysymys Hans-Georg Gadamerin filosofiassa. Teoksessa Ollitervo, Sakari, Parikka, Jussi & Väntsi, Timo (toim.) (2003) Kohtaamisia ajassa. Kulttuurihistoria ja tulkinnan teoria. Cultural history – Kulttuurihistoria 3. Turku: Turun yliopisto, s. 33 – 57.
- Pajuoja, Jussi (1986) Katsaus rangaistuksen historiaan. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 3/86. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Pellinen, Tarja (1992) Ehdonalaisen vapauden kehitys Suomessa. Helsinki: Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden laitos.
- Raynor, Peter & Vanstone, Maurice (2002) Understanding community penalties. Buckingham, Philadelphia: Open university press.
- Raynor, Peter (1985) Social work, justice and control. Oxford: Blackwell

Renvall, Pentti (1965) Nykyajan historiantutkimus. Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström osakeyhtiö.

Ruokanen, Miikka (1981) Ihmiskäsitys vapausrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevassa lainsäädännössä Suomessa 1889 – 1980. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu 7/1981. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto.

Ruokanen, Miikka (1987) Hermeneutica moderna. Helsinki: Gaudeamus.

Satka, Mirja (1997) Sosiaalityö ajassa – ydikysymysten äärellä. Teoksessa Viialainen Riitta & Maanittu, Maisa (toim.) (1997) ”Tehdä itsensä tarpeettomaksi?” Sosiaalityö 1900-luvulla. Stakes raportteja 213. Helsinki: Stakes; Sosiaali- ja terveysministeriö, s. 27 – 38.

Satka, Mirja (1995) Making social citizenship. Conceptual practices from the Finnish Poor Law to professional social work. Jyväskylä: SoPhi Publications of Social and Political Sciences and Philosophy; University of Jyväskylä.

Sutherland, Edwin.H (1944) Principles of criminology. Philadelphia: United States armed forced institute; J.B Lippincott Company.

Sipilä, Jorma (1996) Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tarvainen, Tuula (2005) Kriminaalihuoltotyön organisaation muutoksen vaiheita 1970-2000-luvuilla. Yhteiskuntapolitiikan Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.

Toikko, Timo (2001) Sosiaalityön amerikkalainen oppi. Yhdysvaltalaisen caseworkin kehitys ja sen yhteys suomalaiseen tapauskohtaiseen sosiaalityöhön. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Tolvanen, Matti (2005) Johdatus kriminaalipolitiikan teoriaan. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Törnudd, Patrik (1969) Syytutkimus, kriminologian umpikuja. *Sociologia* vol. 6 (3), s. 119 – 129.

Utriainen, Terttu (1988) Kriminaalipolitiikka on politiikkaa. Virkaanastujaisesityelmä Lapin korkeakoulussa 18.11.1988. Rovaniemi: Lapin korkeakoulu.

Utriainen, Terttu (1992) Rikosten rangaistukset ja muut seuraamukset. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Varto, Juho (2005) Hermeneutiikka ja historismi: Kaksi vuosisadan vaihdetta. Teoksessa Tontti, Jarkko (toim.) (2005) Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta. Tampere: Vastapaino, s. 35 – 49.